

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΒ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308 | 1/15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1975 | ΑΡΙΘ. 19-20

ΠΟΥ, «ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΜΕΛΙΟΛΑΝΩΝ»!

1. Δι' ἄλλην μίαν φορὰν κατὰ τὴν μακροαίωνα πορείαν τῆς ἐπὶ γῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὄχι πλέον αἱ διαφοραὶ τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς ἢ Δύσεως, πρεσβυγενεῶς ἢ Νέας Ρώμης, τῶν πολλῶν δυστυχῶς ἀπὸ τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς, καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μακρονθέντων τμημάτων ὄχι αἱ συνέπειαι χιμαϊρικῶν «Ἐνωτικῶν Συνόδων», ὑπὸ τὴν πίεσιν κοσμογονικῶν ἀναστατώσεων καὶ ἀνακατατάξεων, μὲ νεφελώδεις «ἀποφάσεις», αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθητικῶς δηλητηριάζουν τὰς σχέσεις τῶν μεγάλων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ δεινὴ δοκιμασία χειμάζει ὁλόκληρον τὸν Χριστιανισμόν, θανασίμως ἐκτεθειμένον εἰς τὰ ἐρεβώδη σταυροδρομία ἐπιπολαίων εἰς «ξένην χώραν» ἀναζητήσεων, ἀφροσύνης πεπληρωμένων, δεχόμενον τὴν καταλυτικὴν μανίαν σφοδρῶς ριπιζομένων ἰδεολογικῶν «ρενμάτων».

2. Πολλοὶ «Δικίνιοι», θὰ ἦτο ἀσύγγνωστος ἀφέλεια νὰ τὸ ἀρνηθῆ τις, ὡργανωμένοι καθ' ἅπασαν τὴν Οἰκουμένην, εἰς τὰς πλέον «ἀθώας» ἐπάλξεις, μακροχρονίως καὶ λίαν ὑπομονητικῶς ἐξοπλιζόμενοι, εἶναι πλέον ἔτοιμοι διὰ τὴν τελικὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις ἀπὸ εἴκοσιν αἰώνων τοὺς καθηλώνει, ἐνῶ ἓνα καὶ μόνον πόθον ἔχουν: τὴν ὁλοκληρωτικὴν καὶ ἀνεξέλεγκτον ἐπικράτησίν των ἐπὶ πάσης τῆς λογικῆς καὶ ἀλόγου κτίσεως. Αἱ στρατιαὶ κρούσεως ὑπάρχουν πάντοτε ἀνεξάντλητοι, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἐνθουσιωδῶν νέων ἀπάσης ἐποχῆς, ἀλογίστως ἐκρηγνυομένων πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, μὲ ἐναύσματα τὰ σατανικῶς ἐκάστοτε ἐπινοούμενα «συνθήματα».

Οἱ «Δικίνιοι» οὔτε βιάζονται, οὔτε ἀπογοητεύονται ἀπὸ τὰς ἐπὶ ὁλόκληρον δισχιστικῆς ἀποτυχίας των πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ εἰς τὰ ὄμματα των «κάρφους»: τοῦ Χριστιανισμοῦ.

3. Ὁμολογουμένως ὅμως, εἰς τοὺς καιροὺς μας, μαῦρα σύννεφα πολλὰ καὶ ὑπὸ ποικίλας ὀνομασίας, θέσεις καὶ τίτλους, πνικνοῦνται, ἰδίως εἰς τὸ στερέωμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπειλοῦν νὰ ἀποκρύψουν τὸν φωτοβόλον ἡλίον, ὑπὸ τὴν λαμπρὰν καθοδηγίαν τοῦ ὁποίου, ἐν τῇ πεμπτουσίᾳ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, διελύθησαν τὰ ἀρχέγονα σκότη.

Θὰ ἦτο φρικτὸν, τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν τούτων νὰ ἀποτελοῦν μακρονὸν ἀπόηχον, προσημαίνοντα τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς, μεθ' ὃν ἐλεύσεται Ἀρμαγεδῶνος ἐποχὴ!

*

4. Ἡ ἐκκοσμίκευσις πολλῶν τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον Χριστιανικῶν Ὁμάδων, ἀλλοίμονον, εἶναι ἤδη γεγονός, ὥστε ν' ἀποβαίῃ δυσδιάκριτον, ἂν πρόκειται περὶ Χριστιανικῶν κοινωνιῶν τῆς ἐπὶ γῆς στρατενομένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἢ πάντῃ κοσμικῶν συγκροτημάτων, ὑπὸ πολιτικὴν καὶ δὴ καὶ ὑπὸ βαθεῖαν οικονομικὴν ὑποδομὴν καὶ πάντως μὲ ἐπιδιώξεις ἀγνώστους καὶ ξένας πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, μὲ συστήματα δὲ προσφιλῆ εἰς τὴν πολυύμνητον «διπλωματίαν», ἧς καὶ τοὺς κανόνας πιστῶς ἀκολουθοῦν. Περισσότερον νὰ ὀνομασθῶσιν εἰδικῶς αἱ τῆς παρούσης περιόδου μορφαὶ ναρκωθετίσεων ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Δ Η Λ Ω Σ Ε Ι Σ

ΤΗΣ Α. Θ. Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

Κ. Κ. Δ Η Μ Η Τ Ρ Ι Ο Υ

Ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Δημήτριος προέβη εἰς βαρυσημάντους δηλώσεις περὶ τῶν σχέσεων Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ βαρυσήμαντοι αὗται δηλώσεις ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Εἶμαι εὐτυχῆς, ὅτι δύναμαι ἀμέσως νὰ διαπιστώσω ὅτι αἱ σχέσεις εἶναι ἄριστοι. Λέγων τοῦτο, ἐννοῶ, ὅτι εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς κανονικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, τοῦ σεβασμοῦ τῶν διαγορεύσεων τοῦ Τόμου τοῦ 1850 καὶ τῆς Πράξεως τοῦ 1928. Ἄλλ' ἐκτὸς καὶ πέραν τῶν πλαισίων τούτων, εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρας τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, ἐμπιστοσύνης καὶ ἐγκαρδιότητος, ὅπως ὑπαγορεύει νὰ εἶναι αἱ σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ ὀρθόδοξον ἡμῶν ἦθος. Ἄλλως τε ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου τῶν Ἀθηνῶν παρουσία τοῦ Μακαριωτάτου καὶ ἀγαπητοῦ ἡμῖν ἀδελφοῦ κ. Σεραφείμ ἀποτελεῖ διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μίαν ἐγγύησιν διατηρήσεως τῶν σχέσεων καὶ τοῦ κλίματος τούτου. Ἰδιαζόντως τιμῶμεν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κ. Σεραφείμ καὶ μετὰ προσοχῆς καὶ ἐκτιμῆσεως πα-

ρακολουθοῦμεν τὰς ὑπ' Αὐτοῦ καταβαλλομένας προσπάθειας διὰ τὴν ἀνασύνταξιν τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁφείλομεν συγχρόνως νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι καὶ ἡ δημοκρατικὴ συμπεριφορὰ τῆς ἡγεσίας τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας. Παρακολουθοῦμεν ἰδιαιτέρως τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ εὐχόμεθα νὰ συνεχισθῇ ἡ σήμερον ἀκολουθουμένη δημοκρατικὴ τακτικὴ ἀνευ ἀκαίρων ἐπεμβάσεων εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ στηρίζει τοῦ ἔργου αὐτῆς.

Κατόπιν τῶν ἀνωμαλιῶν, τὰς ὁποίας διῆλθε καὶ ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι, ἦτο ἐπόμενον νὰ ἀφεθῇ μία κληρονομία προβλημάτων. Καὶ ἐλπίζομεν καὶ εὐχόμεθα ὅτι τὰ προβλήματα ταῦτα θὰ ἐπιλυθῶν πάντοτε με βασικὸν κριτήριον τὰ ὑψίστα συμφέροντα τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως τὴν οἰκοδομὴν τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος αὐτῆς. Ἡμεῖς, ὡς Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ Μήτηρ Ἐκκλησία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σεβόμεθα ἀπολύτως τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοτέλειαν ταύτης, ὡς καὶ πάσης Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας

Τὰ σύγχρονα καὶ ὑπερμέτρως «πεπολιτισμένα, προοδευτικά» Συντάγματα παρέχουν ἤδη εἰς πολλοὺς τὴν εὐχέρειαν, ἐλέω τοῦ «πανανθρωπίνου δικαιώματος τῆς ἀνεξιθρησκείας», μέσα εἰς τὸν Ἄμωμον ἄχρι τοῦδε Τίμιον Ἑλληνικὸν Οἶκόν μας, νὰ γίνεταί συστηματικὴ διάτρησις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ ἐδάφους, διὰ σατανικῆς ἐπινοήσεως γομώσεων, ἢ πυροδότησις τῶν ὁποίων, εἰς τὸ ἐγγὺς ἢ τὸ ἀπώτερον μέλλον, θὰ ἀνατινάξῃ εἰς τοὺς αἰθέρας τὸ λίκνον τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ τίς οἶδε, πόσοι αἰῶνες μεσαιωνικοῦ ἐρέβους θὰ ἐπακολουθήσουν δι' ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀφελεῖς προπομποὺς τῶν «νέων ἰδεῶν»!

Ἐρᾷ γε θὰ ὑπάρξῃ καὶ δεύτερον σωτήριον «Διάταγμα Μεδιολάνων», ἵνα τὴν ἐσχά-

την ὥραν περιθρογγώσῃ καὶ αἰθῆς τὴν Ἀμπελον ταύτην, ἣν ἐφύτευσεν ἡ Δεξιὰ Κυρίου;

Ναί, Κύριε!

Ἐκτεινον τὴν Χεῖρά Σου τὴν πανσθενῆ!

Ὡς Σίμωνες ὀλιγόπιστοι βυθίζομεθα!

Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, πάμπλουτοι εἰς τίτλους καὶ ἀξιώματα ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σου Ἐκκλησίᾳ, ἦν διὰ τοῦ Τιμίου Σου Αἵματος περιεποιοῦσθαι, σπάνιοι δὲ καὶ πάμπτωχοι ὡς ὑπεύθυνοι ἐν τῇ διακυβερνήσει τοῦ Σκάφους Σου, Μάρθαι σύγχρονοι, «περὶ πολλὰ μεριμῶμεν καὶ τυρβάζομεν».

Δὸς ἡμῖν, Κύριε, καὶ αἰθῆς «Μεδιόλανα» καὶ «Κωνσταντίνους», ἵνα μνησθῶμεν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ ὥρᾳ καὶ τοῦ «οὐδ' ἔχομεν χρεῖαν»!

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

καὶ δὲν ἀναμειγνύμεθα ἐνεργῶς εἰς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην κατεύθυνσιν αὐτῶν. Ὅμως ἐπιθυμοῦμεν πάντοτε εἰρήνην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν ὑπὸ τὴν κανονικὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένης ἐκκλησιαστικῆς ἐν Ἑλλάδι Ἀρχῆς, ἥτοι τῆς ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Ἱερᾶς Συνόδου.

Τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα τὸ ἡγείρεν ὁ ἀοιδίμος μέγας προκατόχος ἡμῶν Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ὁ Α΄. Αἱ σημεριναὶ προτάσεις περὶ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα εἶναι καθυστερημένα ἀπηχήσεις τῆς ἐντεῦθεν Πατριαρχικῆς προτάσεως. Ἐπιθυμοῦμεν, ὡς Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸν κοινὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα ὑφ' ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν, ὅμως ὑπὸ τὴν ἐξῆς βασικὴν προϋπόθεσιν: Πρέπει προηγουμένως νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου Πανορθόδοξος ἀπόφασις. Ἡμεῖς δὲν ἀσχοῦμεν ἡγεμονίαν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ τὴν κανονικῶς δεδομένην ἡμῖν πρωτόβουλون καὶ συντονιστικὴν διορθόδοξον ἐνέργειαν. Ἐπομένως, δὲν δεχόμεθα τὴν συζήτησιν τοῦ θέματος τούτου εἰς τὴν ἐν Ναϊρόμπι προσεχῆ Ε' Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν. Τοῦτο ἐδηλώσαμεν καὶ εἰς τὸν Γεν. Γραμματέα αὐτοῦ, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐνταῦθα ἐπίσκεψίν του καὶ ἐπεβεβαίωσαμεν τὴν ἀποφιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δι' ἐπισήμων γραμμάτων πρὸς αὐτόν. Συγχρόνως δέ, ἀποφάσει Συνοδικῆ, ἐγνωρίσαμεν τὴν ἀποφιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου πρὸς ἀπάσας τὰς ἀνά τὸν Κόσμον Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας. Καὶ διὰ νὰ κατακλείσωμεν: Κοινὸν Πάσχα ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν καί, ἀλλὰ κατόπιν Πανορθοδόξου, ἀποφάσεως.

Ὅμοιος, ὁ Παναγιώτατος ἐξέθεσε τὴν θέσιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὰς Διορθόδοξους καὶ Παγγρηγοριανικὰς σχέσεις, διὰ τῶν ἐξῆς:

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον συνεχίζει μετὰ σταθερότητος καὶ συνεπειᾶς τὴν ἀνέκαθεν χριστιανικὴν τακτικὴν αὐτοῦ διὰ παγγρηγοριανικὴν συνεινότησιν καὶ ἐνότητα. Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ τακτικὴ αὕτη ἐνετάθη ἐπὶ τῆς Πατριαρχίας τοῦ ἀοιδίμου προκατόχου ἡμῶν Ἀθηναγόρου τοῦ Α΄. Ἡμεῖς, ὡς διάδοχος αὐτοῦ, ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἀκολουθοῦμεν ἀπαρεγκλίτως τὴν ἰδίαν τακτικὴν. Βεβαίως εἶναι ἀντιληπτὸν εἰς πάντας τοὺς εἰδήμονας, ὅτι σήμερον ἔχομεν εἰσελθεῖν εἰς ἓνα στάδιον βάθους, τὸ ὁποῖον δὲν προσφέρεται θεαματικῶς εἰς τὸ πολὺ κοινόν, ὅμως δυνάμεθα νὰ σᾶς διαβεβαιώσωμεν ὅτι τὸ Φανάρι γνωρίζει ποῦ πορεύεται καὶ ποῦ ὁδηγεῖ.

Ὡς πρὸς τὰ Διορθόδοξα τὸ προέχον εἶναι ἡ Προπαρασκευὴ τῆς Ἀγίας Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Πολλοὶ νομίζουν, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἔχει ἐνεργήσει μέχρι τοῦδε δραστηριῶς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διαφωτίσωμεν ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ σπου-

δαίτερον στοιχεῖον τῆς μελλούσης ταύτης Συνόδου, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Φαναρίου, εἶναι ἡ προηγουμένη δημιουργία Πανορθοδόξου Συνοδικῆς συνειδήσεως. Ὡς διοικοῦσα Ἐκκλησία τίποτε δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἐρήμην καὶ ἄνευ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καθυστεροῦμεν, διὰ νὰ δώσωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούσῃ ἡ Ἐκκλησία τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ.

Προσεχῶς θὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ τῆς Γραμματείας τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου εἰδικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «ΣΥΝΟΔΙΚΑ». Τοῦτο θὰ ἀποβῇ, ὡς πιστεύω, δημόσιον βῆμα συζητήσεως μετὰξὺ διοικούσης Ἐκκλησίας καὶ πληρώματος ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Συνόδου. Ἐν τῷ μετὰξὺ συγκεντρώνονται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον αἱ πανταχόθεν διάφοροι ἀπόψεις καὶ ἀντιδράσεις, τὰς ὁποίας ἀξιολογοῦμεν. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι γίνεται ἐργασία βάθους καὶ ὄχι ἐπιφανειακή.

Ὡς πρὸς τὰ παγγρηγοριανικά, εὐρίσκονται ἐν προόδῳ οἱ διάλογοι Ὀρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, Ὀρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς, συμφῶνως πρὸς τὰ προγραμματισθέντα. Ὁ διάλογος μετὰξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Μεταγαλκηδονίων Ἐκκλησιῶν (Σύρων, Ἀρμενίων, Κοπτῶν κ.λπ.) εὐρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον τῆς προετοιμασίας τῶν θεμάτων τῆς μικτῆς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τῶν ὀρισθεισῶν ὑποεπιτροπῶν.

*

Αἱ σχέσεις τῆς ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῆς σεβασμίας Ρωμαιοκαθολικῆς συνεχίζονται ἐπὶ τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία ἀρχικῶς ἐχαράχθη καὶ δὲν ἦτο δυνατόν, εἰ μὴ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν φυσικὴν πορείαν αὐτῆς. Ὁ Μέγας προκατόχος ἡμῶν Ἀθηναγόρας ὁ Α΄ καὶ ὁ Ἀγιώτατος Πάπας Παῦλος ὁ ΣΤ' ἐνεκαινίασαν καὶ ἐτόνωσαν τὸν διάλογον τῆς ἀγάπης. Ὁ διάλογος αὐτὸς ἀνεγνωρίσθη Πανορθοδόξως κατὰ τὴν Γ' Διάσκεψιν τῆς Ρόδου τὸ 1964. Ἡμεῖς σήμερον σημειοῦμεν ἐν περαιτέρῳ βῆμα. Δηλαδὴ εὐρισκόμεθα εἰς τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ διαλόγου τῆς ἀγάπης εἰς τὸν θεολογικὸν διάλογον. Ὅπως εἶναι ἤδη γνωστόν, ὡς Οἰκ. Πατριαρχεῖον προτεινάμεν πρὸς ἅπαντα τὰ Ὀρθόδοξα Πατριαρχεῖα καὶ τὰς Ἀυτοκεφάλους Ἐκκλησίας τὴν σύστασιν μιᾶς τεχνικῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς προετοιμασίαν, ἀπὸ Ὀρθοδόξου πλευρᾶς, τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου μετὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἴμεθα εὐτυχεῖς νὰ ἀνακοινώσωμεν ὅτι ἡ πρότασις τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου ἐγένετο εὐχαρίστως δεκτὴ ὑφ' ἀπασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ προσεχῶς θὰ ἀνακοινωθῇ ἐπισήμως ἡ σύνθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία καὶ τὸ ταχύτερον θὰ συνέλθῃ διὰ νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ἔργου τῆς. Βεβαίως τὸ γεγονός τούτο θὰ ἀνακοινωθῇ ἐπισήμως ὑφ' ἡμῶν εἰς τὴν Α. Ἀγιότητα τὸν Πάπαν πρὸς ἀνάλογον ἐνέργειαν καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν σχετικὴν πρότασιν τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου, ἡ Ἀγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δι' ἀπο-

**ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ, ΩΣ ΑΥΤΑΙ
ΔΙΑΜΟΡΦΟΥΝΤΑΙ ΕΚ ΤΕ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3
ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ**

Α') Τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Τυάνων κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ
Καθηγητοῦ τοῦ Κ. Δικαίου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Πρὸς

Τὸν Μακαριώτατον

Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος

Κύριον Κύριον Σεραφεῖμ

Εἰς Ἀθήνας

Μακαριώτατε,

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ Ὑμετέρου Γράμματος θέτο-
μεν ὑπ' ὄψιν τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος τὰ κάτωθι:

Ὡς γνωστόν, αἱ ἀρχαὶ τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς Ἐκκλησίας ἐν πυρῆνι περιέχονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Αἱ ἀρχαὶ ὅμως αὐταὶ δὲν περιέχουν λεπτομερεῖς διατάξεις περὶ τῶν διαφόρων ζητημάτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ἐχρειάζεται ἐιδικὴ ἐργασία, ὅπως ἐκ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν παραχθοῦν οἱ θετικοὶ ἐκεῖνοι θεσμοί, διὰ τῶν ὁποίων διαμορφοῦνται καὶ κατοχυροῦνται τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας, ὁργανοῦνται ἢ διοικήσιν αὐτῆς κατὰ τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενον

σκοπὸν, δηλαδὴ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ κατὰ τὰ ὑπ' αὐτῆς διατιθέμενα μέσα, καθορίζονται τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διάφορον αὐτῶν θέσιν καὶ διακονίαν ἐντὸς αὐτῆς καὶ γενικῶς ἦτο ἀναγκαῖον βάσει τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν καὶ νόμων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν θεσπισθέντων ἅμα τῇ γενέσει καὶ ἀποκαλύψει αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον, νὰ ἐκδοθοῦν ἴδιοι κανόνες, διὰ νὰ ἐδραιώσουν τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα πράγματα ἐγένοντο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀσκούσης ἐν προκειμένῳ τὴν ἐξουσίαν, τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ματθ. 18,18), διὰ συνόδων τῶν κανονικῶν ἐπισκόπων αὐτῆς.

Οὕτως ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν συνόδων αὐτῆς, Οἰκουμενικῶν καὶ Ἐπαρχιακῶν, ἐθέσπισε καὶ ὥρισε τὰ ἀπαραίτητα πρὸς γενικὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς. Ἐντεῦθεν προέκυψε ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία, οἱ ἱεροὶ Κανόνες, ποὺ ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ ἔκφρασιν εἰς τὴν πράξιν τῆς δογματικῆς περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίας. Οἱ Κανόνες αὐτοὶ εἶναι δυνατόν νὰ τροποποιηθοῦν ἢ καταργηθοῦν, ἀλλ' ὑπὸ νο-

φάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ἐπισήμως ἀνεκοίνωσεν εἰς ἡμᾶς, ἐδήλωσε τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν Διορθόδοξον Ἐπιτροπὴν καὶ μάλιστα ὥρισε καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς.

Ἀσφαλῶς δὲ δοθέντος ὅτι ἡ Ἁγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι μία ζῶσα Ἐκκλησία, ἐλευθέρα, πιστὸς φορεὺς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ παραδόσεως, ὄντως γνησία θυγάτηρ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπομένως διαθέτει θεολογικὸν δυναμικὸν καὶ συγχρόνως μίαν βαθεῖαν, ὡς γνωρίζομεν, ἔφεσιν διὰ τὴν χριστιανικὴν ἐνότητα, τρέφομεν μεγάλας ἐλπίδας διὰ

τὴν συμβολὴν τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐν λόγῳ Διορθόδοξον Ἐπιτροπὴν.

Εἴμεθα ἐν γνώσει τοῦ νέφους ποὺ διήλθεν ὑπεράνω τῶν Ἀθηνῶν τελευταίως. Εὐρίσκομεν δικαίαν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Σεραφεῖμ. Ὅμως, τὰ νέφη αὐτά, εἶναι τοπικὰ καὶ πιστεύομεν ὅτι παρέρχονται. Ἡμεῖς ἐργαζόμεθα διὰ τὴν γενικὴν αἰθρίαν καὶ πιστεύομεν εἰς τὴν εἰς τοῦτο συμβολὴν τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

μοθετικῆς ἐξουσίας ὁμοίας καὶ ἴσης ἢ ἀνωτέρας πρὸς τὴν νομοθετήσαν ἀρχικῶς· καὶ προκειμένου περὶ Κανόνων θεσπισθέντων ἢ ἐπικυρωθέντων ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μόνον ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι δυνατὸν νὰ τροποποιηθοῦν ἢ καταργηθοῦν.

Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου δὲ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐπιτροπόμενης ὀρθοκείας ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῆς ὡς τοῦ σπουδαιότερου ὀργανισμοῦ ἐν αὐτῷ, ἡ δικαιοδοσία καὶ ἡ ἐκτασις τοῦ ὁποίου ὑπερέβαινον τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Ἐκκλησία ἐλάμβανεν ἐπισήμως τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον γενικῶς τοῦ δικαίου. Ἡ Πολιτεία πλεόν, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, νομοθετεῖ καὶ αὐτὴ διὰ πρακτικὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα, τῇ ἀνοχῇ καὶ συγκαταθέσει τῆς Ἐκκλησίας, πάντοτε ὅμως συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν ἱερῶν Κανόνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεδόθη ἰσχὺς νόμων τῆς Πολιτείας. Εἰς περιπτώσιν δὲ συγκρούσεως ἱερῶν Κανόνων καὶ πολιτικῶν νόμων περὶ Ἐκκλησίας ὑπερίσχυον οἱ ἱεροὶ Κανόνες (131 Νεαρὰ Ἰουστινιανοῦ)¹.

Αἱ ἀντιλήψεις αὗται ἀπετέλουν καὶ ἀποτελοῦν πίστιν τῆς ὅλης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ Ἐκκλησία διεφύλαξε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς αὐτοτέλειαν. Ἡ αὐτοτέλεια αὐτὴ διαταράχθη εἰς τὸν Ἑλλαδικὸν χῶρον, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, διὰ τῆς ξένης πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον παράδοσιν καὶ Βαυαρικῆς ἐμπνεύσεως νομοθεσίας τοῦ ἐπὶ Βασιλέως Ὁθωνος Ἀντιβασιλέως Μάουερ, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε πολιτικοκρατικὴν νοσοτροπιάν καὶ παράδοσιν ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τὰς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καταβαλλομένας ἀξιεπαίνους προσπάθειας καὶ πρωτοβουλίας ἐκκλησιαστικῶν τινῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅπως εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἀποδίδωνται «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ». Ἡ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκδηλουμένη διάθεσις ἐπεμβάσεως καὶ ἀνάμιξις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἀπέβη εἰς βλάβην τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ποιμαντικοῦ καὶ πνευματικοῦ αὐτῆς ἔργου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἔθνους, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότερον αὐτοῦ πνευματικὸν Ὄργανισμὸν. Τοῦτο κατεφάνη καὶ προσφάτως διὰ τῆς βιαίας καὶ ἀντικανονικῆς ἐπεμβάσεως τῆς Πολιτείας κατὰ τὰ ἔτη 1967-68, διὰ τῆς ὁποίας συνεκλονίσθη ἡ Ἐκκλησία διοικητικῶς καὶ ἀπεδυναμώθη πνευματικῶς.

* *

¹Ὡς πρὸς τὴν συνταγματικὴν καὶ νομικὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῆς Πολιτείας, τὴν δημιουργουμένην διὰ τοῦ

1. Νομοκάνων, τίτλος Α', κεφ. Β', Πάλλη καὶ Ποτλῆ Α', σελ. 36 ἐξ.

νέου Συντάγματος τῆς Χώρας, τῆς 11ης Ἰουνίου 1975, παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς:

Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 παράγρ. 1 τοῦ Συντάγματος ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα ὀρθοκεία ἐν Ἑλλάδι, ἡ δὲ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος αὐτάρχει ἀναποσπάστως ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνας καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις. Εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, συγκροτουμένης ὡς ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας ὀρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928».

Διὰ τῆς ὡς ἄνω παραγράφου τοῦ 3ου ἄρθρου τοῦ Συντάγματος ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὀρίζεται:

1. Ὡς «ἀναποσπάστως ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας», δηλαδὴ τῆς Καθολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Διὰ τῆς παραγράφου ταύτης ἀναγνωρίζεται ὡς ἐπικρατοῦσα ὀρθοκεία τοῦ Κράτους ἡ ἐν Ἑλλάδι Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ διατελοῦσα εἰς δογματικὴν καὶ συνεπῶς καὶ μυστηριακὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἡ ἔχουσα μετ' αὐτῶν τὴν αὐτὴν πίστιν, τὸ αὐτὸ δόγμα. Ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας περιεχομένη εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ἀναφέρεται εἰς τὸν Τριαδικὸν Θεόν, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κ.λ.π. Ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν σύστασιν καὶ οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ πολίτευμα αὐτῆς, εἰς τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν ἱεραρχίαν, εἰς τὰς συνόδους, εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ τὸν κλῆρον γενικῶς κ.ο.κ. Συνεπῶς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἀναγνωρίζεται ἡ ἐν Ἑλλάδι Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἡ ἔχουσα τὴν αὐτὴν ἐκκλησιολογίαν, δηλαδὴ τὸ αὐτὸ δόγμα περὶ Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἔχουν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ αἱ ἄλλαι ὁμόδοξοι Ἐκκλησίαι. Ὑποχρεοῦται δὲ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν ἐκκλησιολογίαν πρὸς τὰς ἄλλας Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, διὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτὴ Ὀρθόδοξος, διὰ νὰ εἶναι μετ' αὐτῶν «ἡ μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία», διότι ἄλλως ἤθελεν ἀποβῆ αἰρετικὴ. Τὰ θέματα δὲ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ρυθμιζόμενα διὰ τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, εἶναι θέματα ἐκκλησιολογικά, ὅφεις τῆς δογματικῆς περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίας, οἱ δὲ ἱεροὶ Κανόνες καὶ ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις δὲν εἶναι ἀπλᾶ νομικαὶ διατάξεις, ἀλλ' ἔκφρασις εἰς τὴν πράξιν καὶ

υπό μορφήν νόμου συγκεκριμένης δογματικής διδασκαλίας.

2. Ός «τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι (αἱ Ἐκκλησίαι Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ ἄλλαι ὁμόδοξοι τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαι), τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις».

Τηροῦσα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τοὺς ἱεροὺς Κανόνας καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, μέρος τῆς ὁποίας εἶναι οἱ ἱεροὶ Κανόνες, ὡς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ αἱ ἄλλαι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, εἶναι κανονικῶς ἠνωμένη μετ' αὐτῶν καὶ δὲν εἶναι σχισματική. Οἱ ἱεροὶ Κανόνες δέ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ρυθμίζουν τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν καὶ διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων, συνόδων κ.λπ. ἄνευ ἀναμίξεως ἐξωτερικῶν παραγόντων, ἀποτελοῦντες ἔκφρασιν συγκεκριμένης δογματικῆς διδασκαλίας περὶ Ἐκκλησίας ὑπὸ μορφήν νόμου διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς.

3. Ός «αὐτοκέφαλος» διοικουμένη «ὑπὸ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Ἱεραῆς Συνόδου, συγκροτουμένης ὡς ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας ὀρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928».

Πῶς ἐγένετο Αὐτοκέφαλος ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος; Ἐγένετο κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Μητροῦς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, δηλαδὴ κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱεραῆς Συνόδου, οἱ ὅροι δὲ ὑφ' οὗς ἐδόθη τὸ αὐτοκέφαλον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος περιέχονται εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Τόμον τῆς 29ης Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ συμπληρωματικῶς εἰς τὴν Συνοδικὴν Πράξιν τῆς 4ης Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1928, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὰς μητροπόλεις τῶν οὕτω καλουμένων Νέων Χωρῶν, τῶν διοικουμένων ἐπιτροπικῶς, ἄχρι καιροῦ, ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Πατριαρχικὸς Τόμος τοῦ 1850 καὶ ἡ Συνοδικὴ Πράξις τοῦ 1928 ἐξεδόθησαν κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον κανονικὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ὅροι εἶναι ὑποχρεωτικοὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀνεξαρτήτως πολιτειακῆς νομοθεσίας, ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι τμῆμα τῆς «Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας» καὶ ἵνα αὕτη τηρῆ, ὡς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ αἱ ἄλλαι ὁμόδοξοι Ἐκκλησίαι, τοὺς ἱεροὺς Κανόνας καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Πηγὴ δὲ τοῦ Αὐτοκεφάλου αὐτῆς εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ δὴ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ οὐχὶ ἕτερα ἐξουσία.

Εἰς τὴν ὡς ἄνω σχετικὴν παράγραφον τοῦ Συντάγματος, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν τήρησιν τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928, ὑπάρχει ἀσάφεια τις,

κατὰ πόσον δηλαδὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν τήρησιν πασῶν τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως ἢ μόνον τῶν περὶ τοῦ τρόπου συγκροτήσεως τῆς Ἱεραῆς Συνόδου. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ τρόπου διατυπώσεως τῆς ἐπὶ μέρους παραγράφου ταύτης, τὸ Σύνταγμα κατοχυρώνει τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπομένως καὶ τὸ περιεχόμενον, τὴν ἑκτασιν καὶ τὰ ὅρια τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ ταῦτα ὀρίζονται καὶ διαγράφονται ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Τόμῳ καὶ τῇ Συνοδικῇ Πράξει, διὰ τῶν ὁποίων τὸ Αὐτοκέφαλον ἐδόθη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀρμοδίας ἐξουσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος. Συνεπῶς ἡ τήρησις τῶν διατάξεων τοῦ Τόμου καὶ τῆς Πράξεως εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ ἐναρμονίζεται πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου καὶ συμφωνῶς πρὸς τὴν δογματικὴν καὶ κανονικὴν παράδοσιν ἐντέλλεται «... ὠρίσαμεν... ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν... Συνόδον... διοικοῦσαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως»². Ὁρίζονται δὲ τὰ γενικὰ πλαίσια τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ὡς ἐξῆς: «Τὰ δὲ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀφορῶντα, οἷα φερ' εἰπεῖν τὰ περὶ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας ἀρχιερέων, περὶ ἀριθμοῦ αὐτῶν καὶ ὀνομασίας τῶν θρόνων αὐτῶν, περὶ χειροτονίας Ἱερέων καὶ Ἱεροδιακόνων, περὶ γάμου καὶ διαζυγίου, περὶ διοικήσεως Μοναστηρίων, περὶ εὐταξίας καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου, περὶ ἀποδοκιμασίας ἀντιθρησκευτικῶν βιβλίων, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα κανονισθῆσονται παρὰ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου διὰ Συνοδικῆς Πράξεως, μὴ ἀντιβαινούσης τὸ παράπαν τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν Ἀγίων καὶ Ἱερῶν Συνόδων καὶ τοῖς πατροπαράδοτοις ἐθίμοις καὶ ταῖς διατυπώσεσι τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας»³.

Ἐρμηνευτικῶς πρὸς τὰ ὡς ἄνω καὶ πρὸς τὴν πρόθεσιν τοῦ ἐν προκειμένῳ νομοθετήσαντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱεραῆς Συνόδου πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ περιεχόμενα εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Ἐγκύκλιον πρὸς τὴν Ἱεραρχίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς Ὁρθοδόξους Πιστοὺς τῆς Ἑλλάδος, τὴν συνοδεύσασαν τὸν Πατριαρχικὸν Τόμον, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀνταλλαγεῖσαν ἀλληλογραφίαν μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ ἀνακηρύξει τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ Πα-

2. Ἐν Μητροπ. Κίτρος Βαρνάβα Τζωρτζάτου, «Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου», Ἀθῆναι 1967, σελ. 21.

3. Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 23-24.

τριαρχική 'Εγκυκλίω αναφέρονται τὰ ἐξῆς: «...Σύνοδον 'Ιερὰν καὶ Μεγάλην ἐν τῷ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου Πατριαρχείῳ ἐπὶ τούτῳ προθύμως συγκροτήσαντες, καὶ κοινῇ γνώμῃ καὶ ὁμοφώνῳ ἀποφάσει τὴν 'Αγίαν καὶ 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν τοῦ Βασιλείου τῆς 'Ελλάδος εἰς αὐτοκέφαλον προβιβάσαντες, καὶ Σύνοδον Διαρκῆ διοικοῦσαν τὰ τῆς 'Εκκλησίας ἐλευθέρως τε καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπεμβάσεως κανονικῶς ἐγκραταστικῶν τε καὶ ταύτην ἀδελφῶν ἡμῶν τε καὶ πασῶν τῶν 'Ορθοδόξων τοῦ Θεοῦ 'Εκκλησιῶν ἀναγνωρίσαντες καὶ ἀνακηρύξαντες, τόμον ἐπὶ τούτοις συνοδικὸν τῇ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος ἐξεδώκαμεν, ὃν... ὑμῖν τε καὶ αὐτοῖς καὶ πάσαις ταῖς ὑπ' οὐρανὸν 'Ορθοδόξοις τοῦ Θεοῦ 'Εκκλησίαις εἰς ἐνδειξιν διηνεκῆ καὶ παράστασιν μόνιμον ἀπεστάλακαμεν. ... Αὐτὴν δὲ τὴν 'Ιερὰν Σύνοδον καὶ τὸν ταύτης Παναγιώτατον Πρόεδρον νουθετοῦμεν, παραινοῦμεν καὶ παραγγέλλομεν... διέπειν καὶ διοικεῖν καὶ κανονίζειν τὰ τῆς 'Εκκλησίας συμφώνως τοῖς θείοις κανόσι τῶν 'Αγίων 'Αποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ ταῖς ἱεραῖς παραδόσεσι καὶ τοῖς πατροπαραδότοις ἐθίμοις καὶ διατάξεσι καὶ διατιπώσεσι τῆς Μιᾶς, 'Αγίας, Καθολικῆς καὶ 'Αποστολικῆς 'Εκκλησίας»⁴.

'Η διοίκησις δὲ τῶν ἐσωτερικῶν τῆς 'Εκκλησίας πραγμάτων, ἀνευ κοσμικῆς ἐπεμβάσεως, ἔχει δοθῆ θεῖω δικαίῳ διὰ τῶν 'Αποστόλων εἰς τοὺς ἐπισκόπους, εἰς ἀδιάκοπον διαδοχὴν: «... ἡμεῖς οἱ ἐλέω Θεοῦ τὴν ἀποστολικὴν μέριμναν πασῶν τῶν 'Εκκλησιῶν ἀναδεδεγμένοι καὶ τῆς περὶ αὐτὰς οἰκονομίας ἄνωθεν ἐμπειπιστευμένοι τὴν διαχείρισιν...»⁵.

'Ο Πατριαρχικὸς Τόμος καὶ ἡ Πατριαρχικὴ 'Εγκύκλιος διεβιβάσθησαν πρὸς τὴν 'Ελληνικὴν Κυβέρνησιν μετὰ Πατριαρχικοῦ Γράμματος (29/6/1850), εἰς τὸ ὁποῖον τονίζεται ἢ ὡς ἄνω διατυπωθεῖσα ἀρχὴ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς 'Εκκλησίας ἀπὸ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς πράγματα καὶ ἐξαιτεῖται ἢ ἐπὶ τούτῳ καὶ τῷ λοιπῷ ἔργῳ τῆς 'Εκκλησίας προστασία καὶ υπεράσπισις τῆς Πολιτείας. «... τῆς δὲ εὐσεβοῦς καὶ ἔμφορος κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς 'Ελλάδος ἔργον ἐστὶ τὸ λοιπὸν, ἵνα τὸ παρὰ τῆς 'Εκκλησίας δικαιωματικῶς ἐπιχορηγηθὲν (σ.σ. Αὐτοκέφαλον) δεῖξῃ καὶ πράγματι καὶ ἐν ἔργοις, καὶ ὧν τῶς ἀνεξάρτητον καὶ εὐσταθῆ αὐτὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀποκαταστάσει, Καίσαρι μὲν αὐτὰ μόνον τὰ τοῦ Καίσαρος ἀπονέμουσαν, Θεῷ δὲ μόνον τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Θεὸς ἀνθρώπος ἡμῶν Κύριος ἐντέλλεται. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς συντρέχομεν ταῖς ἡμετέροις εὐχαῖς καὶ ἐπισυστάσεσιν, ἐξαιτούμενοι παρὰ τῆς θεοφρουρήτου Βασιλείας προστατεύειν τε αἶψα καὶ

ὑπερασπιζέσθαι τῶν τῆς 'Εκκλησίας δικαιωμάτων, περιφρουρεῖν τε καὶ κρατύνειν καὶ λαμπρύνειν αὐτὴν, καὶ τοὺς ἱεροὺς θεσμοὺς ἐνεργοὺς καὶ ζῶντας ἀναδεικνύειν...»⁶.

'Η 'Ελληνικὴ Κυβέρνησις εἰς τὸ εὐχαριστήριον αὐτῆς γράμμα (6/9/1850) πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπὶ τῇ ἀνακηρύξει ὑπ' αὐτοῦ τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος ὡς Αὐτοκεφάλου, ἀναγνωρίζει τὴν ἀρχὴν ταύτην, παρὰ τὰ ἐν τῇ πράξει κρατήσαντα, καὶ ἐπιβεβαιοῖ αὐτὴν: «... ἡ δὲ ἐλπίς, ἣν ἡ 'Υμετέρα Παναγιότης ἐκφράζει, ὅτι δηλαδὴ ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις καταστῆσθαι τοῦ λοιποῦ τὴν Σύνοδον ἀνεξάρτητον ἐν τοῖς πνευματικοῖς, ὑπάρχει ἤδη πράγματι καὶ ἔργῳ, ἐπεὶδὴ ἀπ' ἀρχῆς ὁ Βασιλικὸς Νόμος, ὁ τὴν 'Ιερὰν Σύνοδον ἐγκαταστήσας, παρέσχεν αὐτῇ ρητῶς τὸ ἐν τοῖς καθαρῶς πνευματικοῖς ἐντελῶς ἀνεξάρτητον καὶ οὐδέποτε ἐκωλύθη, οὐδὲ κωλυθήσεται ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐλευθέρως αὐτῆς ἐνέργεια. 'Επιτηρεῖ δὲ μόνον ἡ Κυβέρνησις κατὰ καθῆκον καὶ δικαίωμα αὐτῆς»⁷.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ θέματος (24/12/1850) καὶ εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τῆς 'Ελληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐκφράζον ἐμμέσως ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν κατοχύρωσιν τῆς ἐλευθερίας τῆς 'Εκκλησίας ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ τότε ἐν 'Ελλάδι νόμου «ὁ... πολιτικὸς αὐτόθι νόμος... εἴ γε ἀνομολογεῖ τὸ ἐλεύθερον καὶ ἀδούλωτον τῆς 'Εκκλησίας πρὸς τὰ καθ' ἑαυτὴν ἀφορῶντα», καὶ πρὸς ἄρσιν τυχὸν ἀμφιβολιῶν, ὡς πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς 'Εκκλησίας εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς πράγματα, γεννωμένων τυχὸν ἐκ τῆς φράσεως τοῦ ὡς ἄνω γράμματος τῆς 'Ελληνικῆς Κυβερνήσεως: «ἐπιτηρεῖ δὲ μόνον ἡ Κυβέρνησις κατὰ καθῆκον καὶ δικαίωμα αὐτῆς», δυναμένης νὰ ἐκληφθῇ ὡς διεκδικήσεως τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἐπέμβασις εἰς τὴν 'Εκκλησίαν, τονίζει καὶ πάλιν ἐκτενῶς τὸ ἀνεπίτρεπτον τῆς τοιαύτης ἐπεμβάσεως καὶ τὴν ἐπιτήρησιν ἐκλαμβάνει μόνον ὡς προστασίαν τῆς 'Εκκλησίας «παρ' εὐσεβοῦς Κυβερνήσεως, κλέος καὶ αὐχμηρὰ ἐαυτῇ περιποιούσης διατηρεῖν ἄχραντον καὶ ἀμόλυτον τὴν θείαν κιβωτὸν, ἐνθα τεταμίευται ὁ τιμαλφέστατος θησαυρὸς τῆς πίστεως καὶ τῆς πνευματικῆς τῶν ψυχῶν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, οἰκονομίας. διὸ καὶ πᾶσα... ἐπέμβασις καὶ παρεῖσφρησις ἐπὶ παρασάλευσει τῶν ἱερωτάτων αὐτῆς ἐθίμων καὶ ὄρων, ἐγγράφων τε καὶ παραδεδομένων, ἢ ἄλλη τις περὶ τὰ πνευματικὰ πολιτικὴ καὶ κοσμικὴ ἐπιμιξία ἀπέστω μέχρι καὶ ἀποπείρας καὶ ἀπλοῦ λογισμοῦ. οὐ γὰρ ἀγνωεῖται ὑμῖν, ὅσον δυσδιάκριτα φύσει τὰ μεθόρια τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καὶ ὅτι ἐντεῦθεν κινδυνεῖ πολλὰκις παραναλισκεσθαι τὰ πνευματικώτερα τῇ κοσμικῇ ἐξουσίᾳ καὶ τὸ σταθερὸν καὶ ἀναλλοίωτον τῆς 'Εκκλησίας δικαίωμα πα-

4. 'Ενθ. ἄνωτ., σελ. 21 καὶ 23 ἐν ὑποσημειώσει.

5. 'Ενθ. ἄνωτ., σελ. 20 ἐν ὑποσημειώσει.

6. 'Ενθ. ἄνωτ., σελ. 34.

7. 'Ενθ. ἄνωτ., σελ. 36.

ρατρέπεσθαι εἰς τὰς ἀμεταβλήτους περιπετείας τῆς ἐγκοσμίου ἀρχῆς· ὑποχωρεῖτωσαν τοίνυν πᾶσαι ἀφορμαὶ οἰφδῆτινι πολιτικῶ καὶ κοσμικῶ καλυπτόμεναι σχήματι, καὶ τῶν ἡττω λόγων ἐχέτωσαν ἐν παντὶ τῶν παρὰ τοῖς Ὁρθοδόξοις κεκρατηκότων, ἃ θεόπνευστοι Οἰκουμενικῶν Συνόδων ὄροι καὶ κανόνες παντὶ Πολιτείας εἶδει προσφυῶς συμφέροντα ἀνέδειξαν, καὶ πάσης ἐγκοσμίου ἀρχῆς ὑπεριδρυμένα καὶ ὑπερανεστηλότηα ἀπεφῆναντο, καὶ πρὸς κοινήν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτεύματος σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν πάντων τῶν κατ' ἀνθρώπους νομίμων ἐνεργώτερα ὑπάρχειν ἐκύρωσαν· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ οἱ αἰδιμοὶ αὐτοκράτορες ἀπεδέξαντο σεβαζόμενοι καὶ νομοθετικῶς ἐκράτουν, ἵνα πᾶς νόμος πολιτικὸς τοῖς θείοις κανόσι ἐναντιοῦμενος ἄκυρος ἦ καὶ μὴ δὲν κατισχύῃ. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ οἱ παρ' ἡμῖν θεμελιώδεις νόμοι, συμφώνως καὶ ἀξίως τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους εὐσεβείας ἀνωμολόγησαν, ὡς οὐδὲν ἔχει κύρος εἴ τι, τυχόν, διατέτακται ἀντικειμένως πρὸς ἐκεῖνο τὸ τῆς θεσμοθεσίας κεφάλαιον, τὸ τὴν πατρῶϊαν εὐσεβείαν καὶ τοὺς κανόνας καὶ τὰ ἔθιμα ἀμετασαλεύτως ὑποστηρίζον...»⁸.

Οὕτω, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας (11/6/1975) ἀναγνωρίζει τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ὡς ἐπικρατοῦσαν Θρησκείαν ἐν Ἑλλάδι καὶ κατοχυρώνει συνταγματικῶς τὴν δογματικὴν καὶ κανονικὴν κοινότητα καὶ ἔνωση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τὴν παρ' αὐτῆς ἀπαρασάλευτον, μετ' αὐτῶν, τήρησιν τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν ἱερῶν παραδόσεων. Κατοχυρώνει ἐπίσης τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅροι τοῦ ὁποίου περιέχονται εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Τόμον τῆς κθ' (29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθη τὸ Αὐτοκέφαλον, καὶ

8. Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 39.

συμπληρωματικῶς εἰς τὴν Συνοδικὴν Πράξιν τῆς 4ης Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1928, διὰ τῆς ὁποίας ρυθμίζονται, ἄχρι καιροῦ, ἡ διοικήσεις καὶ κανονικὴ τάξις τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν. Κατοχυρώνει συνεπῶς καὶ τὴν τήρησιν τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως.

Ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς ζητήματα, λόγῳ τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς, τῆς ἱεραρχίας, τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ κλήρου γενικῶς, τῶν συνόδων κ.λπ., ἀποτελεῖ οὐσιώδεις στοιχεῖον τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησιολογίας, δηλαδὴ τῆς δογματικῆς καὶ κανονικῆς διδασκαλίας τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ἀπόκλισις ἀπὸ τῆς ὁποίας ὀδηγεῖ εἰς ἐκκλησιολογικὴν πλάνην. Τὸ Σύνταγμα κατοχυρώνει τὴν δογματικὴν καὶ κανονικὴν κοινότητα καὶ ἔνωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου Ἐκκλησίας κατοχυρώνει ἐπίσης καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς ζητήματα. Τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ἐντέλλεται καὶ ὁ Πατριαρχικὸς Τόμος τοῦ 1850, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθη τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατοχυροῦμενον ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Συντάγματος. Πᾶσα δὲ τυχόν μονομερὴς ἐπέμβασις ἢ παρεῖσφρησις νομοθετικοῦ, δικαστικοῦ ἢ διοικητικοῦ τῆς Πολιτείας ὄργανου εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας προσκρούει πρὸς τὴν δογματικὴν καὶ κανονικὴν διδασκαλίαν αὐτῆς, πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ ἔτους 1850, καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι καὶ ἀντισυνταγματικὴ.

Ἐπὶ δὲ τούτοις διατελοῦμεν,

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1975

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῶ ἀδελφός

† ὁ Τυάνων ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Β') Τῶν Ἑλλογιμωτάτων Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. κ. ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΥ Ι. ΜΑΝΕΣΗ καὶ ΚΩΝ. Α. ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ

Γ Ν Ω Μ Ο Δ Ο Τ Η Σ Ι Σ

Ἐπὶ τεθέντος ἐρωτήματος περὶ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας βάσει τοῦ νέου Συντάγματος τῆς 11ης Ἰουνίου 1975 ἡ γνώμη μας ἔχει ὡς ἀκολούθως.

1. Εἰς τὸ νέον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν ἐνταχθῆ εἰς ἰδιαιτερον «Τμήμα Β'», ὑπὸ τὸν τίτλον «Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας», τοῦ Πρώτου Μέρους περὶ «Βασικῶν Διατάξεων» καὶ δὴ ἐν ἄρθρῳ 3 παρ. 1 καὶ 2, αἱ ρυθμίζουσαι τὰς σχέσεις Κράτους καὶ Ἐκκλησίας διατάξεις ὡς ἐξῆς: Εἰς μὲν τὰ ἐδ. α'

καὶ β' τῆς παρ. 1 τοῦ ἄρθρ. 3 ἐπαναλαμβάνεται ἡ παγίως σχεδὸν εἰς τὰ προεσχύσαντα ἑλληνικὰ Συντάγματα τοῦ 1844, 1864, 1911, 1927 καὶ 1952 χρησιμοποιοῦμενα διατύπωσις· εἰς δὲ τὸ ἐδ. γ' ἔχουν προστεθῆ ὠρισμένα σημαντικὰ νέα διατάξεις. Μολονότι ἡ διατύπωσις ἐν τῷ συνόλῳ τῆς δὲν εἶναι πάντοτε ἀκριβολόγος, προδίδει οὐχ ἥττον τὴν πρόθεσιν τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτου, ὅπως τοῦ λοιποῦ ρυθμίση ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον τὰς περὶ ὧν πρόκειται σχέσεις. Τὸ κείμενον τοῦ ἄρθρου 3 παρ. 1 καὶ 2 ἔχει ὡς ἐξῆς:

«1. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χρι-

στοῦ Ἐκκλησίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνες καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις. Εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ αὐτῆς προερχομένης Διαρκούς Ἱερᾶς Συνόδου, συγκροτουμένης ὡς ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας ὀρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928.

2. Τὸ ὑφιστάμενον εἰς ὀρισμένας περιοχὰς τοῦ Κράτους ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου».

Ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω κειμένου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνον ὀρισμένοι ἡσσανος ἴσως ἐνδιαφέροντος παρατηρήσεις, τόσον ὡς πρὸς τὴν ἐμμονὴν εἰς παραδοσιακὴν διατύπωσιν (π.χ. αἱ λέξεις «κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν» θὰ ἔδει νὰ παραλειφθοῦν, ἀφ' ἐνός μὲν ὡς περιττὰ, καθ' ὃ αὐτόνοητοι διὰ χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι διὰ τοῦ «ἡμῶν», εἰς πρῶτον πληθυντικόν, ὑποδηλοῦνται ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἐνῶ ὑπάρχουν καὶ πολῖται Ἕλληνες πρεσβεύοντες ἄλλας γνωστάς θρησκείας κ.λπ.), ὅσον καὶ ὡς πρὸς τινὰς μεταβολὰς, αἱ ὁποῖαι συνίστανται εἴτε εἰς ἀπαλείψεις (ὡς π.χ. τῶν μετὰ τὸ «αὐτοκέφαλος» λέξεων «ἐνεργοῦσα ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα», ὡς ἀποτελουσῶν ἀσφαλῶς ταυτολογίαν), εἴτε εἰς προσθήκας - διευκρινήσεις (ἡ Ἐκκλησία διοικεῖται ὑπὸ Ἱ. Συνόδου, ὅχι ἐν γένει ἀρχιερέων, ἀλλὰ «τῶν ἐν ἐνεργείᾳ» ἀρχιερέων), εἴτε εἰς τροποποιήσεις (ὡς ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὅρου «ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση» διὰ τοῦ δοκιμωτέρου «ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς», τὸ ἴσῃον εἰς ὀρισμένας περιοχὰς τοῦ Κράτους) κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς παρ. 2 τοῦ ἀρθρ. 3 τοῦ Συντάγματος, μὴ ὁμιλοῦντος πλέον διὰ «τὰς Νέας Χώρας», περὶ ὧν ἡ σχετικὴ ἐρμηνευτικὴ δῆλωσις, ἡ περιεχομένη εἰς τὰ Συντάγματα τοῦ 1927 καὶ 1952. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὅμως κειμένου δέον νὰ γίνῃ ἡ βασικὴ παρατήρησις ὅτι ἡ οὐσιωδεστέρη διαφορὰ τοῦ νέου Συντάγματος ἐν σχέσει πρὸς τὰ προἰσχύσαντα ἐγκτεται εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Πράγματι, ἐνῶ μέχρι τοῦδε, ἀπὸ τοῦ 1844, ὀρίζετο ἀπλῶς, ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος... εἶναι αὐτοκέφαλος... καὶ διοικεῖται ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιερέων», ἤδη ὁ συντακτικὸς νομοθέτης δὲν ἐγκαταλείπει τὴν ρύθμισιν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐλευθέρην ἢ καὶ αὐ-

θαίρετον ἐκτίμησιν τοῦ κοινοῦ νομοθέτου, ἀλλὰ θεσπίζει περιορισμοὺς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Ἐκκλησίας ἐναντι κρατικῶν ἐπεμβάσεων, ἀνεπιτρέπτων κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνες, τοῦ λοιποῦ δὲ καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ Σύνταγμα.

2. Ὁ συντακτικὸς νομοθέτης εἶναι, ἐξ ὀρισμοῦ, νομικῶς ἀδέσμευτος. Ρυθμίζων κυριαρχικῶς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἀσκήσιν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, καθορίζει καὶ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰς ἐντὸς τῆς Χώρας δρώσας θρησκείας καὶ ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐν γένει νομικὴν θέσιν αὐτῶν. Τοῦ κοινοῦ ὅμως νομοθέτου ἡ ἐξουσία πρὸς ρύθμισιν τῶν τοιούτων θεμάτων καὶ δὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων δὲν εἶναι ἀπεριόριστος. Προσδιοριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ βούλησις τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτου. Διὸ καὶ δέον ἔπως αὕτη ἐρευνηθῆ, ὡς εἰδικώτερον ἐξεδηλώθη διὰ τῶν ἐπενεχθεισῶν, ὡς ἄνωτέρω ἐδείχθη, μεταβολῶν εἰς τὸ κείμενον τῶν σχετικῶν συνταγματικῶν διατάξεων.

Ἡ ὑπὸ τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς γενομένη διὰ τοῦ ἀρθρ. 3 παρ. 1 καὶ 2 τοῦ νέου Συντάγματος ρύθμισις τῶν σχέσεων Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διακριβωθῆ καὶ ἐρμηνευθῆ, εἰμὴ μόνον ἐφ' ὅσον ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ συνθήκαι, ὑφ' ἃς ἐνηργήθη καὶ ὁ σκοπός, εἰς ὃν ἀπέβλεψε. Συναφῶς εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι εἰς τὴν ἐνώπιον τῆς Β' Ὑποεπιτροπῆς Ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος γενομένην εἰσήγησιν ἐπὶ τῶν σχέσεων Κράτους καὶ Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ εἰσηγητοῦ τῆς πλειοψηφίας Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ἀναφέρεται, ὅτι: «θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ θεωρηθῆ εὐνόητος ἡ ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ἐπιδειχθεῖσα ἐφεκτικότης ὡς πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα συνταγματικῆς κατοχυρώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐξεχούσης θέσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι ἡ παρ' ἡμῖν ιδιότυπος μακραίων στενὴ σύνδεσις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐθεωρήθη ὡς τὸ κύριον αἴτιον τῆς προτιούσης χαλαρώσεως τῆς αὐτοσυνειδησίας, τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ κύρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Ἑλλάδι. Αἱ πολλαχόθεν ὑποβληθεῖσαι προτάσεις περὶ πλήρους χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας εἶναι δηλωτικαί, ὅχι μόνον ἐπιθυμίας ἀπαλλαγῆς τῆς Πολιτείας ἀπὸ τὰ ποικίλα καὶ πολλαπλὰ ἐκκλησιαστικὰ προβλήματα, ἀλλὰ καὶ τῆς διαθέσεως δημιουργίας προϋποθέσεων ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου Ἐκκλησίας» (Πρακτικὰ Β' Ὑποεπιτροπῆς, Συνεδρίασις 5, τῆς 28 Ἰανουαρίου 1975, σελ. 10). Ναὶ μὲν ὁ συντακτικὸς νομοθέτης τοῦ 1975 δὲν ἠθέλησε νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ χωρισμοῦ Κράτους καὶ Ἐκκλησίας—ἔστω καὶ μὲν σχετικὴν κατοχύρωσιν προνομιακῆς τινος θέσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (π.χ. ὡς πρὸς τὸ ἐφορτολόγιον, τὰς ἐπισήμους τελετὰς καὶ ἀργίας, τὴν μισθοδοσίαν τοῦ κλήρου κ.τ.τ.)—, ἡ ἰδέα ὅμως τοῦ χωρισμοῦ τούτου ἐγένετο θεωρητικῶς δεκτὴ καὶ δὴ ὡς ἐπιδικατέα ἀρχή. Ἐν προκειμένῳ δὲ συνέπεσαν αἱ ἀπόψεις τῶν πλείστων ἐκ τῶν βουλευτῶν, τῶν συμμετασχόντων εἰς τὰς ἐργασίας τῆς εἰδικῆς Β' Ὑποεπιτροπῆς καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος συζητήσεις τῆς Ὀλομελείας τῆς

Βουλῆς, καὶ δὴ ἐξ ὧν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ πολιτικῶν μεριδῶν (βλ. σχετικῶς Πρακτικὰ Β' Ὑποεπιτροπῆς, ἐνθ' ἄν., σελ. 21 ἐπ., ὡς καὶ Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς, Συνεδρίασις ΟΕ' τῆς 22.4.1975, σελ. 2.100 ἐπ. καὶ Συνεδρίασις ΟΣΤ' τῆς 23-4-1975, σελ. 2.121 ἐπ., σελ. 2.126-2.139, ἐνθα καὶ δῆλωσις τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Καθηγητοῦ Π. Ζέπου, ὅτι ὑποστηρίζει «ὡς θεωρητικῶς ὀρθότερον» τὸ σύστημα χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ἀλλ' ὅτι «ὕπὸ τὰς παρούσας συνθήκας καὶ λόγῳ τῆς παραδόσεως ποὺ ὑπάρχει... εἶναι δύσκολον νὰ ἐκφύγωμεν αὐτὴν τὴν στιγμήν ἀπὸ τὸ κρατοῦν σύστημα».

3. Ἡ τάσις διὰ μίαν ἀφιστάμενην τοῦ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντος καθεστῶτος ρύθμισιν τῶν σχέσεων Κράτους καὶ Ἐκκλησίας δὲν ἐξεδηλώθη μόνον κατὰ τὰς συζητήσεις τῶν ἀρμοδίων κοινοβουλευτικῶν ὀργάνων, ἀλλ' ἀπεκρυστάλλωθη καὶ εἰς τὸ κείμενον τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς ἄλλα σημεία, πλὴν τοῦ ἄρθρ. 3, ἀφίσταται χαρακτηριστικῶς τῶν παραδεδομένων. Οὕτω, ναὶ μὲν τὸ νέον Σύνταγμα ἀναγνωρίζει, ὡς καὶ πάντα τὰ προἰσχύσαντα παρ' ἡμῖν Σύνταγματα, τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν Θρησκείαν ὡς ἐπικρατοῦσαν τ.ἐ. ἐπίσημον Θρησκείαν τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἤδη α) αἱ περὶ Θρησκείας καὶ Ἐκκλησίας διατάξεις ἔχουν μετατεθῆ, τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἑλληνικὴν συνταγματικὴν ἱστορίαν—ἐξαιρέσει τοῦ συνταγματικοῦ κειμένου τοῦ 1925 τῆς 30μελοῦς ἐπιτροπῆς τῆς Δ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως—ἐκ τοῦ ἄρθρ. 1 εἰς τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ Συντάγματος· β) ἔχει παραλειφθῆ ἡ συνταγματικὴ δέσμευσις, ἡ ὁποία ὑπῆρχε διὰ τὸν κληρονομικὸν ἀνώτατον ἄρχοντα καὶ δὴ καὶ τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου, ὅπως ὁ ἄρχηγός τοῦ Κράτους (ἤδη ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας) «πρεσβεύη τὴν θρησκείαν τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας»· γ) δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον τοῦ ὅρκου τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας (ἄρθρ. 33 παρ. 2 Συντ.) περικοπὴ περὶ τοῦ ὅτι οὗτος «προστατεύει τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν», τοῦθ' ὅπερ προεβλέπετο ὑπὸ τῶν προἰσχυσάντων Συνταγμάτων διὰ τὸν ὅρκον τοῦ κληρονομικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους· δ) τοῦ λοιποῦ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται γενικῶς (ἄρθρ. 13 παρ. 2, ἐδ. γ' Συντ.) καὶ ὄχι μόνον κατὰ τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας (ὡς ὠρίζετο εἰς ὅλα τὰ προἰσχύσαντα Σύνταγματα, πλὴν τοῦ 1927)· ε) οἱ λειτουργοὶ ὧν τῶν γνωστῶν θρησκειῶν ὑπόκεινται, ὄχι μόνον εἰς τὴν αὐτὴν ἐποπτεῖαν ἢ ἐπιτήρησιν τῆς Πολιτείας, ὡς παγίως ὠρίζετο μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ εἰς «τὰς αὐτὰς ἐναντι ταύτης ὑποχρεώσεις, ὡς καὶ οἱ τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας» (ἄρθρ. 13 παρ. 3). Δέον δὲ συναφῶς νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ τοιαύτη τάσις πρὸς πληρεστέραν κατοχύρωσιν τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ διασφάλισιν τῆς ἀνεξιθρησκείας διὰ τῆς σχετικῆς ἐξισώσεως ὧν τῶν γνωστῶν θρησκειῶν ἐναντι τοῦ Κράτους ἐξεδηλώθη καὶ ἐπὶ δύο ἄλλων σημείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρξε χαρακτηριστικὴ σύμπτωσις θέσεων μεταξὺ τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὴν Βουλὴν ἐπιση-

μου κυβερνητικοῦ Σχεδίου Συντάγματος καὶ τῶν προτάσεων, ἀντισχεδίων καὶ τροπολογιῶν τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτευσέως. Πρόκειται: α) διὰ τὴν ἀπάλειψιν τῆς, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ τυπικοῦ προοιμίου τῶν μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν «αὐλῶν» τῆς μοναρχικῆς Εὐρώπης συναπτομένων παλαιότερον συνθηκῶν, καθιερωθείσης ἐπικλήσεως τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐν ἀρχῇ τοῦ Συντάγματος· β) διὰ τὸν ἀποχρωματισμὸν τῆς παιδείας ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸν ἰδεολογικὸν προσανατολισμὸν (ἄρθρ. 16 Συντ.). Ἀπασαί αἱ ὡς ἄνω ἀποκλίσεις ἀπὸ τῶν παραδεδομένων σχέσεων μεταξὺ Κράτους καὶ Ἐκκλησίας—μολονότι ἐπὶ τῶν δύο τελευταίων σημείων ἡ Κυβέρνησις τελικῶς ὑπανεχώρησε—προδίδου καὶ ἐπιβεβαιώνου τὴν διάχυτον ἐν τῇ Ε' Ἀναθεωρητικῇ Βουλῇ τάσιν, τόσον πρὸς ἀποδέσμευσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν Πολιτείας, ὅσον καὶ ἀντιστοίχως πρὸς ἀποδέσμευσιν, ἐν τινι μέτρῳ, τῆς Πολιτείας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐάν ἡ καθιέρωσις τοῦ χωρισμοῦ Κράτους καὶ Ἐκκλησίας ἐκρίθη πρόωρος, ἢ βαθμιαία οὐχ ἤττον ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ συστήματος τῆς ἀνόμω κρατοῦσης πολιτείας, ὡς τοῦτο ἴσχυε παρ' ἡμῖν, ἐθεωρήθη τελικῶς ὑπὸ τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτου τοῦ 1975 ὡς ἐπιβεβλημένη. Ἀκριβῶς δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγένοντο αἱ τροποποιήσεις καὶ προσθήκαι συνταγματικῶν διατάξεων, ἀφορωσῶν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ γενικώτερον εἰς τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Πολιτείαν.

4. Τὸ ἰσχύον Σύνταγμα ὀρίζει ἐν ἄρθρῳ 3, κατὰ τὰ ἤδη λεχθέντα, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος: α) εἶναι Ἀὐτοκέφαλος καὶ β) διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κ.λπ. Ὡς πρὸς τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ τοιαύτη διατύπωσις δὲν ἐκφράζει ἐπακριβῶς τὴν σημερινὴν νομικὴν θέσιν τῆς ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ ὡς αὕτη προσδιορίζεται διὰ τῶν ἀμέσως ἐν συνεχείᾳ διατάξεων τοῦ ἐδ. γ' τῆς παρ. 1 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρ. 3 Συντ. περὶ τήρησεως τῶν διατάξεων τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928. Διότι ἡ Πράξις αὕτη ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ρητῶς ἐκπεφρασμένης προϋποθέσεως, ὅτι αἱ δι' αὐτῆς ὑπαχθεῖσαι διοικητικῶς εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος Μητροπόλεις τῶν ἀπελευθερωθεῖσων κατὰ τὰ ἔτη 1912-13 καὶ 1916-18 περιοχῶν, τῶν λεγομένων «Νέων Χωρῶν» (πλὴν τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Ἀγίου Ὄρους) ἦτοι τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου (πλὴν τῆς Ἀρτης), τῆς Ἐλασσάνους, τῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἐξακολουθοῦν νὰ ἀνήκουν «κανονικῶς» εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, συναποτελοῦσαι μετὰ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος» (βλ. καὶ Κ.Ν. 5438/1932). Συνεπῶς ἡ τελευταία αὕτη, καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐν τῷ συνόλω τῆς, δὲν δύναται νὰ χαρακτηρίζεται ὡς Αὐτοκέφαλος. Ἡ ἐπισημασμένη ἀντίφασσις ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ συντάκται τῆς σχετικῆς διατάξεως ἐπανέλαβον χωρὶς ἰδιαίτεραν προσοχὴν τὴν στερεοτύπως ὑπὸ πάντων τῶν προἰσχ-

σάντων Συνταγμάτων χρησιμοποιηθείσαν διατύπωσιν «εἶναι αὐτοκέφαλος», ἡ ὁποία ὅμως ἀνεφέρετο, μέχρι καὶ τοῦ Συντάγματος 1927, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ὡς αὕτη εἶχε χειραφετηθῆ, ἀρχικῶς μὲν ἐν τοῖς πράγμασιν, ἀντικανονικῶς ἀπὸ τοῦ 1833, ἐν συνεχείᾳ δὲ κανονικῶς διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου τοῦ 1850, εἰς ἣν μετὰ ταῦτα ὑπήχθησαν διὰ τῶν Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν Πράξεων τοῦ 1866 καὶ τοῦ 1881, ἀντιστοίχως αἱ Μητροπόλεις τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τῆς Θεσσαλίας (πλὴν Ἐλασσῶνος) μετὰ τῆς περιοχῆς Ἄρτης ἐκ τῆς Ἠπείρου. Εἶναι πάντως βέβαιον, ὅτι διὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διατυπώσεως ὁ συντακτικὸς νομοθέτης δὲν ἠθέλησε νὰ καθιερώσῃ τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς ἐν γένει Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτοι καὶ κατὰ τὸ σκέλος τῶν Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἀντίθετος ἐκδοχὴ θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία αὐτονομῶνος—χωρὶς τὴν συναίνεσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην αὐτοῦ, τὴν ἐκπεφρασμένην μάλιστα διὰ τῆς Πράξεως τοῦ 1928, τὴν τήρησιν τῆς ὁποίας αὐτὸ τοῦτο τὸ Σύνταγμα ἐπιβάλλει—ἀπέσπασε τὰς ὡς ἄνω Μητροπόλεις ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὰς προσήρτησεν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος. Οὐδεμία ὅμως τοιαύτη βούλησις τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτου οὐδαμῶθεν προκύπτει. Οὔτε εἰς τὰ Πρακτικὰ τῶν Ἐπιτροπῶν ἢ τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἐ' Αναθεωρητικῆς Βουλῆς ἀνευρίσκειται ἴχνη τοιαύτης προθέσεως, οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν, ὑπὸ τὸ κρατοῦν σήμερον κλίμα ἀρίστων σχέσεων μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι, ἐὰν ὑπῆρχε τοιαύτη πρόθεσις, δὲν θὰ ἠκολουθεῖτο προηγουμένης διαδικασίας συνεννοήσεων μετ' αὐτοῦ, παρομοία μὲ ἐκείνην, ἡ ὁποία ἀπέληξε παλαιότερον εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν μνημονευθεισῶν ἤδη Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν Πράξεων τοῦ 1866 καὶ τοῦ 1881.

Ἐφ' ὅσον, κατὰ ταῦτα, τὸ ἰδιόρρυθμον ἐκκλησιαστικὸν καθεστὼς τῶν περιοχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, περὶ ὧν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις τοῦ 1928, ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον δυνάμει ἀκριβῶς τῆς Πράξεως ταύτης, περὶ ἧς ἤδη τὸ πρῶτον γίνεται ρητὴ μνεία ἐν τῷ Συντάγματι (ἄρθ. 3 παρ. 1, ἐδ. γ'), εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἐπομένῃ παρ. 2 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου διάταξις («τὸ ὑφιστάμενον εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Κράτους ἐκκλησιαστικὸν καθεστὼς δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου»), ἀποδίδουσα τὴν παλαιὰν ἐρμηνευτικὴν δὴλωσιν, ἥτις περιείχετο εἰς τὰ Συντάγματα τοῦ 1927 καὶ τοῦ 1952, ἀφορᾷ ἤδη εἰς τὰς περιοχὰς τῶν Μητροπόλεων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Δωδεκανήσου.

5. Τὸ νέον Σύνταγμα, ρυθμιζὼν τὰς σχέσεις Κράτους καὶ Ἐκκλησίας, καθορίζει διὰ συγκεκριμένων εἰδικῶν διατάξεων ἐν ἄρθρ. 3 παρ. 1, ἐδ. γ', τὸν τρόπον διοικήσεως αὐτῆς. Ὁ συντακτικὸς νομοθέτης τοῦ 1975 δὲν ἀρκεῖται νὰ ὀρίσῃ ἀπλῶς καὶ μόνον, ὡς συνέβαινεν εἰς τὰ προῖσχυσαντα Συντάγματα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος «διοικεῖται ὑπὸ Ἱεραῶν Συν-

όδου Ἀρχιερέων». Ἄλλ' ἐπὶ πλέον: α) διευκρινίζει ὅτι πρόκειται περὶ Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων· β) κατοχυρῶναι τὸν θεσμόν τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῶν Συνόδου καὶ δὴ προερχομένης ἐκ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος (ἐνῶ μέχρι τοῦδε δὲν καθωρίζετο τὸ εἶδος τῆς Συνόδου)· γ) διασφαλίζει τὴν συγκρότησιν τῆς τελευταίας συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου οὕτω ρητῶς προβλέπει τὴν ἔκδοσιν· καὶ δ) ἐπιβάλλει τὴν τήρησιν τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ (καὶ Συνοδικοῦ) Τόμου τῆς 29ης Ἰουνίου 1850 καὶ τῆς (Πατριαρχικῆς καὶ) Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928, κυρουμένων οὕτω, διὰ πρῶτην φοράν, ὑπὸ συνταγματικοῦ κειμένου.

Εἶναι ἄξιον προσοχῆς, ὅτι ἡ ὡς ἄνω διατύπωσις τῶν ρυθμιζουσῶν τὰς σχέσεις Κράτους καὶ Ἐκκλησίας καὶ εἰδικώτερον τὴν διοίκησιν αὐτῆς συνταγματικῶν διατάξεων διαφέρει τῆς ἀρχικῶς διὰ τοῦ κυβερνητικοῦ Σχεδίου Συντάγματος προταθείσης. Τοῦτο περιορίζετο νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἀόριστον διατύπωσιν τῶν προῖσχυσάντων Συνταγμάτων: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος... διοικεῖται ὑπὸ Ἱεραῶν Συνόδου Ἀρχιερέων» μὲ τὴν προσθήκην «ὡς νόμος ὀρίζει» (ἄρθρ. 4, παρ. 3, ἐδ. δ' τῆς πρώτης μορφῆς τοῦ Σχεδίου, ἢ ἄρθρ. 4 παρ. 1 ἐδ. δ' τῆς δευτέρας μορφῆς τοῦ Σχεδίου). Ἐπρόκειτο περὶ ἐμμονῆς εἰς τὸ σύστημα «τῆς νόμῳ κρατούσης πολιτείας», τὸ ὁποῖον οὕτω καταχυροῦτο συνταγματικῶς· ὁ καθορισμὸς τοῦ τρόπου διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐπαφίετο ρητῶς εἰς τὴν διακριτικὴν εὐχέρειαν τοῦ κοινῶν νομοθέτου. Γενικῶς ἐν τούτοις καὶ κοινῇ ἐξ ὅλων τῶν ἐν τῇ Αναθεωρητικῇ Βουλῇ πολιτικῶν παρατάξεων ἐσημειώθη προσπάθεια, ὅπως τεθοῦν διὰ τοῦ Συντάγματος περιορισμοὶ εἰς τὸν κοινὸν νομοθέτην. Οὕτω παρὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος εἰδικοῦ εἰσηγητοῦ τῆς πλειοψηφίας Χ. Καραπιπέρη, Ὑφυπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων, προετάθη, ὅπως ἡ Ἐκκλησία «διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱεραῶν Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ τοῦ ἐν τεταλμένου αὐτῆς ὀργάνου τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῶν Συνόδου, ὡς ὁ ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τῆς Βουλῆς ψηφισόμενος καταστατικὸς νόμος τῆς Ἐκκλησίας ὀρίζει» (βλ. Πρακτικὰ Β' Ὑποεπιτροπῆς, ἐνθ' ἄν., σελ. 16). Ναι μὲν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, αἰρομένης τῆς ἀσφαλείας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, «ὁ προκαλέσας πολλὰ δεινὰ εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας θεσμὸς τῶν ἀριστίνδην συνόδων θὰ εἶναι ὄχι μόνον ἀντικανονικός, ἀλλὰ καὶ ἀντισυνταγματικός» (βλ. αὐτόθι, σελ. 16), τὰ περαιτέρω ὅμως θὰ ἐξηρτῶντο ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκ τῆς ρυθμίσεως, τὴν ὁποίαν θὰ περιείχεν ἐκάστοτε ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας. Ἐφ' ὅσον οὐδεὶς τίθεται ἐκ τοῦ Συντάγματος περιορισμὸς ὡς πρὸς τὸ συγκεκριμένον περιεχόμενον τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου καὶ ἐφ' ὅσον οὗτος δὲν θεσπίζεται ἐφ' ἀπαξ, ἀλλ' εἶναι δυνατόν ἐκάστοτε νὰ τροποποιῆται, ἡ ψήφισις του ὄχι ἀπὸ τμήμα ἀλλ' ἀπὸ

τὴν 'Ολομέλειαν τῆς Βουλῆς (τοῦθ' ὅπερ προβλέπεται ἄλλωστε ἐν ἄρθρῳ 72 παρ. 1 Συντ.) δὲν παρέχει εἰς τὴν 'Εκκλησίαν οὐσιαστικὴν τινα ἐγγύησιν ἔναντι κρατικῶν ἐπεμβάσεων εἰς τὰ τῆς διοικήσεώς της. Πρὸς ἀποτελεσματικώτεραν λοιπὸν κατοχύρωσιν τῆς 'Εκκλησίας ἢ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βουλευτοῦ 'Επικρατείας Κ. Τσάτσου ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Κοινοβουλευτικῆ 'Επιτροπῆ εἰσηγήθη, ὅπως προσδιορισθοῦν εἰδικώτερον τὰ τῆς διοικήσεως τῆς 'Εκκλησίας: ἀπὸ τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου τῆς 'Ιεραρχίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς 'Ιερᾶς Συνόδου, συγκροτοῦμένων κατὰ τοὺς 'Ιεροῦς Κανόνας καὶ τὸν Καταστατικὸν Χάρτην». 'Ετι περαιτέρω βαίνουν, διασφαλίζουσαι τὴν ἐν γένει αὐτοδιοίκησιν τῆς 'Εκκλησίας, αἱ διατυπώσεις αἱ προταθεῖσαι εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος εἰδικοῦ ἀγορητοῦ τῆς μειοψηφίας βουλευτοῦ 'Επικρατείας Ε. Παπανούτσου (ἡ 'Εκκλησία ἀδιοικεῖται βάσει καταστατικοῦ χάρτου, συντασσομένου ὑπὸ τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου τῆς 'Ιεραρχίας κατὰ τοὺς 'Ιεροῦς Κανόνας καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν», βλ. Πρακτικὰ Ε' 'Αναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἐνθ', ἀν. σ. 2.012, 2.128) καὶ ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ Στ. Παπαθεμελῆ («'Η 'Εκκλησία διοικεῖται ὡς οἱ ἱεροὶ κανόνες καὶ ὁ καταστατικὸς χάρτης αὐτῆς ὀρίζουν» ἢ βάσει καταστατικοῦ χάρτου ψηφιοζομένου «προηγούμενης συμφωνοῦ γνώμης τῆς 'Εκκλησίας», αὐτόθι, σ. 2.132). Τοιαύτην πρότασιν εἶχε διατυπώσει καὶ ἡ 'Ι. Σύνοδος. 'Επειδὴ οὐχ ἤττον ἢ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναγνώρισις οὐσιαστικῶς ἢ καὶ τυπικῶς εἰς τὴν 'Εκκλησίαν τοῦ δικαιώματος νὰ θεσπίζῃ τὸν Καταστατικὸν τῆς Χάρτην, ἀποξενουμένης οὕτω τῆς Πολιτείας ἀπὸ τῆς ἐξουσίας νὰ νομοθετῇ διὰ τὴν 'Εκκλησίαν, ἐθεωρήθη, ὅτι «προκαλεῖ τὸν πλήρη διαχωρισμὸν 'Εκκλησίας καὶ Πολιτείας», κατὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ 'Υπουργοῦ 'Εθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Π. Ζέπου (αὐτόθι, σ. 2.132), ὅστις ἐτόνισεν ὅτι ἐμμένει «εἰς τὴν ἀνάγκην κυρώσεως τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας ἀπὸ τὴν Πολιτείαν» (αὐτόθι, σ. 2.139), ἢ Ε' 'Αναθεωρητικῆ Βουλῆ κατέληξεν εἰς τὴν νιοθέτησιν ἡπιωτέρας διατυπώσεως, προταθείσης ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ 'Αθ. Κανελλοπούλου (βλ. Πρακτικὰ Β' 'Υποεπιτροπῆς, ἐνθ' ἀν. σ. 40 ἐπ. καὶ Πρακτικὰ Βουλῆς, ἐνθ' ἀν., σ. 2.136-2.137): πρόκειται περὶ τῆς ἀναφορᾶς εἰς τὸν Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Τόμον τοῦ 1850 καὶ τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Πράξιν τοῦ 1928, τῶν ὁποίων αἱ διατάξεις δέον νὰ τηρῶνται ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας, τοῦ θεσπιζομένου ὑπὸ τῆς Πολιτείας. Τὸ οὐσιῶδες ὅμως καὶ εἰς τὴν τοιαύτην ρύθμισιν ἐγκτεῖται εἰς τὸ ἔτι καθιεροῦται, ἔστω καὶ ἐμμέσως—διὰ τῆς ἀναφορᾶς εἰς τὰ πατριαρχικὰ κείμενα—ἡ σύμφωνος γνώμη τῆς 'Εκκλησίας. Διὰ τῆς οὕτω πως διαμορφωθείσης διατάξεως τὸ ἰσχύον Σύνταγμα παρεκκλίνει ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὴν ρύθμισιν τῶν προηγούμενων Συνταγμάτων.

6. 'Εν ὄψει τούτων τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἂν ὁ ἐν ἐδαφ. γ' τῆς παραγρ. 1 τοῦ ἄρθρ. 3 τοῦ Συντάγματος τιθέμενος ὅρος («τηρουμένων τῶν διατάξεων») τῶν αὐτόθι μνημονευομένων πατριαρχικῶν κειμένων ἀναφέρεται ἐν γένει εἰς τὴν διοίκησιν τῆς 'Εκκλησίας (δὴλ. εἰς τὸ ρῆμα «διοικεῖται») ἢ εἰδικῶς εἰς μόνην τὴν συγκρότησιν τῆς Διαρκοῦς 'Ι. Συνόδου (δὴλ. εἰς τὴν μετοχὴν «συγκροτουμένης»).

Τὸ γράμμα τῆς συνταγματικῆς διατάξεως, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι δὲν εἶναι ἀρκούντως σαφές. 'Αλλὰ καὶ αἱ σχετικαὶ συζητήσεις εἰς τὴν Β' 'Υποεπιτροπὴν καὶ τὴν ὀλομέλειαν τῆς Βουλῆς, μὴ διακρινόμεναι πάντοτε διὰ τὴν πλήρη γνώσιν τῶν πραγμάτων, δὲν ὑπῆρξαν σαφέστεραι, ὥστε νὰ διευκολύνουν τὴν ἐρμηνείαν, μολοντί βεβαίως δὲν εἶναι ἀπολύτως δεσμευτικαὶ δι' αὐτήν. 'Αρχικῶς εἰς τὴν Β' 'Υποεπιτροπὴν φαίνεται, ὅτι εἶχε κρατήσῃ ἢ ἀποφίς ὅτι ἡ ἀναφορὰ εἰδικώτερον εἰς τὴν Συνοδικὴν Πράξιν τοῦ 1928 περιορίζεται εἰς τὸ θέμα τῆς συγκροτήσεως τῆς Διαρκοῦς 'Ι. Συνόδου, συμφωνῶς πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τῆς καὶ ὅτι τοῦτο μόνον θὰ ἔδει, ὅπως κατοχυρωθῇ συνταγματικῶς (βλ. εἰς Πρακτικὰ, ἐνθ' ἀν., σελ. 40-41, τὴν στιχομυθίαν μεταξὺ τοῦ 'Υφυπουργοῦ 'Εθν. Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Χ. Καραπιτέρη καὶ τοῦ βουλευτοῦ 'Αθ. Κανελλοπούλου). Καὶ ἡ εἰσήγησις τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Κοινοβουλευτικῆς 'Επιτροπῆς ἐμφανίζεται ἐντοπιζούσα τὴν τήρησιν τῶν ἱερῶν κανόνων εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν 'Ι. Συνόδων (βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 5). Εἰς τὴν 'Ολομέλειαν ὁμως τῆς Βουλῆς τὸ θέμα δὲν ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον συζητήσεων. 'Η δὲ παρὰ τοῦ γενικοῦ εἰσηγητοῦ τῆς πλειοψηφίας βουλευτοῦ Δ. Παπασπύρου προταθεῖσα σχετικὴ διατύπωσις «ἢ Διαρκῆς 'Ιερὰ Σύνοδος ἐκλέγεται καθ' ὃ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς 'Εκκλησίας ὀρίζει, τηρουμένων τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διατάξεων τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928» (Πρακτικὰ Βουλῆς, ἐνθ' ἀν., σελ. 2.122-2.123) δὲν περιελήθη τελικῶς εἰς τὸ κείμενον τοῦ Συντάγματος, ἐνῶ ἐξ ἄλλου εἰς τοῦτο προσετέθη ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Τόμον τοῦ 1850 (βλ. Πρακτικὰ Βουλῆς, ἐνθ' ἀν., σ. 2.136-2.137). 'Αλλὰ διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται συνταγματικῆς διατάξεως βαρύνουσαν σημασίαν ἔχει καὶ ἡ καθόλου βούλησις τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτου, ὡς αὕτη προκύπτει ἐκ τοῦ συνόλου τῆς γενομένης ὑπ' αὐτοῦ ρυθμίσεως θεμάτων ἀναγομένων εἰς τὰς σχέσεις Κράτους καὶ 'Εκκλησίας (βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 3). Διάχυτος δὲ ὑπῆρξε, κατὰ τὰ ἤδη λεχθέντα, ἡ πρόθεσις του, ὅπως ρυθμίση ταύτας ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον, καὶ πρόδηλος ὑπῆρξεν ὁ σκοπὸς του, ὅπως διὰ τῶν τροποποιήσεων καὶ προσθηκῶν, τῶν ἐπενεχθεισῶν εἰς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἀπαλλάξῃ τὴν 'Εκκλησίαν ἀπὸ τὸν καταθλιπτικὸν κρατικὸν παρεμβατισμὸν. Δοθέντος ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος, εἰς ὃν βασικῶς ἀπέβλεψεν ὁ συντακτικὸς νομοθέτης, ἐξυπηρετεῖται λυσιτελέστερον διὰ τῆς τηρήσεως τῶν διατά-

ξενον τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928 τῶν ἀφορωσῶν ὅχι μόνον εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀλλ' εἰς τὴν ἐν γένει διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, φρονοῦμεν ὅτι, καὶ εἰς τὴν τυχόν περίπτωσιν δὲν ἔθεωρεῖτο σαφὲς τὸ γράμμα τῆς διατάξεως τοῦ ἐδ. γ', παρ. 1, ἄρθρ. 3 τοῦ Συντάγματος, αὕτη, τελεολογικῶς ἐρμηνευμένη, ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ αὐτόθι διὰ τοῦ ὅρου «τηρουμένων τῶν διατάξεων» ἀναφορὰ εἰς τὰ πατριαρχικά κείμενα δὲν ἀνάγεται μόνον καὶ δὲν ἐξάντλειται εἰς τὸ εἰδικὸν θέμα τοῦ φορέως τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας—ἦτοι ὡς συγκροτούμενον κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ κατ' ἴσον ἀριθμὸν ἀρχιερέων ἐκ τῶν περιοχῶν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν περιοχῶν τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου—, ἀλλ' ἐκτείνεται εἰς τοὺς κανόνας τῶν, δι' ὧν ρυθμίζονται ἐν γένει τὰ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δέον ὅπως διοικῆται, κατὰ βάσιν, ὡς τὰ μνημονευθέντα πατριαρχικά κείμενα ὀρίζουσιν. Ἡ δὲ Πολιτεία δὲν δύναται νὰ προβαίῃ μόνη, διὰ τῆς συνήθους νομοθετικῆς ὁδοῦ, εἰς τὴν θέσπισιν διατάξεων μὴ συμφώνων πρὸς τὰ ἐν αὐτοῖς ὀριζόμενα. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν κατοχυροῦνται συνταγματικῶς οἱ εἰς τὰ πατριαρχικά ταῦτα κείμενα περιεχόμενοι κανόνες, οἱ ἀφορῶντες εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιοῦτοτρόπως λύεται καὶ τὸ ζήτημα, τὸ ἐπανελημμένως ἀπασχολῆσαν τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν νομολογίαν, ἀν τὸ Σύνταγμα κατοχυρώνῃ μόνον τοὺς ἀφορῶντας εἰς τὸ δόγμα κανόνας τῆς Ἐκκλησίας (τοὺς «ἄρους») ἢ καὶ τοὺς ἀφορῶντας εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῆς. Διότι ἤδη ὁ συντακτικὸς νομοθέτης ἐρρυθμισεν εὐθέως θέματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν παλαιότερον ἀντικείμενον διαμάχης, ὥστε μόνον οἱ ἀντίστοιχοι κανόνες τῆς Ἐκκλησίας νὰ κατοχυρῶνται διὰ τοῦ Συντάγματος. Τοῦτο προκύπτει εἰδικώτερον: α) ἐκ τῆς μνημονευθείσης διατάξεως τοῦ ἐδ. γ' τῆς παρ. 1 τοῦ ἄρθρ. 3, δι' ἧς ρητῶς καὶ εἰδικῶς κατοχυροῦνται οἱ ἐκ τῶν διοικητικῶν κανόνων περιεχόμενοι εἰς τὰ αὐτόθι μνημονευόμενα πατριαρχικά κείμενα, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀναλόγου περιεχομένου διατάξεως τῆς παρ. 2 τῆς σχετικῆς πρὸς τὸ ὕψιστον εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Κράτους ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς· β) ἐκ τῆς παρ. 8 ἄρθρ. 18, δι' ἧς ὀρίζεται, ὅτι δὲν ὑπόκειται εἰς ἀπαλλοτριώσιν ἢ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία ὠρισμένων πατριαρχικῶν καὶ σταυροπηγιακῶν Μονῶν καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι περιουσία Πατριαρχείων κ.λπ., τοῦθ' ὅπερ προϋποθέτει, ὅτι, πλὴν τῶν συγκεκριμένων τούτων ἐξαιρέσεων, ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία ὑπόκειται γενικῶς εἰς ἀπαλλοτριώσιν.

7. Τὸ Σύνταγμα, ἀναφερόμενον εἰς τὰ ὡς ἄνω δύο πατριαρχικά κείμενα, ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας διατάξεις

αὐτῶν, δεδομένου ὅτι αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὸ δόγμα καὶ τὴν θείαν λατρείαν διατάξεις προστατεύονται γενικῶς δυνάμει τοῦ προηγουμένου ἐδ. β' τῆς αὐτῆς παρ. 1 τοῦ ἄρθρ. 3 Συντ. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Πράξιν τοῦ 1928 δὲν ὑπάρχει θέμα, διότι αἱ διατάξεις αὐτῆς εἶναι διοικητικῆς φύσεως καὶ δὴ ἐξειδικευμένα. Θέματα ὅμως γεννῶνται ὡς πρὸς τὸν Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Τόμον τοῦ 1850, διότι οὗτος ὀρίζει γενικῶς ὅτι ἡ Ἱ. Σύνοδος διοικεῖ τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀκατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως». Κατ' ἐξοχὴν ἢ διάταξιν αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὸ ὑπὸ κρίσιν θέμα. Διότι ἡ περὶ κανονικῆς ἐνότητος διάταξις τοῦ Τόμου καλύπτεται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ ἐδ. β', παρ. 1 τοῦ ἄρθρ. 3 Συντ., ὁμοίως δὲ ἡ διάταξις περὶ λήψεως τοῦ ἀγίου μύρου ὡς ἀναγομένη εἰς τὴν λατρείαν, ἐνῶ ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀναγγελίαν ἀναγορέσεων Ἱεραρχῶν, ἡ ὁποία ἀνευρίσκεται καὶ εἰς τὴν Πράξιν τοῦ 1928, εἶναι προφανῶς *lex imperfecta*.

Τὸ νόημα τῆς κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀπαγορευομένης «κοσμικῆς ἐπεμβάσεως» ἔχει ἀρκούντως διευκρινισθῆ διὰ τῶν γραμμάτων τῶν ἀνταλλαγέντων, τὸ 1850, μεταξὺ τοῦ τότε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς τότε Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Πράγματι, εἰς μὲν τὴν Β' Πράξιν τῆς Ἱ. Πατριαρχικῆς Συνόδου ἀπὸ 16 Ἰουνίου 1850 (βλ. τὰ σωζόμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τόμ. Β', Ἀθῆναι αὐξήθ', ἐκδ. Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, σελ. 530) ἀναφέρεται, ὅτι ἐσχδιάσθησαν οἱ ὅροι τοῦ Αὐτοκεφάλου, κανονίζοντες καθ' ἅπαξ τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «συμφώνως τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς κανόσι καὶ ἐθίμοις τῆς Ἐκκλησίας». Ἐξ ἄλλου διὰ τοῦ ἀπὸ 29.6.1850 γράμματός του πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος ὑπεδείκνυεν ὅτι ἔργον αὐτῆς εἶναι, ὅπως τὴν Ἐκκλησίαν «οὕτως ἀνεξάρτητον καὶ εὐσταθῆ ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀποκαταστήσῃ, Καίσαρι μὲν αὐτὰ τὰ τοῦ Καίσαρος ἀπονέμουσαν Θεῷ δὲ μόνον τὰ τοῦ Θεοῦ» (ἐνθ' ἀν., σελ. 557, ἐπίσης βλ. ἐν Μητροπολίτου Κίτρους Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Ἡ καταστατικὴ νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1967, σ. 34). Ἀνταπαντῶν δέ, τὴν 24.12.1850, εἰς τὸ ἀπὸ 6.9.1850 εὐχαριστήριον γράμμα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἦτις ὑπέσχετο ὅτι θὰ «καταστήσῃ τοῦ λοιποῦ τὴν Σύνοδον ἀνεξάρτητον ἐν τοῖς πνευματικοῖς... οὐδὲ κωλυθήσεται ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐλευθέρως αὐτῆς ἐνέργεια. Ἐπιτηρεῖ δὲ μόνον ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὸ καθήκον καὶ δικαίωμα αὐτῆς», ὁ αὐτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐτόνιζεν ὅτι «πᾶσα καινοτομία καὶ νεωτερισμὸς, ἀπαγε! ἢ ἐπέμβασις καὶ παρεΐσφρησις ἐπὶ παρασαλεύσει τῶν ἱερωσάτων αὐτῆς ἐθίμων καὶ ὄρων, ἐγγράφων τε καὶ παραδεδομένων, ἢ ἄλλη τις περὶ τὰ πνευματικὰ πολιτικὴ καὶ κοσμικὴ ἐπιμιξία ἀπέστω μέχρι καὶ ἀπο-

πείρας και άπλου λογισμού» (ένθ' άν., άντιστοίχως σ. 563 και σ. 39).

Κατ' ακολουθίαν τούτων, έκ τε του γράμματος και του πνεύματος του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου του 1850, συνάγεται, ότι πέραν των πνευματικών θεμάτων (δόγματος και θείας λατρείας)—εις τὰ όποία οιαδήποτε κρατική επέμβασις απαγορεύεται— αποκλείεται επίσης, ως προς την διοίκησιν της Έκκλησίας, όχι μόνον ή de facto και διά πλαγίας όδοϋ άνάμιξις της Πολιτείας, άλλ' άκόμη και ή de jure, διά της νομοθετικής ή διοικητικής όδοϋ, επέμβασίς της, έφ' όσον πρόκειται περι «έσωτερικών» ζητημάτων της Έκκλησίας. 'Υπ' αυτήν την έννοιαν, διά της αναφοράς του Συντάγματος εις τον Πατριαρχικόν Τόμον του 1850, κατοχυροϋται συνταγματικώς ή α υ τ ο δ ι ο ι κ η σ ι ς της Έκκλησίας, δηλαδή ή παρ' αυτής επιμέλεια των ίδιων της υποθέσεων—όργανώσεως και λειτουργίας της—και δη δι' ίδιων όργάνων παρ' αυτής αναδεικνυομένων. Ούτως ή Έκκλησία της Ελλάδος είναι, κατά το Σύνταγμα, αυτοτελής και αυτοδιοικούμενος όργανισμός, άποτελεί δε νομικόν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, ως άσκοϋσα και δημοσίαν λειτουργίαν. 'Υπό την ιδιότητα αυτήν υπάγεται εις κρατικήν έποπτείαν, αι δε έκτελεσται διοικητικά πράξεις των εκκλησιαστικών άρχων υπόκεινται εις τον έλεγχον νομιμότητος του Συμβουλίου της Έπικρατείας.

Έν πάση περιπτώσει ή αυτοδιοίκησις της Έκκλησίας, ως προς τὰ καθαρώς ίδια αυτής ζητήματα και ό αποκλεισμός κρατικής άνάμιξεως εις ταϋτα δεν είναι ειμή ή μία μόνον όψις της νϋν ισχυούσης συνταγματικής ρυθμίσεως των σχέσεων μεταξύ Κράτους και Έκκλησίας. 'Η κατά το πνεϋμα του Πατριαρχικού Τόμου του 1850 διέπουσα αυτός άρχή «Καίσαρι μὲν αυτά μόνα τὰ του Καίσαρος, Θεῷ δὲ μόνον τὰ του Θεοϋ» έχει και έτέραν—την άντίστροφον—όψιν: αποκλείει την άνάμιξιν της Έκκλησίας εις θέματα της πολιτικώς οργανωμένης κοινωνίας, προς ρύθμισιν των όποιων τεταγμένη είναι, έξ όρισμοϋ, μόνη ή κρατική έξουσία. Ειδικώτερον: 'Η συνταγματική καθιέρωσις της αυτοδιοικήσεως της Έκκλησίας δεν έκτείνεται και επί θεμάτων, τὰ όποία σχετίζονται προς άρμοδιότητας της Πολιτείας ή προς θεσπιζόμενα υπό ταύτης δικαιώματα και υποχρεώσεις των πολιτών ή προς την δημοσίαν τάξιν ή τὸ γενικόν συμφέρον ή την κοινωνικήν ώφέ-

λειαν κ.τ.τ. 'Η ρύθμισις των τοιούτων θεμάτων γίνεται είτε διά του Συντάγματος (βλ. π.χ. άρθρ. 3 παρ. 3 έδ. β', 4 παρ. 6, άρθρ. 13 και ιδίως παρ. 2 έδ. γ', άρθρ. 17, άρθρ. 18, άρθρ. 20, άρθρ. 22, άρθρ. 24 κ.λπ.), είτε διά της συνήθους νομοθετικής όδοϋ, διά κανόνων τόσον του δημοσίου δικαίου (π.χ. διοικητικού, ποινικού, φορολογικού), όσον και του ιδιωτικού δικαίου, ιδίως δε του άστικού και δη του οικογενειακού δικαίου, ως π.χ. τὸ έν γενει δικαίον του γάμου).

Συμπέρασμα: 'Υπό τὸ ισχύον Σύνταγμα αι σχέσεις μεταξύ Κράτους και Έκκλησίας χαρακτηρίζονται από την τάσιν άμοιβαίας άποδεσμεύσεως και άπαλλαγής αυτών έξ ώρισμένων έμπλοκῶν, τὰς όποιās, ως έκ της φύσεώς του, έχει προκαλέσει εις τὰς σχέσεις των, επί ζημιά άμφοτέρων, τὸ σύστημα της «νόμφ κρατούσης πολιτείας».

Δέον νά θεωρηθῆ βέβαιον, ότι τὸ νέον Σύνταγμα άφίσταται του από της ιδρύσεως του Έλληνικού Κράτους ισχύσαντος ήπιου πολιτειοκρατικού συστήματος, του γνωστού ως συστήματος της «νόμφ κρατούσης πολιτείας» (τουλάχιστον υπό την μορφήν, υπό την όποιαν τούτο καθιεροϋτο, πολύ δε περισσότερο υπό την όποιαν έφηρμοζετο). Χωρίς δε βεβαίως νά φθάνη μέχρι του χωρισμοϋ Έκκλησίας και Πολιτείας, πλησιάζει οϋχ ήττον προς τὸ λεγόμενον σύστημα της «όμοταξίας».

'Η σημερινή φάσις των σχέσεων μεταξύ Κράτους και Έκκλησίας, ως έχει άποκρυσταλλωθῆ εις τὸ νέον Σύνταγμα και ιδίως εις τὸ άρθρ. 3 παρ. 1 έδ. γ' αυτού, δύναται νά λεχθῆ, ότι εύρίσκεται εις τὸ μεταίχιμιον μεταξύ του συστήματος της «νόμφ κρατούσης πολιτείας» και ένδς καθεστῶτος «συναλληλίας». Διότι σαφής τυγχάνει ή βούλησις του συντακτικού νομοθέτου, όπως ή Έκκλησία παύση νά υπόκειται εις την Πολιτείαν, έκάτερας τούτων άσχολουμένης με τὰ καθ' έαυτήν ίδια ζητήματα, άμφοτέρων δε συνεργαζόμενων έν ίσοτιμία διά τὰ κοινά.

Θεσσαλονίκη, 16 Σεπτεμβρίου 1975

Οί γνωμοδοτοϋντες Καθηγηταί

'Αριστόβουλος 'Ι. Μάνεσης Κων. 'Α. Βαβοϋσκος

Γ') Τῶν Έλλογιμωτάτων Νομομαθῶν
κ. κ. ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΡΟΚΟΦΥΛΛΟΥ και ΗΛΙΑ Χ. ΧΑΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Γ Ν Ω Μ Ο Δ Ο Τ Η Σ Ι Σ

'Εν 'Αθήναις τῆ 7ῆ 'Ιουλίου 1975.

Π ρ ὸ ς

Τὸν Μακαριώτατον 'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν και πάσης 'Ελλάδος κύριον Σεραφεϊμ

'Ε ν τ α ὕ θ α

Εις άπάντησιν του από 26.6.1975 ύμετέρου έγγραφου, δι' οϋ έτέθη ήμϊν τὸ έρώτημα περι των

σχέσεων Έκκλησίας και Πολιτείας έν όψει των διατάξεων του νέου Συντάγματος του 1975 και ειδικώτερον, εάν υπό ποίας προϋποθέσεις και εις ποίαν έκτασιν ύφίσταται δικαίωμα της Πολιτείας προς επέμβασιν εις τὰ της Έκκλησίας, έχομεν την τιμήν νά γνωρίσωμεν ήμϊν τὰ κάτωθι:

1. Γίνεται γενικῶς δεκτόν, ότι από της άπελευθερώσεως της 'Ελλάδος από τον τουρκικόν ζυγόν μέχρι των ήμερῶν μας αι σχέσεις Έκκλησίας και Πολι-

τείας διαρρυθμίζονται, τῇ ἀνοχῇ ἐν πολλοῖς τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ ἐνὸς ἐξόχως ἰδιοτύπου καὶ ὅλως ἀσταθοῦς καὶ ὕδαροῦς συστήματος, ὅπερ ἀπεκλήθη «σύστημα τῆς νόμῳ κρατούσης Πολιτείας». Τὸ σύστημα τοῦτο, μὴ ἔχον σαφῆ τὰ ὄρια τῆς πολιτειακῆς δικαιοδοσίας καὶ ἐξουσίας δι' ἐπέμβασιν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπέκλινε πλειστάκις εἰς τὴν Χώραν μας καὶ μετεβάλλετο ὑπὸ διαφόρων Κυβερνήσεων εἰς τὸ ἀκρατότερον καὶ ἀπολυταρχικώτερον πολιτειοκρατικὸν σύστημα, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐντελῶς ὑποτελής εἰς τὸ Κράτος, ὅπερ δύναται νὰ ἐπεμβαίνει εἰς πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτὴν θέματα, δογματικά καὶ διοικητικά (ἀντὶ τῆς πλουσιωτάτης ἐπ' αὐτῶν βιβλιογραφίας, ἴδετε: Ν. Ν. Σαριπόλου, Σύστημα τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου, τόμ. Γ', Κ. Δουβουνιώτου, Σχέσις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, 1916, Κ. Ράλλη, Σχέσις Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας, ἐν Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1929, σελ. 227 ἐπ., Σβώλου—Βλάχου, Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', σελ. 27-82, Ἀναστασίου Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, Ἐκδ. 2α, 1965, σελ. 71 ἐπ., Κων. Βαβούσκου, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, σελ. 271, 275 ἐπ., Ἰωάν. Ο. Παναγοπούλου, Τὸ νέον Σύνταγμα καὶ ἡ Αὐτοκέφαλος Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, 1975, σελ. 6, Π. Ζέπος, Λόγος τοῦ κατὰ τὴν Συνεδρίαν τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, τῆς 11.4.1975).

Γενικῶς, κατὰ τὸν ἐλεύθερον ὑπερεκατονταπεντηκονταετῆ βίον τοῦ Ἑθνους, ἀπεδείχθη, ὅτι πᾶσα συνανάμειξις τῶν σχέσεων τῶν ἀφορῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μὲ ἐκείνας τὰς ἀφορᾶς εἰς τὴν Πολιτείαν, ὡς καὶ αἱ ἀλόγιστοι ἐπεμβάσεις τοῦ Κράτους εἰς ζητήματα ἀφορῶντα τὴν Ἐκκλησίαν, ὀδηγοῦν εἰς ἀτασθαλίαις καὶ ἀλληλοεπεμβάσεις, προεκάλεσαν δὲ κατὰ καιροὺς σάλον εἰς τὴν ἐθνικὴν ζωὴν καὶ σκανδαλισμὸν τοῦ λαοῦ. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐντὸς τοῦ συστήματος τῆς νόμῳ κρατούσης Πολιτείας προστασίας καὶ ἐποπτείας τοῦ Κράτους ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Πολιτεία—καὶ δὴ ὁσάκις εὐρισκόμεθα πρὸ ἰσχυρᾶς καὶ ἀπολυταρχικῆς τοιαύτης—ἐπεμβαίνει κατὰ τρόπον ὀδυνηρὸν καὶ τυχοδιωκτικόν, καταλύουσα πᾶσαν αὐτοτέλειαν καὶ αὐτονομίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν ἀνωτέρω ἢ Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὰς γενομένας ἐν αὐτῇ συζητήσεις τοῦ Κυβερνητικοῦ Σχεδίου Συντάγματος, ἐπεζήτησεν ἐν πολλοῖς, ὅπως ἀναπλάσῃ καὶ ἀποκαθάρῃ τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας καὶ θέσῃ ἐν τῷ νέῳ Σύντάγματι τὰ θεμέλια τοῦ ἰδεώδους, διὰ τοὺς δύο μεγίστης σημασίας Ὄργανισμούς, συστήματος τοῦ ὀλοσχεροῦς χωρισμοῦ αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη ἐκδηλὸς κατὰ τὰς συζητήσεις τῶν οἰκείων περὶ Ὀρησκείας καὶ Ἐκκλησίας ἄρθρων τοῦ Συντάγματος ἐπιθυμία καὶ ἀξίωσις ὅλων τῶν πλευρῶν δι' ἀνασύνταξιν καὶ ἀναμόρφωσιν τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Κράτους ἐνισχύετο, πέραν τῆς ἐν γένει ἱστορικῆς συνειδήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ ἐκ τοῦ τρομακτικοῦ φάσματος τῆς προσφάτου ὀδυνηρᾶς καὶ βαναύσου

ἀναμειξέως τῆς δικτατορίας εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, δι' ἧς ἐσκοπεῖτο νὰ καταστῇ ἡ Ἐκκλησία ὑποχείριον αὐτῆς. Αἱ ἀπὸ πολλῶν δὲ πλευρῶν ἐν τῇ Βουλῇ ὑποβληθεῖσαι προτάσεις περὶ πλήρους χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἢ σταδιακοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν, ὑπῆρξαν δηλωτικαὶ ὄχι μόνον τῆς ἐπιθυμίας ἀπαλλαγῆς τῆς Πολιτείας ἀπὸ τῶν πολλαπλῶν καὶ ποικίλων προβλημάτων, τῶν ἀπασχολούντων σήμερον τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ τῆς διαθέσεως δημιουργίας προϋποθέσεων ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτου Ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ γεγονόςδες πέραν πάσης ἀμφισβητήσεως, ὅτι διὰ τοῦ ἄρτι ἰσχύσαντος Συντάγματος τοῦ 1975 ἐπραγματοποιήθη ἐν βῆμα προόδου εἰς ὅ, τι ἀφορᾶ τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν ἐπέδωσιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτοτελείας τῶν δύο τούτων, ὅλως διαφόρων, Ὄργανισμῶν.

2. Καὶ τὸ νέον Σύνταγμα τοῦ 1975 ἐν ἄρθρῳ 3 αὐτοῦ ἀπαναλαμβάνει τὴν κατὰ πανομοιότυπον τρόπον διατυπωμένην εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ Συντάγματα ἀπὸ τῆς κηρύξεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀνεξαρτησίας ἐν ἔτει 1821 ἀρχήν, καθ' ἣν «ἐπικρατούσα» Ὀρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας (Σβώλου—Βλάχου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 29 καὶ ὑποσ. 4). Οὕτω ἐκ πρώτης ὕψεως φαίνεται, ὅτι τὸ νέον Σύνταγμα διατηρεῖ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐπέτρεπεν εἰς τὴν Πολιτείαν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας καὶ τῆς ἐποπτείας τῆς ἐπικρατούσης Ὀρησκείας, νὰ ἐπεμβαίνει, καὶ δὴ κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τρόπον, εἰς πάντα ἀδιακρίτως τὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἀντάλλαγμα τῶν πολλαπλῶν ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν ὠφελημάτων τοῦ τῆς παρέχει. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν. Πράγματι τὸ νέον Σύνταγμα κυριαρχεῖται ὑπὸ τοῦ πνεύματος ὄχι τόσο τῆς κατασφαλίσσεως τῆς ἐξεχούσης θέσεως τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Ὀρησκείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς εἰς τὸ ἐθνικὸν βίον, ἀλλὰ τῆς πλήρους κατοχυρώσεως καὶ προστασίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ εἰδικώτερον ἐπὶ τοῦ προκειμένου τῆς συνταγματικῆς κατοχυρώσεως τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως. Ὑφίστανται δὲ περὶ τοῦτου πλείοσαι ὅσαι ἄμεσοι ἀποδείξεις, ὅσον καὶ ἔμμεσοι ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἐνδείξεις. Οὕτω εἶναι ἐν προκειμένῳ χαρακτηριστικὴ ἢ διὰ πρώτην φοράν εἰς Ἑλληνικὸν Σύνταγμα τεθεῖσα ὡς πρώτη ἐνόθη διατάξεων καὶ δὴ ὡς πρώτον ἄρθρον ἐπιγραφὴ «Μορφή τοῦ Πολιτεύματος», μὲ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν εἰς τὴν Λαϊκὴν καὶ Ἐθνικὴν πηγὴν ἀπασῶν τῶν ἐξουσιῶν καὶ τὴν πρωταρχικὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας διὰ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν προστασίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας (ἄρθρ. 1 καὶ 2 Συντ.). Κατόπιν τούτου, ὁ ἀναγκαῖος ὑποβιβασμὸς τῶν περὶ Ὀρησκείας καὶ Ἐκκλησίας διατάξεων εἰς τὸ 3ον ἄρθρον (εἰς τὸ Κυβερνητικὸν Σχ. Σ. εἶχε τὸν ἀριθμὸν 4), ὡς καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ σπονδύλωσις αὐτῶν καὶ αἱ περὶ ὧν κατωτέρω καινοτομίαι, προσθῆκαι ἢ παραλείψεις, ἐνδεικνύουν τὴν πρόθεσιν τοῦ Συνταγματικοῦ νομοθέτου δι' ἀποχρωματισμὸν τοῦ παραδοσιακοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ὑπὲρ τῆς ἐπικρατούσης ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλη-

σίας. Πέραν τούτων, διά πρώτην φοράν εἰς τὸ Σύνταγμα δὲν ἀπαιτεῖται εὐθέως, ὅπως ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς Χώρας (Πρόεδρος) πρεσβεύῃ τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν πίστιν (ἄρθρον 31), ἐνῶ δίδει τὸν νενομισμένον ὄρκον (ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ οὐχὶ ὑποχρεωτικὸς ὡς προσκρούων εἰς τὴν συνταγματικὴν κατοχύρωσιν τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ἄρθρον 13) μόνον ἐνώπιον τῆς Βουλῆς καὶ ὄχι ἐνώπιον καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸν ὄρκον δὲ τοῦτον δὲν περιέχεται διά πρώτην φοράν ἡ ὑποχρέωσις τοῦτου πρὸς προστασίαν τῆς ἐπικρατοῦσης Θρησκείας (πρβλ. ἄρθρα 47 καὶ 43 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952). Ἡ εἰρημένη ἀνωτέρω οὐδετερότης τοῦ Συντάγματος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προστασίαν τῆς ἐπικρατοῦσης Θρησκείας, ἐνισχύεται ἔτι περαιτέρω ἐκ τῆς πρωτοφανῶς ἀξιοσημειώτου παραλείψεως ἐν τῷ ἄρθρῳ 16 αὐτοῦ τῆς μέχρι τοῦδε ρητῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ Παιδεία τοῦ Κράτους σκοπεῖ τὴν ἠθικὴν ἐξύψωσιν τῶν νέων «ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ» (ἄρθρον 16 § 2 Συντάγμ. 1952). Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων ἀρνητικῶς συνάγεται, ὅτι κατὰ τὸ νέον Σύνταγμα τοῦ 1975 ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῆς Πολιτείας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν συνταγματικὴ προστασία εἶναι μειωμένη ἐν σχέσει πρὸς ἅπαντα τὰ προηγούμενα Σύνταγματα.

Ἄλλὰ ἡ τοιαύτη διήκουσα τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἀρχὴ ἀπορρέει ἀβιάστως καὶ εὐθέως ἐξ ἐτέρων διατάξεων, δι' ὧν ἡ «ἐπικρατοῦσα» Θρησκεία ἐξισούται πρὸς τὰς ἄλλας ἐν Ἑλλάδι γνωστὰς Θρησκείας. Οὕτω, παρὰ τὴν ἔντονον ἀντίδρασιν τῶν εἰσηγητῶν τῆς πλειοψηφίας καὶ εἰς τὴν Β' Ὑποεπιτροπὴν (ἴδετε Πρακτικὰ Β' Ὑποεπιτροπῆς, Συνεδρίασις 5, Εἰσηγ. ὁ Ὑφυπουργὸς Παιδείας κ. Χ. Καραπιπέρης) καὶ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν, τελικῶς ἐτέθησαν διατάξεις ἐν ἀρθροῖς 13 καὶ 14 περὶ ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν δικαιωμάτων, διὰ τῶν ὁποίων «ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἐκάστου πεποιθήσεων», ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται ἐναντι πάσης γνωστῆς Θρησκείας, ἡ κατάσχεσις ἐντύπου ἐπιτρέπεται ἕνεκα προσβολῆς τῆς Χριστιανικῆς καὶ πάσης ἄλλης γνωστῆς Θρησκείας, ὡς κορωνὸς δὲ τέλος ὅτι «οἱ λειτουργοὶ ὅλων τῶν γνωστῶν Θρησκειῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν ἐποπτεῖαν τῆς πολιτείας καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἐναντι ταύτης ὑποχρεώσεις, ὡς καὶ οἱ τῆς ἐπικρατοῦσης Θρησκείας».

Κατ' ἀκολουθίαν πάντων τῶν ἀνωτέρω, ἐμμέσως συνάγεται, ὅτι τὸ νέον Σύνταγμα διὰ πολλαπλῶν αὐτοῦ διατάξεων καὶ διὰ πρώτην φοράν — χάριν τῆς διασφαλίσεως τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ ἕνεκα τῆς ἐκδήλου ἐπιθυμίας τοῦ Συναγματικοῦ νομοθέτου νὰ περιορίσῃ τὰς δυνατότητας ἐπεμβάσεως τῆς Πολιτείας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας —, ἐμείωσε τὴν παρεχομένην εἰς τὴν «ἐπικρατοῦσαν» Θρησκείαν προστασίαν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ προνόμια τὰ παραχωρούμενα μέχρι τοῦδε εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκ-

κλησίαν, εἰς ἐξισορρόπησιν προφανῶς τῆς παραχωρούμενης αὐτῇ, κατὰ τὰ εἰδικώτερον περαιτέρω ἀναπτυχθίσυμενα, ἀνεξαρτησίας. Ὡς ἐκ τούτου, ἀναλόγως μειοῦνται καὶ αἱ δυνατότητες τῆς Πολιτείας δι' ἐπέμβασιν, ὡς καὶ τὸ ἀνεξέλεγκτον αὐτῆς δικαίωμα πρὸς ἐποπτεῖαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ σύστημα τῆς νόμου κρατοῦσης Πολιτείας (Π. Παναγιωτάκου, Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου, τόμ. 7ος, σελ. 7, 11), ὅπερ ἐντονώτατα κατεκρίθη εἰς τὴν Β' Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν, ὡς τὸ πρόσχημα διὰ τὴν ἀπεριόριστον ἐπέμβασιν τῆς Πολιτείας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (Ἐπίσημα Πρακτικὰ Βουλῆς, Συνεδρίασις ΟΕ/22.4.75, σελ. 2.100, 2.102, Εἰσηγητῆς μειοψηφίας κ. Ε. Παπανοῦτσος). Πέραν ὅμως τοῦ ἐμμέσως ἐξαγομένου ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπεράσματος, περὶ τοῦ ὅτι διὰ τοῦ νέου Συντάγματος περιορίζεται ἡ δυνατότης τῆς Πολιτείας νὰ ἐπεμβαίῃ δι' ἰδίων αὐτῆς Κανόνων εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἐκκλησίαν, ὑφίστανται ἐν αὐτῷ, καὶ διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν μεταπελευθερωτικὴν ἐλληνικὴν Ἱστορίαν, διατάξεις κατοχυροῦσαι εὐθέως πλέον κατὰ τρόπον ἐπίσημον καὶ πανηγυρικόν τὸ δικαίωμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ αὐτοδιοικῆται. Περὶ αὐτῶν ἴδωμεν ἀμέσως κατωτέρω.

3. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, αἱ συνεδριάσεις τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἐκυριαρχήθησαν ὑπὸ τῆς ἐντόνου ἀξιώσεως, ἣν ἐξεδήλωσαν ἅπασαι αἱ πλευραὶ, διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Πολιτείας ἀπὸ πάσης ὑποχρεώσεως δι' ἐποπτεῖαν καὶ ἐπέμβασιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ἐπιτυχῶς εἰσαχθέντος καὶ ἰσχύοντος εἰς τὰς περισσοτέρας Χώρας τῆς Ἑυρώπης συστήματος τοῦ πλήρους χωρισμοῦ Κράτους καὶ Ἐκκλησίας. Παρατηρήθη βεβαίως ὑπὸ τινων εἰσηγητῶν, ὅτι παρὰ τὴν ρητὴν καὶ ἀνεπιφύλακτον θεωρητικὴν παρ' αὐτῶν ἀναγνώρισιν τῶν ἀρετῶν τοῦ συστήματος τοῦ πλήρους χωρισμοῦ, ἐν τούτοις δὲν ἦτο δυνατόν ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας, ὑφ' ἃς τελεῖ ἡ Ἑλλάς, καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους, νὰ καθιερωθῇ τὸ ὡς ἄνω σύστημα, χωρὶς τὸν κίνδυνον τῆς διασαλεύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, με ἀπροβλέπτους ἴσως συνεπειὰς εἰς τὸν ἐν γένει ἐθνικὸν βίον. Ὁ σκεπτικισμὸς οὗτος, ἐπικρατήσας τελικῶς ὡς ἀρχή, δὲν ἐπέτρεψε τὴν ρητὴν διατύπωσιν συνταγματικῆς διατάξεως περὶ τῆς καθιερώσεως νέων, συγχρόνων καὶ ἀλλαγῶν ἐπιτυχῶς δοκιμασμένων, σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Ὁργανισμῶν.

Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ νέον Σύνταγμα περιέλαβε τελικῶς, ὑπὸ τὴν πίεσιν πολλῶν πλευρῶν καὶ παραγόντων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐνισχύσεως τῶν δεσμῶν τῆς Ἀυτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ δι' αὐτῆς τοῦ Ἔθνους ὀλοκλήρου μετὰ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μίαν καινοτομίαν ὑφίστης ἱστορικῆς καὶ ἐθνικῆς σημασίας. Οὕτω τὸ Σύνταγμα περιέλαβεν ἐν ἀρθρῳ 3, παρ. 1 διατάξιν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ Ἀυτοκέφαλος Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης

Διαρκούς Συνόδου, ως ό Καταστατικός Χάρτης τής 'Εκκλησίας όρίζει, «τηρουμένων τών διατάξεων του Πατριαρχικού Τόμου τής κθ' (29) 'Ιουνίου του 1850 και τής Συνοδικής Πράξεως τής 4ης Σεπτεμβρίου 1928». 'Η άπροσμετρήτου σημασίας και συνεπειών δια τās σχέσεις Κράτους και 'Εκκλησίας, δια πρώτην φοράν 125 έτη μετά την έκδοσιν έν έτει 1850 του ως άνω Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου, ρητή, συνταγματική, πατριαρχικού κύρους, κατοχύρωσις τής ισχύος και του περιεχομένου αυτού, άβιάστως οδηγεί εις την διατύπωσιν τριών βασικών άρχών, όσον άφορᾷ τὸ καθεστὼς τής 'Εκκλησίας και τās σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Πολιτείαν.

α) Κατοχυροῦται τὸ περιεχόμενον του εἰρημένου Συνοδικού Τόμου και δὴ τών ὅρων αὐτοῦ, β) Λύεται τὸ ζήτημα τής ισχύος ἀπάντων τών ἱερῶν ἀποστολικῶν και συνοδικῶν κανόνων και τών παραδόσεων και γ) Ἀπονέμεται εις τὴν 'Εκκλησίαν καθεστὼς αὐτοδιοικήσεως.

α) Ἐπὶ τῆς πρώτης Ἀρχῆς. Ὡς γνωστόν, κατόπιν ἀστόχως δολίας πρωτοβουλίας τής Κυβερνήσεως Κριεζῆ έν έτει 1850, ἀποσκοπούσης εις τὴν ὅλως ἀπαραίτητον ἀποκατάστασιν τών σχέσεων τής αὐτοβούλως ἀνακηρυχθείσης ὡς Αὐτοκεφάλου ὑπὸ τῆς ἀλλοφύλου και ἀλλοδόξου δυναστείας έν έτει 1833 Ἑλλαδικῆς 'Εκκλησίας μετά του Πατριαρχείου τής Κωνσταντινουπόλεως, ἐξήτήθη παρὰ τούτου ἡ ἀναγνώρισις τῆς τοιαύτης μονομεροῦς, αὐθαίρετου και σχισματικῆς κατ' ἀκριβολογίαν πράξεως τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας. Πρὸς τοῦτο ἀπεστάλη εις τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμον Δ' (Γράμμα) τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, περιέχον τὴν τοιαύτην αἴτησιν (ἴδετε Κωνσταντίνου Οἰκονόμου του ἐξ Οἰκονόμων, Τὰ σωζόμενα Ἑκκλησιαστικά Συγγράμματα, τόμ. Β', σελ. 530 ἐπ.). Εἰς ἀπάντησιν τών τοιούτων ἐνεργειῶν Πολιτείας και Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης και ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος, ἔχοντες τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ δεχθοῦν ἢ μὴ τὴν αἴτησιν ταύτην, νομίζοντες δὲ ὅτι τὰ μέλη του ὅδε γενόμενα ὡς πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἑκκλησίας ἦσαν ἀντικανονικά και ὅτι ἐπομένως δὲν ἠδύναντο ν' ἀναγνωρισθῶσιν ἀναδρομικῶς ὡς κανονικά, ἐκήρυξαν φιλοστόργως τὸ πρότον τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν ἀνεξάρτητον. Ἡ ἀνακήρυξις αὕτη ἐγένετο δια του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου 1850 και ὑπὸ τούς έν αὐτῷ περιεχομένους ἀπαραβάτους και οὐσιώδεις ὅρους (ἴδετε Κων. Οἰκονόμου του ἐξ Οἰκονόμων, ένθ' ἄνωτ., σελ. 669, Κ. Δουβουνιώτου, ένθ' ἄνωτ. σελ. 41 ἐπ., Κ.Μ. Ράλλη, Τὸ ζήτημα τῆς ἀποδοχῆς του Συνοδικού Τόμου, ἀνακοίνωσις, Πρακτ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1938, σελ. 535).

Παρὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν έν Ἑλλάδι ἄμα τῆ ὡς ἄνω ἐκδόσει του Συνοδικού Τόμου ἀγαλλίασιν και ἱκανοποίησιν ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως του Αὐτοκεφάλου τῆς Ἑκκλησίας και ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας και ἐκ μέρους τῆς Ἑκκλησίας, τās γενομένας ἐορτὰς και δοξολογίας, τās εὐχαριστήριους ἐπιστολάς τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, έν τούτοις ἢ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, παρὰ τὴν ἀγάφους λόγους ἐκδηλωθεῖσαν παραδοχὴν τών ὅρων του Πατριαρχικού Τόμου, παρασπονδεῖ ἀνομολογῆτως ὡς πρὸς τὴν ἐπίσημον και ρητὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ, παραπέμφασα έν πολλοῖς εις τὸν σκόρον τών Συνοδικῶν Ἀρχείων τὸν ὡς ἄνω Ἱερὸν Τόμον (Κ. Οἰκονόμου, ένθ' ἄνωτ., σελ. 669). Συνεπεία τῆς ἐπιδειχθείσης ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀπροθυμίας πρὸς τυπικὴν ἀναγνώρισιν του Συνοδικού Τόμου, ἥτις συνάγεται ἐμμέσως μόνον ἐκ του ὅλου πνεύματος του ἐπακολουθήσαντος Διατάγματος τῆς 23 Ἰουλίου 1850 (ἴδετε Κ. Οἰκονόμου, ένθ' ἄνωτ., σελ. 570 ἐπ., 676 ἐπ., Κ. Δουβουνιώτου, ένθ' ἄνωτ., σελ. 43, 44, Κ. Ράλλη, Τὸ ζήτημα τῆς ἀποδοχῆς του Συνοδικού Τόμου, ένθ' ἄνωτ.), ἀλλὰ και τῆς έν συνεχείᾳ ἐκδηλωθείσης ἀπροκαλύπτου προθέσεως καταδουλώσεως τῆς Ἑκκλησίας εις τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν δια τῆς ἐκδόσεως τών νόμων Σ' και ΣΑ' του 1852, ἐγενήθη τὸ ζήτημα τῆς ἀποδοχῆς ἢ μὴ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας του εἰρημένου Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου, και δὴ τών οὐσιωδῶν και ἀπαραβάτων ὅρων αὐτοῦ.

Βεβαίως, παρὰ τὴν εἰρημένην τακτικὴν τῆς Πολιτείας ἐπὶ του θέματος, ἥτις συνωδεῦετο προϊόντος του χρόνου ὑπὸ ἐνεργειῶν αὐτῆς καταδηλουσῶν πλήρη ἐγκατάλειψιν του Πατριαρχικού Τόμου, τών ὅρων αὐτοῦ και τών ἱερῶν ἀποστολικῶν και συνοδικῶν κανόνων και παρὰ τὴν ἀντίθεσιν τὴν δημιουργηθεῖσαν εις τὴν ἐπιστήμην και τὴν νομολογίαν, έν τούτοις κατὰ τὴν ὀρθοτέραν και ἱστορικῶς ἐπιβεβαιουμένην γνώμην, ἢ Ἑλληνικὴ Πολιτεία εἶχεν ἀποδεχθῆ και ἐπικυρώσει δια του εἰρημένου διατάγματος τῆς 23 Ἰουλίου 1850, ἀλλὰ και μετά διετίαν δια τών νόμων Σ' και ΣΑ' τὸν Πατριαρχικὸν Τόμον (ἴδετε Κ. Δουβουνιώτου, ένθ' ἄνωτ., Τὸν Συντακτῆριον Λόγον του Βασιλέως Ὁθωνος, έν Σωζόμενα ἐκκλησιαστικά Συγγράμματα Κ. Οἰκονόμου ἐξ Οἰκονόμων, σελ. 575, Κ. Οἰκονόμου, ένθ' ἄνωτ., σελ. 570, Δ. Τζιβανόπουλου, Γνωμοδότησις, έν Θέμις ΙΗ', σελ. 608 ἐπ., Πρβλ. και Γ. Α. Μαυροκορδάτου, Αἱ δύο ἐπιστολαί, ὡς και Κ. Βαβούσκου, ένθ' ἄνωτ., σελ. 121 ἐπ.). Τὸ ὅτι αὕτη, παρὰ τὴν οὐσιαστικὴν ἀποδοχὴν τών ὅρων του Πατριαρχικού Τόμου, δὲν ἐτῆρει τούτους και παρενέβαινε παντοιοτρόπως και ἀντικανονικῶς εις τὸ ἔργον τῆς Ἑκκλησίας, δὲν ἐσήμαινε τοῦτο ἄρνησιν ἢ μὴ ἀναγνώρισιν του Πατριαρχικού Τόμου ἢ και ἀπόρριψιν τούτου παρ' αὐτῆς, ἀλλὰ παράσπονδίαν και κακοπιστίαν, ἔχουσαν, ὡς ἐπὶ πάσης συμβάσεως, ὠρισμένης συνεπειᾶς. Αἱ συνέπειαι αὗται εἶναι ἐπὶ του προκειμένου ἢ ἀκυρότης και ἡ ἀντισυνταγματικότης πα-

σών των πράξεων και νόμων τῆς Πολιτείας, τῶν γενομένων και ἐκδοθέντων παρά τὸ γράμμα, τὸ πνεῦμα και τοὺς ὅρους τοῦ ὡς ἄνω Συνοδικοῦ Τόμου τοῦ 1850.

Ἦδη ὁμως ὁ νομοθέτης τοῦ νέου Συντάγματος τοῦ 1975, ἐν τῇ προθέσει ἀποδόσεως τῆς ἀναγκαίας ἀνεξαρτησίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διδὼν τὰς ἀτελείας, ἀντιθέσεις και τὰς ἀνωμαλίας τοῦ παρελθόντος και ἐπιθυμῶν νὰ θεραπεύσῃ αὐτάς, περιέλαβεν ἐν ἄρθρῳ 3 παρ. 1 αὐτοῦ διάταξιν, δι' ἧς πανηγυρικῶς και κατὰ τὸν ἐπισημώτερον δυνατὸν τρόπον ἀναγνωρίζεται ἡ ἀπόλυτος και ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ ἡ ἐπιφυλάξεως ἰσχὺς τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850, δι' οὗ, ὡς ἐλέχθη, ἀνεκηρύχθη τὸ πρῶτον Αὐτοκέφαλος ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ὑπὸ ὀρισμένους, περιληφθέντας ἐν αὐτῷ, ὅρους. Ἡ τοιαύτη ὑπὸ τοῦ Συντάγματος πλήρης και ἀνεπιφύλακτος κατοχύρωσις και ἀναγνώρισις τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου δημιουργεῖ ἀναγκαίως ὡς συνέπειαν τὴν ὑποχρέωσιν και τῆς Πολιτείας και τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀπόλυτον σεβασμὸν και πιστὴν τήρησιν τῶν ἀπαρβατών και ἀναγκαστικῶν ὅρων τοῦ ἐν λόγῳ Τόμου. Ὁ σεβασμὸς δὲ οὗτος και ἡ ὑποχρέωσις τηρήσεως τῶν ὅρων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου, ἐγκαινιάζει πλέον κατὰ τὴν ρητὴν συνταγματικὴν ἐπιταγὴν τῆς τηρήσεως τῶν διατάξεων αὐτοῦ, νέον καθεστῶς σχέσεων Πολιτείας και Ἐκκλησίας.

Πράγματι, και δὴ μετὰ τὴν εἰρημένην πανηγυρικὴν συνταγματικὴν κατοχύρωσιν τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία περὶ τῆς ὑποχρέωσης τηρήσεως τῶν ὅρων αὐτοῦ. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως και ἡ περὶ αὐτὸ Σύνοδος ἀνεκήρυξαν Αὐτοκέφαλον και ἀνεξάρτητον τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ὑπὸ ὀρισμένων ὁμως ὅρων, ἄνευ τῶν ὁποίων και τῆς ἀποδοχῆς των ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος δὲν θὰ ἐγένετο αὕτη. Εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Τόμον λέγεται ρητῶς: «Ἐπ' αὐτοῖς οὖν τοῖς ὅροις αὐτῆς ἡ ἀρχῆθεν καλλίγονος Μήτηρ... ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία... ἀναγορεύει και κηρύττει τὴν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον» (ἴδετε τὸ κείμενον τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου, ἐν Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 548). Ἐξ ἄλλου, ἐν τῇ δευτέρῃ ἐπιστολῇ τοῦ Πατριάρχου και τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου πρὸς τοὺς Ὑπουργοὺς τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ρητῶς πάλιν λέγεται «ἐπιταγῆς τῆς βίας... διακηρύξαντες πανταχοῦ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος δι' ἐγκυκλίων ἡμῶν γραμμάτων τὴν ἱερὰν ψῆφον τῆς ἁγίας και μεγάλης συνόδου τὴν κυρώσαν τὸ ἀνεξάρτητον» και ἀμέσως κατωτέρω «ἐφ' οἷς κοινωφελῆς και σωτηρῆς ὅροις ἡ καθολικὴ ἐκκλησία τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀδελφὴν αὐτῆς, αὐτοκέφαλον κανονικῶς ἀνηγόρευσε» (ἴδετε τὴν ἐπιστολὴν, ἐν Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 566).

Κατὰ ταῦτα δείκνυται, ὅτι πράγματι τὸ νέον Σύνταγμα, κυροῦν κατὰ τὸν πλέον ἐπίσημον τρόπον τὸν Πατριαρχικὸν και Συνοδικὸν Τόμον τοῦ 1850, κατο-

χυροῦ και ἐπιτάσσει τὴν πιστὴν, ἀπαράβατον και αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν ἀπάντων τῶν ὅρων αὐτοῦ, ὑφ' οὗς και παρεχωρήθη τελικῶς ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Αὐτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

β) Ἐπὶ τῆς δευτέρας Ἀρχῆς. Συμφωνῶς πρὸς τὸ ἄρθρον 3, παρ. 2 τοῦ νέου Συντάγματος, ἐπαναλαμβάνοντος σχεδὸν στερεοτύπως μὲν κατὰ γράμμα, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλως διάφορον πνεῦμα — διακριβούμενον ἀσφαλῶς και ἐκ τῶν σχετικῶν συζητήσεων τῆς Ἐ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς και ἐκ τῶν τελευταίων ἱστορικῶν, σχετικῶν ἐμπειριῶν, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς εἰσαχθείσης καινοτομίας τῆς συνταγματικῆς κατοχύρωσεως τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850 — διάταξιν και παλαιότερων συνταγμάτων, «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς και πάσης ἄλλῃς ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικούς και συνοδικούς και κανόνας και τὰς ἱερὰς παραδόσεις». Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπορρέει ὁ σύνδεσμος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου και τῶν ἄλλων ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν, σύνδεσμος ἐγκείμενος εἰς τὴν ἀπαρέγκλιτον και ὁμοιόμορφον τήρησιν τῶν τε δογματικῶν και τῶν διοικητικῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων και τῶν καθόλου ἱερῶν παραδόσεων, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁμολογεῖται και καθιεροῦται ὡς πηγὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου τὸ σύνολον τῶν ἱερῶν ἀποστολικῶν και συνοδικῶν κανόνων και ἱερῶν παραδόσεων (ἴδετε Δ. Τζιβανόπουλου, Γνωμοδότησις ὑπ' ἀριθ. 1333/1907, ἐν Θέμις, ΙΗ', σελ. 608, Κ. Βαβούσκου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 162 ἐπ., ὅπου και διεξοδικὴ ἐξιστορήσις τοῦ ζητήματος).

Ἀκριβῶς ὁμως τὸ ζήτημα τοῦτο, ἦτοι ἐὰν ἀναγνωρίζονται συνταγματικῶς ὡς ἰσχυρὰ και ἀποτελοῦν πηγὴν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, πάντες οἱ ἱεροὶ ἀποστολικοὶ και συνοδικοὶ κανόνες και αἱ ἱερὰ παραδόσεις, ἐστασιάζοιτο εἰς τὴν ἐπιστήμην και τὴν νομολογίαν, διατυπωθεισῶν δύο ὄπως ἀντιθέτων ἀπόψεων.

Κατὰ τὴν μίαν, εἰς ἣν τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐπεδείξατο, ἂν και οὐχὶ μετὰ σταθερότητος, προτίμησιν, προστατεύονται και ἔχουν συνταγματικὴν ἰσχὺν μόνον οἱ δογματικοὶ κανόνες (οἱ ἀποκαλούμενοι και «Ὁροι»), οὐχὶ δὲ και οἱ καλούμενοι «διοικητικοί», οἱ ἀφορῶντες τὴν Ἐκκλησίαν και τὴν διοίκησιν αὐτῆς (ἴδετε κυρίως Ἀ. Βαμβέτσος, Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, Σβώλου-Βλάχου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 62, Α. Χριστοφιλοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., Διομ. Κυριακοῦ, Ἐρμηνεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, σελ. 9. Ἐνδιάμεσον ἀποψιν ὑπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952, ἐκφράζει και ὁ Ἀναστάσιος Μαρίνος, «Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῶν ἱερῶν Κανόνων», ἐν Νομικὸν Βῆμα, 1974, σελ. 529 ἐπ.). Κατὰ τὴν ἐτέραν ὀρθότεραν ἀποψιν,

πάντες οἱ ἱεροὶ κανόνες καὶ πᾶσαι αἱ ἱεραὶ παραδόσεις δεόν νὰ τηρῶνται, ἀνευ διακρίσεως αὐτῶν εἰς δογματικούς καὶ διοικητικούς, καθ' ὅσον περὶ πάντων ὑφίσταται διασφάλις ἐν τῷ Συντάγματι (ἴδετε περὶ τῆς δευτέρας ταύτης γνώμης, Δ. Τζιβανόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., Ν.Ν. Σαρίπολος, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 391, ὅπου καὶ παραπομπαί, Κ. Δουβουνιώτης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 36, 37 μετὰ πλουσίων παραπομπῶν, Α. Πετρακᾶκος, ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν δημοσιευθέντι τεύχει «Ἐπὶ τοῦ ζήτηματος τοῦ διορισμοῦ τῶν Ἱεροψαλτῶν καὶ Νεωκόρων», σελ. 148, Σ. Τριανταφυλλίδης, ἐν τῷ ὡς ἄνω τεύχει, σελ. 55, Παπαδόπουλος, Ἀρχαὶ Συνταγματικοῦ Δικαίου, 1948, σελ. 140, Ι. Θ. Παναγόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 3, 4, ἐπ., ἐνθα πλουσίαι παραπομπαί, Κ. Βαβούσκου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 162 ἐπ., Χρ. Ἀνδρουτσος, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, 1920).

Ὡς ἄνωτέρω ἐλέχθη, τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη πλέον ὀριστικῶς διὰ τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ νέου Συντάγματος 1975 καὶ κυρίως διὰ τῆς πολυσημάντου προσθήκης τῆς τηρήσεως τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850.

Παρὰ τὴν προσπάθειαν διαφόρων εἰσηγητῶν κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς Ἐ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὅπως τὸ Σύνταγμα περιλάβῃ σαφῆ διάταξιν, δι' ἧς ν' ἀποκλείωνται τῆς συνταγματικῆς προστασίας οἱ λεγόμενοι «διοικητικοὶ» κανόνες, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιλυθῇ ρητῶς τὸ ὅλον ζήτημα (ἴδετε, Πρακτικὰ Συνεδριάσεων Β' Ὑποεπιτροπῆς, συνεδρ. 5η, σελ. 39, Ἐπίσημα Πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, Συνεδριάσεις ΟΣΤ' /23.4.75, σελ. 2.136), ἐν τούτοις τελικῶς τὸ Σύνταγμα ἀναφέρεται ἀνευ τινὸς ἐξαιρέσεως καὶ τοῦ ἀξιοθέντος ἀποκλεισμοῦ, εἰς πάντας τοὺς ἱεροὺς κανόνες, δογματικούς καὶ διοικητικούς. Ἐξ ἄλλου εἰδικῶς διὰ τὸ ἰσχύον Σύνταγμα, ὑφίσταται καὶ ἐν εἰσέτι, θλιβερὸν ἴσως, ἀλλὰ κραυγαλέον ἐπιχειρήμα περὶ τῆς συνταγματικῆς κατασφάλισσεως καὶ τῶν διοικητικῶν κανόνων. Εἶναι γνωστόν, ὅτι τὸ ἰσχύσαν ἐπὶ ἐξαστίαν σχεδὸν ἀντιδημοκρατικὸν «Σύνταγμα τοῦ 1968», ὅπερ ἐπέβαλεν ἡ ἐπταετής τυραννία εἰς τὴν Χώραν, περιεῖχεν ἐν ἄρθρῳ 1 παρ. 2 αὐτοῦ διάταξιν, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν προστασίαν του μόνον οἱ «περὶ τὸ δόγμα καὶ τὴν λατρείαν ἱεροὶ Κανόνες» (ἴδετε πλείονα Κ. Βαβούσκου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 198, 199).

Ἡ ἱταμωτάτη αὕτη καινοτομία τῆς δικτατορίας διὰ τῆς προσβολῆς τοῦ συνόλου τῶν ἱερῶν ἀποστολικῶν Κανόνων καὶ παραδόσεων, ἐγένετο εἰς προετοιμασίαν καὶ «νομικὴν» κατοχύρωσιν τῆς ἐν συνεχείᾳ ἐπιχειρηθείσης καὶ προκαλεσάσης διεθνή σάλον ἐπεμβάσεώς της εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, διὰ τοῦ ἀξιοθρηνητοῦ ἐμπνεύσεως Ν.Δ. 126/1969, περὶ «Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας». Ἐκ τῆς διατάξεως ὅμως ταύτης καὶ τῆς συγκρίσεώς της πρὸς τὴν ἰσχύουσαν σήμερον, δι' ἧς ἐπανήλθομεν εἰς τὸν παλαιὸν κανόνα τὸν μὴ διακρίνοντα μεταξὺ δογματικῶν καὶ διοικητικῶν κανόνων, συνάγεται εὐχερῶς τὸ ἐξ ἀντι-

διαστολῆς ἐπιχειρήμα, ὅτι τὸ ἰσχύον Σύνταγμα ἠθέλησε νὰ προστατεύσῃ πάντας τοὺς ἱεροὺς κανόνες, ἀδιακρίτως ἀντικειμένου καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἐπανέλαβε τὴν ἀξιοθρηνητὸν διάταξιν τῆς δικτατορίας.

Τέλος ὅμως τὸ ἀσφαλέστερον καὶ ἀναντίρρητον ἐπιχειρήμα ἀντλεῖται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς καινοτόμου, πανηγυρικῆς καὶ γενναιοφρόνου συνταγματικῆς κατοχυρώσεως τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν ὅρων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850. Ὡς δ' ἄνωτέρω ὑπὸ 3 ἀνελύθη, τοῦτο σημαίνει τὴν πιστὴν καὶ αὐστηρὰν τήρησιν τῶν ὅρων τοῦ ἐν λόγῳ Τόμου, ὑφ' οὗς ἐγένετο ἡ κήρυξις καὶ χειραφέτησις τῆς Αὐτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Μεταξὺ δὲ τῶν ρητῶν καὶ ἀπεριφράστων τούτων ὅρων εἶναι καὶ ἡ «ἀπαρσάλευτος καὶ ἀπαραβίαστος» τήρησις τῶν «θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν πατροπαραδότων ἐθίμων τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», ἵνα οὕτω παραμείνῃ «ἕσσει ἀλώβητος» ἡ ἐν ὀ τ η ς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ὁ Πατριαρχικὸς Τόμος ἐπιβάλλει ὡς ὅρον ἀπαράβατον τὴν τήρησιν τῶν ἀποστολικῶν καὶ συνοδικῶν κανόνων καὶ τῶν ἱερῶν παραδόσεων. Ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ τῆς διὰ τοῦ νέου Συντάγματος πραγματοποιηθείσης προστασίας τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου, λύεται τὸ ζήτημα, ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἰσχυροὶ ἅπαντες οἱ ἱεροὶ ἀποστολικοὶ καὶ συνοδικοὶ κανόνες, ὧν οὐδεμία πλέον ἀθέτησις ἢ τροποποιήσις διὰ μεταγενεστέρως πράξεως τῆς Πολιτείας ἐπιτρέπεται. Μόνον ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀποτελοῦν οἱ κανόνες ἐκεῖνοι, οἵτινες προσκρούουν εἰς ρητὰς εἰδικωτέρας διατάξεις τοῦ Συντάγματος (ἴδετε Ν.Ν. Σαρίπολου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 391).

γ) Ἐπὶ τῆς τρίτης Ἀρχῆς. Αὐτόθροος συνέπεια τῆς συνταγματικῆς παραδοχῆς καὶ προστασίας τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου 1850, διὰ τοῦ ἄρθρου 3 παρ 1 τοῦ νέου Συντάγματος, εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἰσχύς τοῦ θεμελιώδους ὅρου τοῦ ὡς ἄνω Τόμου, ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος «ὑπάρχη τοῦ λοιποῦ Κανονικῶς αὐτοκέφαλος, ὑπερτάτην Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν γνωρίζουσα Σύνοδον Διαρκῆ, συνισταμένην ἐξ Ἀρχιερέων... καὶ διοικοῦσαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς Κανόνες ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως». Κατ' ἀκολουθίαν τούτου — συμφώνως ἐξ ἄλλου καὶ πρὸς τὴν ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 3 παρ 1 τοῦ Συντάγματος, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία εἶναι Αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Συνόδου, συγκροτούμένης συμφώνως καὶ πρὸς τὰ διὰ τῆς συνταγματικῆς κατοχυρωμένης Συνοδικῆς πράξεως τῆς 4.9.1928 ὀριζόμενα — ἀναγνωρίζεται καὶ κατοχυροῦται συνταγματικῶς τὸ δικαίωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτοδιοικεῖται, τηροῦσα πρὸς τοῦτο ἅπαντας τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνο-

δικούς κανόνες πλὴν ἐκείνων, οἵτινες ἀντιβαίνουν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τὰς θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Δημοσίου Δικαίου τῶν Ἑλλήνων. Ἡ αὐτοδιοικήσις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἀπετέλεσε τὴν κυρίαν εὐχὴν, τὸ μέλημα, ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον μέγα βῆμα τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, διὰ τὴν ἀποθάρρυνσιν τῆς Πολιτείας εἰς ἐπεμβάσεις εἰς τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ τὴν χαλάρωσιν τοῦ ἐπικινδύνου κοσμικοῦ ἐναγκαλισμοῦ, δι' οὗ αὕτη, ὑπὸ τὸ προγενέστερον σύστημα τῆς νόμου κρατούσης Πολιτείας, κατέπνιγε τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐκκλησίας (ἴδετε Ἐπίσημα Πρακτικά Βουλῆς, Συνεδρ. ΟΣΤ' /23.4.75, σελ. 2.121, 2.123, 2.132). Χαρακτηριστικὴ καὶ μνημειώδης ἐπὶ τοῦ θέματος ὑπῆρξεν ἡ ἀγόρευσις τοῦ βουλευτοῦ Ἐπικρατείας κ. Εὐαγγέλου Παπανούτσου, ὡς Εἰσηγητοῦ τῆς μειοψηφίας (Ἐπίσημα Πρακτικά Βουλῆς, Συνεδρίασις ΟΕ', σελ. 2.101), ἀποδείξαντος τὸ ἄτοπον τῆς μέχρι τοῦδε ἀρνήσεως τῆς Πολιτείας νὰ δεχθῆ τὴν αὐτοδιοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ δίδει τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς «ἄλλα ἡσσονος σημασίας ἢ ἴσης τοῦλάχιστον σημασίας, Ἰδρύματα, ὅπως εἶναι λ.χ. τὰ Πανεπιστημιακὰ μαζ Ἰδρύματα, οἱ Πανεπιστημιακοὶ μαζ Ὄργανισμοί».

Πρόσθετον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως περὶ τοῦ ἀλωβήτου τῆς αὐτοδιοικήσεως τῆς Αὐτοκεφαλῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας συνάγεται πλέον καὶ ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ άρθρου 13 παρ. 3 τοῦ Συντάγματος, καθιερούσης ἐπὶ πάσης γνωστῆς Ἱεροσχείας τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐποπτεῖαν τῆς Πολιτείας, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐπικρατούσης τοιαύτης. Δεδομένου δὲ ὅτι οὐδέποτε ἐγεννήθη οὐδὲ σκέψις κἂν περὶ ἀναμίξεως τῆς Πολιτείας εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῶν ἄλλων γνωστῶν Ἱεροσχετικῶν Ὄργανισμῶν, ἢ νῦν καθιερουμένη ἰσότης τοῦ μέτρου τῆς ἐποπτείας — καὶ ἐπομένως τῆς δυνατότητος πο-

λιτειακῆς ἐπεμβάσεως — κωλύει προδήλως οἰανδήποτε δυσμενῆ ἀπὸ τῆς προκειμένης σκοπιᾶς μεταχειρισθῆ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἀντιστρατεύεται πρὸς οἰανδήποτε μείωσιν τῆς πρὸς αὐτοδιοικήσιν ἰκανότητός της.

Ἐν συμπεράσματι ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω δύναται νὰ διατυπωθῆ μετ' ἀσφαλείας ἡ θεμελιώδης ἀρχή, ὅτι ἡ Αὐτοκέφαλος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία αὐτοδιοικεῖται πλέον, ρυθμίζουσα διὰ συνοδικῶν πράξεων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης πολιτειακῆς (κοσμικῆς) ἐπεμβάσεως πάντα τὰ «πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν Ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀφορῶντα, οἷα, φερ' εἰπεῖν, τὰ περὶ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας Ἀρχιερέων, περὶ ἀριθμοῦ αὐτῶν καὶ ὀνομασίας τῶν θρόνων αὐτῶν...» — ὡς ρητῶς ἐπιτάσσει ὁ Πατριαρχικὸς Τόμος — τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως ἅπαντας τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανόνες καὶ τὰς παραδόσεις, πλὴν ἐκείνων μόνον, οἵτινες ἀντιβαίνουν εὐθέως εἰς τὸ Σύνταγμα. Πᾶσα δὲ ἐπέμβασις τῆς Πολιτείας (εἴτε διὰ τῆς νομοθετικῆς εἴτε διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ, εἴτε καθ' οἰονδήποτε ἄλλον τρόπον), εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν διοίκησιν καὶ πάντα ἐν γένει τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα αὐτῆς, ἀποκλείεται, ὡς ἀντιβαίνουσα εὐθέως εἰς τὸ Σύνταγμα, τὸν Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Τόμον τοῦ 1850 καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανόνες καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις.

Οἱ γνωμοδοτοῦντες

ΧΡΗΣΤΟΣ Κ. ΡΟΚΟΦΥΛΛΟΣ

ΗΛΙΑΣ Χ. ΧΑΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Δ') Τοῦ Δικαστικοῦ Συμβούλου τῆς Ἐκκλησίας κ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14ῃ Ἰουνίου 1975

Πρὸς

Τὸν Μακαριώτατον

Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος

κ. Σεραφεῖμ

Ἐνταῦθα

Ἀπντωντες ἐπὶ προφορικοῦ ἐρωτήματος τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ὑπὸ τὸ νέον Σύνταγμα, προαγόμεθα εὐσεβάστως νὰ θέσωμεν ὑπ' ὄψιν Ταύτης τὰς κατωτέρω ἐκτιθεμένας ἀπόψεις.

Τὰ Συντάγματα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος (1844, 1864, 1911, 1927 καὶ 1952) περιεῖχον εἰς τὸ κεφά-

λιον περὶ Ἱεροσχείας πανομοιότυπως τὴν ἀκόλουθον διάταξιν «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, Κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαραλλάκτως (ἀπαρασαλεύτως) ὡς ἐκεῖναι τοὺς τε Ἱεροὺς Ἀποστολικοὺς καὶ Συνοδικοὺς Κανόνες καὶ τὰς Ἱερὰς παραδόσεις, εἶναι δὲ Αὐτοκέφαλος, ἐνεργοῦσα ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαίωματα καὶ δικικεῖται ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιερέων».

Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω συνταγματικὴν διατύπωσιν ἀνεπτύχθησαν καὶ διετυπώθησαν δύο ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς κατοχυρώσεως ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Κατὰ τὴν πρώτην, διὰ τοῦ

ἔρου «Ἱεροὶ Κανόνες» νοοῦνται αἱ θεμελιακαὶ Ἀρχαὶ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, ἧτοι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ δόγμα, τὴν λατρείαν καὶ τὸ οὐσιαστικὸν περιεχόμενον τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὅχι δὲ καὶ οἱ Κανόνες ἢ αἱ Ἀρχαὶ οἱ συνυφαινόμενοι μὲ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐπικρατούσης ἐν Ἑλλάδι Θρησκείας. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην, τὴν ἐπιχειροῦσαν τὴν ὡς ἄνω διάκρισιν, κατοχυροῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων μόνον οἱ πρῶτοι τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐνῶ ἐπὶ τῶν δευτέρων, δηλαδὴ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, δύναται ἡ Πολιτεία νὰ ἐπεμβαίῃ, ρυθμίζουσα τὰ συναφῆ θέματα καὶ κατὰ τρόπον διάφορον ἐκείνου, ὅστις προβλέπεται ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

Τὴν ἀνωτέρω διάκρισιν τῶν Ἱερῶν Κανόνων εἰς Δογματικούς καὶ Διοικητικούς δέχονται καὶ τὰ δύο ἀνώτατα Δικαστήρια τῆς Χώρας, δηλαδὴ ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς κατοχυρώσεως ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ἰσχυρῶν Συνταγμάτων μέχρι καὶ τῆς 10ης Ἰουνίου ἐ.ε. μόνον τῶν εἰς τὸ δόγμα καὶ τὴν λατρείαν ἀναφερομένων Ἱερῶν Κανόνων.

Ἡ προπαρατεθεῖσα συνταγματικὴ διάταξις ὀμιλεῖ ἐν τέλει καὶ περὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιερέων. Ἡ διάταξις αὕτη ὀρθῶς ἐρμηνευομένη ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος αὐτοδιοικεῖται, τοῦτο δὲ διὰ πρώτην φοράν γίνεται δεκτὸν ὑπὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1476/1975 ἀποφάσεως τῆς ὀλομελείας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Εἰσηγητὴς ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως, ἐφ' ἧς ἡ ἀπόφασις αὕτη, εἶναι ὁ Πάρεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας Ἀναστάσιος Μαρῖνος, ὁ ὁποῖος εἰς πρόσφατον μελέτην του «Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῶν Ἱερῶν Κανόνων», δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Νομικὸν περιοδικὸν Νέο ν Δί κ α ι ο ν (ἔτος 30όν, σελ. 529), ὑποστηρίζει ἐρμηνεύων τὰς διατάξεις τοῦ προηγουμένου Συντάγματος ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι αὐτοδιοικούμενος ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Πολιτείας Ὀργανισμός, τοῦτο δὲ προκύπτει κατ' αὐτὸν ἐκ τῆς φράσεως «διοικεῖται ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιερέων» καὶ ὅτι ἡ ἐπέμβασις τῆς Πολιτείας διὰ θεσπίσεως νόμων, ἀφορώντων εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, τελεῖ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι διὰ τῶν νόμων τούτων δὲν ἀναιρεῖται ἡ ἔννοια καὶ τὸ οὐσιαστικὸν περιεχόμενον τοῦ ἀναγνωριζομένου ὑπὸ τοῦ Συντάγματος δικαιώματος αὐτοδιοικήσεως, τούτου νοουμένου κατὰ τὴν Ἐκκλησιολογικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐρμηνευτὴν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀνωτέρω ἐκτιθεμένων, νόμοι, ὡς Α.Ν. 1493/1938 καὶ 3/1967, δι' ὧν προβλέπεται τρόπος ἐκλογῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος διὰ καταρτίσεως τοῦ «τριπροσώπου» καὶ ὑπὸ ὀλιγομελοῦς σώματος, ὡς ἡ Ἀριστίνδην Σύνοδος, εἶναι ἀντισυνταγματικοί, διότι προσκροῦν εἰς τὴν συνταγματικῶς κατοχυρουμένην αὐτοδιοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀντικανονικοὶ ὡς βαίνοντες ἀντι-

θέτως πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, καθ' οὓς ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διοικεῖται ὑπὸ τῆς Συνόδου τῶν ἐχόντων ἐπαρχίας Ἐπισκόπων.

Ὑπὸ τὸ νέον ὅμως Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἰσχύει ἀπὸ τῆς 11ης τρέχοντος μηνός, τὰ πράγματα μεταβάλλονται. Συγκεκριμένως, ἀφοῦ ἐν ἄρθρῳ 3 παρ. 1 ἐπαναλαμβάνονται ὅσα καὶ εἰς τὰ προηγουμένα Συντάγματα, ὀρίζοντα περὶ ἐπικρατούσης Θρησκείας, ἀκολουθεῖ αὐτοτελῆς περίοδος ἔχουσα οὕτως· «εἶναι (ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος) αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῶν ἐν ἐργεῖᾳ Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκεῦς Ἱερᾶς Συνόδου, συγχροτουμένης ὡς ὁ καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας ὀρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς 29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928». Εἶναι φανερόν, ὅτι διὰ τῆς ἀνωτέρω διατάξεως τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νέου Συντάγματος ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης, ἐκτὸς τῆς κατοχυρώσεως τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῶν εἰς τὸ δόγμα, τὴν λατρείαν καὶ τὸ οὐσιαστικὸν περιεχόμενον τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀναφερομένων, ἀναγνωρίζει καὶ τὸ δικαίωμα τῆς πλήρους αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συναφῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν διοίκησιν δέον νὰ τηρῶνται αἱ διατάξεις τοῦ Πατριαρχικοῦ Νόμου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Πατριαρχικῆς Πράξεως τοῦ ἔτους 1928. Ἡ κύρωσις ὑπὸ τοῦ νέου Συντάγματος τῶν δύο τούτων Πατριαρχικῶν κειμένων κατέστησε ταῦτα συνταγματικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα καὶ δεσμεύουν τὸν κοινὸν νομοθέτην, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ θέματα διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα πλέον θὰ ρυθμίζονται συμφώνως πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ Τόμου τοῦ ἔτους 1850 ἀκατὰ τοὺς Θεῖους καὶ Ἱεροὺς Κανόνας, ἐλευθέρως καὶ ἀπολύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως». Περαιτέρω καὶ ἐν τῷ αὐτῷ Τόμῳ ὀρίζεται, ὅτι «καὶ ἐν τοῖς συμπίπτουσιν ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, τοῖς δεομένοις συσκέψεως καὶ συμπράξεως πρὸς κρείττονα οἰκονομίαν καὶ στηριγμὸν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἤρρεσεν, ἵνα ἡ μὲν ἐν Ἑλλάδι Σύνοδος ἀναφέρηται πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν Ἱερὰν Σύνοδον, ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου παρέχει προθύμως τὴν ἐαυτοῦ σύμπραξιν, ἀνακοινῶν τὰ δέοντα πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀφορῶντα, οἷα φέρ' εἰπεῖν τὰ περὶ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας Ἀρχιερέων, περὶ ἀριθμοῦ αὐτῶν καὶ ὀνομασίας τῶν θρόνων αὐτῶν, περὶ χειροτονίας ἱερέων καὶ ἱεροδιακόνων, περὶ γάμου καὶ διαζυγίου, περὶ διοικήσεως μοναστηρίων, περὶ εὐταξίας καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἱεροῦ Κλήρου, περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου, περὶ ἀποδοκιμασίας ἀντιθρησκευτικῶν βιβλίων, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα κανονισθῆσονται παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ συνοδικῆς πράξεως, μὴ ἀντιβαίνουσης τὸ παράπαν τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν Συν-

ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. { Πρωτ. 2573
Διεκπ. 1074 } Ἀθήνησι τῆ 20-6-1975

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2076

Π ρ ὸ ς

Τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος, κατόπιν σχετικῆς ἐκθέσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κεφαλληνίας κ. Προκοπίου, συμφώνῳ δὲ γνώμῃ τῆς Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Θείας Λατρείας, ἡτήσατο παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς κανονικῶς ἀρμοδίας, τὴν διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως συναριθμῆσιν τοῖς ἁγίοις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀνδράσι τοῦ αἰοδίου Ἀνθίμου τοῦ Κουρούκλη, τοῦ ἀσκητικῶς διαλάμφαντος ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ δι' αὐτοῦ πολλῶν θαυμάτων ἐνεργηθέντων.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τῆς ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1974 κατὰ μῆνα Ἰούλιον (λ'), Ἐπιμελήσεως ΙΒ' Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως (ὑπ' ἀριθ. 554) ἐθέσπισε καὶ διωρίσατο, ὅπως ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὁ εἰρημένοιο αἰοδίου Ἀνθίμου συναριθμῆται τοῖς ἁγίοις καὶ Ὅσιοις τῆς Ἐκκλησίας, τιμῶμενος παρὰ τῶν πιστῶν

ὁδῶν καὶ τοῖς πατροπαράδοτοις ἐθίμοις καὶ ταῖς διατυπώσεσι τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας».

Ἐκ τῶν προπαρατεθεισῶν περικοπῶν τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ ἔτους 1850, τὴν τήρησιν τοῦ ὁποίου ἐπιτάσσει ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης διὰ τῆς προμνημονευθείσης διατάξεως τῆς παρ. 1 τοῦ ἀρθροῦ 3 τοῦ νέου Συντάγματος, προκύπτει σαφῶς, ὅτι πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος θέματα ρυθμίζονται δι' ἀποφάσεων τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας «ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως».

Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς δυσμενεῖς συνε-

καὶ ὕμνοις ἐγκωμίων γεραιόμενος τῆ δ' τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου.

Ὅθεν, ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος ἐν δοξολογία πολλῇ πρὸς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν ἀνακοινοῦσα ὑμῖν ταῦτα, παρακαλεῖ, ὅπως δι' ἐγκυκλίου ὑμῶν ἀναγγείλητε τῷ εὐσεβεῖ Ἱερῷ Κλήρῳ καὶ τῷ Χριστεπωνύμῳ λαῷ τῆς καθ' ὑμᾶς θεοσώστου Παρουσίας τὴν τοιαύτην συναριθμῆσιν ὑπὸ τῆς Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας ἀνδρῶν τοῦ αἰοδίου Ἀνθίμου τοῦ Κουρούκλη, προτρέψητε δὲ τοὺς πιστούς, ἵνα κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης αὐτοῦ κατακλύζωσι τοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς, ἀναπέμποντες δεήσεις πρὸς τὸν Ὑψιστον, ἐπικαλούμενοι ἅμα τὴν μεσιτείαν αὐτοῦ πρὸς ἴσιν ψυχῆς τε καὶ σώματος.

- † Ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ, Πρόεδρος
- † Ὁ Καλαβρῶτων καὶ Αἰγιαλείας Γεώργιος
- † Ὁ Πειραιῶς Χρυσόστομος
- † Ὁ Ν. Ἰωνίας καὶ Ν. Φιλαδελφείας Τιμόθεος
- † Ὁ Κίτρους Βαρνάβας
- † Ὁ Σερρών καὶ Νιγρίτης Κωνσταντῖνος
- † Ὁ Θήρας Γαβριήλ
- † Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος
- † Ὁ Φωκίδος Χρυσόστομος
- † Ὁ Ἱερισσοῦ, Ἀγ. Ὄρους καὶ Ἀρδαμερίου Παῦλος

Ὁ Ἀρχιεραμματεὺς
† Ὁ Δέσφης Κομοῆς

πείας, τὰς ὁποίας εἶχε καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὴν Πολιτείαν ἢ παρέμβασις τοῦ κοινῶ νομοθέτου εἰς θέματα ἀφορῶντα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον, ὅπως προβῆ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πλήρους αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁργάνου, ἥτοι τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ

Ὁ Δικαστικὸς Σύμβουλος τῆς Ἐκκλησίας
ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

«Ὁμολογεῖν τὸν Χριστὸν
διὰ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς».

Ἀπὸ 16ης μέχρι 21ης Σεπτεμβρίου ἐ.ξ. ἐν Etchmiadzin τῆς Σοβιετικῆς Ἀρμενίας συνεκροτήθη προπαρασκευαστικὴ διὰ τὴν Ε' Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν Διάσκεψις Ὁρθοδόξων καὶ Ἀνατολικῶν Θεολόγων μὲ θέμα «Ὁμολογεῖν τὸν Χριστὸν σήμερον διὰ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς».

Κατὰ τὴν Διάσκεψιν ταύτην ἐτονίσθη, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος λειτουργικὴ ζωὴ εἶναι τὸ σπουδαιότατον μέσον Ὁρθοδόξου εὐαγγελισμοῦ καὶ μαρτυρίας, δοθέντος ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος λατρεία δὲν εἶναι ἀπλῆ ἀνάμνησις ἢ ἐποπτικὴ τρόπον τινὰ διδασκαλία τῆς ἐν γένει ζωῆς τοῦ Κυρίου, οὔτε περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ὑπομνησθῇ ἀπλῶς τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ παρουσιάζει τὸ ἔργον τοῦτο μυστικῶς ὡς ζῶσαν καὶ παροῦσαν πραγματικότητα, συνεχισμένην πρὸς χάριν ἡμῶν εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν, εἰς τὰ μυστήρια, εἰς τὰς ποικίλας ἱεράς ἀκολουθίας καὶ εἰς τὰς εορτὰς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργικοῦ ἔτους.

Ἡ μετὰ κατανοήσεως βίωσις τοῦ περιεχομένου τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ συμμετοχὴν εἰς τὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ — διὰ τοῦ «συνγχορισμοῦ» καὶ τῆς ὑπερπηθήσεως τῶν ἱστορικῶν ἀποστάσεων — συνεχιζόμενον μυστικὸν βίον τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν πλοῦτον τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἀπέρρευσαν ἐκ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς ἡμεῖς, ὡς πεπερασμένοι ἄνθρωποι, δὲν δυνάμεθα νὰ συλλαμβάνωμεν ἐκάστοτε ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον τοῦτον, δι' αὐτὸ κατανέμομεν αὐτὸν εἰς τὰς ἐπιμέρους εορτὰς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Τὸ λειτουργικόν, βιβλικόν καὶ ἄσματικόν περιεχόμενον αὐτῶν παρουσιάζει τρόπον τινὰ ὑπὸ τὸν ἥλιον τὸν πολύτιμον λίθον τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου καὶ συντελεῖ, ὥστε νὰ ἐκπέμπηται ἐξ αὐτοῦ ἄλλοτε μὲν αὐτῇ, ἄλλοτε δὲ ἐκείνῃ ἢ λάμπει καὶ μαρμαρυγῇ. Ἀλλ' ἐξ ὅλων τῶν λειτουργικῶν τούτων ἐκφάνσεων, βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων καὶ ἄσματικῶν ἐκδηλώσεων ἀκτινοβολεῖ ὁ εἷς καὶ αὐτὸς Ἥλιος, δηλαδή ὁ δι' αὐτῶν ὁμολογούμενος καὶ προβαλλόμενος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Σωτὴρ καὶ Ἀνθρωπότης.

**Πῶς θὰ ἀξιοποιηθοῦν καλύτερον τὰ νέα μέτρα
περὶ Παιδείας.**

Μεθ' ἱκανοποιήσεως ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἔλαβε γνῶσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Ζέπου ἐξαγγελθέντων μέτρων

περὶ Παιδείας, ἅτινα ἀναφέρονται εἰς τὴν μορφολογικὴν καὶ μεθοδολογικὴν οὕτως εἰπεῖν πλευρὰν τῆς προσπαθείας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐκσυγχρονισμόν τῶν ἐλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων καὶ ἰδρυμάτων. Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων αὐτῶν θὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἀνοδὸν τῆς μορφωτικῆς στάθμης τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ θὰ συντελέσῃ εἰς τὸν καλύτερον ἐπαγγελματικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν προσανατολισμὸν αὐτῶν.

Ἄλλ' ἵνα ἀξιοποιηθοῦν καλύτερον τὰ ἀξιάπεινα ταῦτα μέτρα καὶ ἵνα ἀποδώσουν καρπὸν οὐχὶ ἀπλῶς τριακονταπλασίονα, ἀλλ' ἑκατονταπλασίονα, δεόν, παραλλήλως πρὸς τὴν ταχείαν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, νὰ ληφθῇ σύντομος μέριμνα διὰ τὸν ὑγιᾶ κοσμοθεωριακὸν καὶ βιοθεωριακὸν προσανατολισμὸν τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ποιτικῆς στάθμης τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν. Οὗτοι πρέπει πρὸ πάντων νὰ ἔχουν πάντοτε ὑπ' ὄψιν, ὅτι «εἷς διδάσκαλος τῆς τέχνης τῆς ζωῆς ἔχει ἀξίαν πολὺ μεγαλοτέραν τῆς ἀξίας, τὴν ὁποῖαν ἔχουν χίλιοι γραμματοδιδάσκαλοι».

Θὰ ἐσήμερινα τοποθέτησιν νάρκης.

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ παρατηρήσει λεχθέντα, δεόν ἰδιαίτερος νὰ ἐπισημανθῇ, ὅτι, συμφώνως πρὸς ἀναγραφέντα ἤδη εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἡ Ἐπιτροπὴ, ἣτις ἐμελέτησε τὸ πρόβλημα τῆς ἐλληνικῆς Παιδείας, προέτεινε νὰ γίνῃ προαιρετικὸν τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, δηλαδή κατ' οὐσίαν νὰ καταργηθῇ καὶ νὰ μὴ περιλαμβάνηται εἰς τὴν διδακτέαν ὕλην τοῦ Γυμνασίου.

Ἐπιτίζομεν, ὅτι ἡ πληροφορία εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ἄλλως μία τοιαύτη πρότασις θὰ ἐσήμερινα τὴν τοποθέτησιν νάρκης εἰς τὰ θεμέλια τοῦ ἰδεολογικοῦ περιεχομένου τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τὸν πλήρη ἀποπροσανατολισμὸν ταύτης.

Τὸ ἐναντίον τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν ἐπιχείρημα εἶναι συνήθως, ὅτι τὸ μάθημα τοῦτο δὲν διδάσκειται ὑπὸ τινῶν θεολόγων, ὅπως πρέπει. Ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτὴν λογικὴν θὰ ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ καὶ τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν ἢ τῶν Μαθηματικῶν, διότι φιλόλογοί τινες ἢ μαθηματικοὶ δὲν εἶναι ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς των. Ποτὲ ἐν ὀνόματι τῆς καταρχήσεως δὲν πρέπει νὰ πολεμῆται ἢ χορῆσις. Ἄλλως τε ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι πολλοὶ θεολόγοι διακρίνονται ἢ κατέχουν τὰ σκήπτρα ἐντὸς τῶν τάξεων τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

Ὅθεν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνηται λόγος περὶ ἀναδιοργανώσεως ἢ ἀναζωπυρήσεως τοῦ διδασκόμενου ἐν τοῖς Γυμνασίοις μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν, ἀλλ' οὐδέποτε περὶ ἀποδυναμώσεως αὐτοῦ, σημαίνουσας οὐ-

σιαστικήν κατάργησιν. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπαιτεῖται ἐπαγρύπνησις τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀπόκρουσιν οἰουδήποτε σοφιστικοῦ ἐπιχειρήματος τῶν φανερῶν ἢ κεκρυμμένων ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνορθοδόξου προσανατολισμοῦ τῶν Ἑλληνοπαίδων.

Στιγματισμὸς τῶν βασανισμῶν.

Ἡ ἐνώπιον τοῦ Διαρκοῦς Στρατοδικείου Ἀθηνῶν δίκη τῶν διαπραξάντων βασανισμοὺς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δικτατορίας ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ὕψις συνειδήσις καταδικάζει τὰ παντὸς εἶδους βασανιστήρια. («Ὁ βασανισμὸς, ὡς ἐτονήσθη, εἶναι ξένος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, ξένος πρὸς τὸν πολιτισμὸν, τὰ ἔθιμα καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ξένος πρὸς τὰς παραδόσεις, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν κώδικα τιμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ»). Οἱ βασανισταὶ εἶναι «κακώητες νεόπλασμα».

Αἱ διαπιστώσεις αὗται εἶναι σύμφωνοι πρὸς μίαν ἐπὶ παγκοσμίῳ ἐπιπέδῳ ἀρξαμένην κίνησιν διὰ τὸν στιγματισμὸν τῶν βασανισμῶν καὶ πρὸς ἀνάληψιν ἐκστρατείας, ἵνα ἐξαλειφθῇ ἐκ τοῦ πλανήτου μας τὸ στίγμα τῶν βασανιστηρίων, τὰ ὁποῖα ἐκ πολιτικῆς σκοπιμότητος χρησιμοποιοῦνται ἐδρότατα ὑπὸ πολλῶν καθεστῶτων πρὸς ἐκμηδένισιν τῶν ιδεολογικῶς ἀντιπάλων.

Εἶναι ἐπὶ τέλους καιρὸς νὰ ἐπιτευχθῇ παγκοσμίως συμφωνία ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἥτις νὰ γίνηται σεβαστὴ ὑπὸ τῶν παντὸς εἶδους ὑπερδυνάμεων. Ἐκτὸς τῶν νομίμων σωφρονιστικῶν μέτρων πρὸς πάταξιν τοῦ ἐγκλήματος, πρέπει νὰ καταργηθοῦν οἱ ὑπὸ τῆς πανανθρωπίνης συνειδήσεως καταδικαζόμενοι βασανισμοί, οἵτινες — ἐν τοῖς ὀλοκληρωτικοῖς ἰδίως καθεστῶσιν — ἀπάδουν εἰς τὸν στοιχειώδη ἀνθρωπισμὸν καὶ σημαίνουν καταρράκωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως τῶν βασανιζομένων.

Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὰ πολιτικὰ ἢ κοινωνικὰ συστήματα.

Πολλὰ δημοσιεύματα ἐσχάτως ἐξετάζουν τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν ἢ οἰκονομικοκοινωνικῶν συστημάτων καὶ ιδεολο-

γιῶν, προσπαθοῦντα νὰ δείξουν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς συμβιβάζεται μετ' αὐτῶν ἢ ἀντιτίθεται εἰς αὐτά.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς, ἐνῶ καταδικάζει πᾶν σύστημα, ὅπερ παραβιάζει τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, οὐδόλως λαμβάνει θέσιν ὑπὲρ τῆς α' ἢ β' συγκεκριμένης λύσεως τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλημάτων, ἥτις δεόν νὰ ἐδρεθῇ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομολόγων.

Ἄλλως τε ἡ ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν κατευθυνόμενη προσπάθεια λύσεως τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικοκοινωνικῶν προβλημάτων δύναται νὰ παρουσιάξῃ διαφορὸς «σχολὰς ἢ κατευθύνσεις». Τὸ κοινὸν διὰ πάντας τοὺς χριστιανοὺς εἶναι αἱ χριστιανικαὶ κοινωνικαὶ ἀρχαί. Αἱ συγκεκριμένα ὅμως λύσεις εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι διάφοροι, ὡς εἶναι δυνατόν, ὡς ἐλέχθη, δύο χριστιανοὶ ἱατροί, ἂν καὶ ἀντιμετωπίζον μετὰ τοῦ αὐτοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χριστιανικὸν τρόπον μίαν νόσον, νὰ ἔχουν διαφορετικὴν γνώμην εἰς τὸ ἐὰν ἢ α' ἢ β' διαιτητικὴ ἀγωγή εἶναι ἡ καταλληλοτέρα διὰ τὴν νόσον ταύτην. Ὁ Χριστιανισμὸς οὐδὲν σύστημα καταδικάζει ὡς ἀπλῶς οἰκονομικὸν ἢ κοινωνικὸν ἢ πολιτικὸν καταδικάζει αὐτὸ μόνον εἰς ὅ,τι τοῦτο ρητῶς ἀντιτίθεται πρὸς τὰς θεμελιώδεις χριστιανικὰς ἀρχὰς ἢ εἰς ὅ,τι ἀποδεικνύει ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ὑπὸ προσώπων, στερομένων ἠθικῶν κριτηρίων.

Ἐπειτα ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔχει οὐτοπιστικὴν ὑπεραιοδοξίαν, ἀλλ' εἶναι ἀπολύτως ρεαλιστικὸς. Ὡς τονίζει ὁ Μπερδιάγιεφ, «οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ συμμετάσχουν κατὰ τρόπον δημιουργικὸν εἰς τὴν τροποποίησιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως, εἰς τὴν μεταρρυθμίσιν τῆς καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς. Ἄλλ' ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἀπαιτεῖ ἐνταῦθα ἕνα ρεαλισμὸν, εἶναι πολεμία τῶν οὐτοπιῶν καὶ τῶν φαντασιοπληξιῶν... Ἡ τελεία κοινωνία εἶναι νοητὴ μόνον εἰς ἕνα κόσμον τέλειον, μόνον ὡς μεταμόρφωσις τοῦ κόσμου, ὡς καινὴ γῆ καὶ καινὸς οὐρανός, ὡς Νέα Ἱερουσαλήμ, ὡς ἔλευσις τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ὡς μία πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ ὀργάνωσις, ἀναστηλουμένη ἐντὸς τῶν συνθηκῶν τῆς ἡμετέρας γῆς καὶ τοῦ ἡμετέρου χρόνου. Ἐδῶ κάτω ὅλαι αἱ κοινωνικαὶ ἐπιτυχίαι εἶναι σχετικαὶ καὶ δύναται νὰ σημειώσων μίαν βελτίωσιν ἐν σχέσει πρὸς ὅ,τι προηγείτο, χωρὶς νὰ φθάνουν τὴν τελειότητα».

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ἱερά Μητρόπολις Δημητριάδος

Κατάστασις ἀποσταλέντων ἐφ' ἑαδίων
εἰς Κύπρον.

Ἀλιευτικὸν σκάφος ἀνοικτῆς θαλάσσης «Ἁγ. Σπυρίδων»
Λεμεσοῦ

Πλοίαρχος: Χριστόδουλος Χριστοδούλου

Ναύλος: Δωρεάν

Ἐταιρεία: Ἀλιευτικὴ Ἐταιρεία Ἰδιοκτησία ΚΑΛΧΡΙ
Limited

(25 Ἰουνίου 1975)

1. 615 δέματα παντοειδοῦς ρουχισμοῦ
2. 2 δέματα ὑφάσματα
3. 10 χαρτοκιβώτια μεγάλα σινδόνια, τεμάχια 663.
4. 19 δέματα παλτά

Σύνολον βάρους 25 τόννοι,

Παραλήπτης: Ταμεῖον Ἀγάπης Μητροπόλεως Κιτίου
Μητροπολίτης Χρυσόστομος — Λάρνακα — Κύπρου

Ἀλιευτικὸν σκάφος ἀνοικτῆς θαλάσσης «ΛΑΜΠΙΟΥΣΑ» F.
N. 321017 Ἰδιοκτησία ἀλιευτικῆς Ἐταιρείας «Λάρνακος»
LTED»

Ναύλος: Δωρεάν

(29 Ἰουνίου 1975)

1. 110 δέματα κουβέρτες, τεμάχια 1019
2. 87 δέματα παλτά, τεμάχια 1031
3. 3 δέματα ἐφαπλώματα, τεμάχια 6
4. 2 δέματα κουρελοῦδες, τεμάχια 22
5. 286 δέματα παντοειδοῦς ρουχισμοῦ

Βάρους περίπου 15 τόννοι.

Παραλήπτης: Ἐπιτροπὴ Μερύμνης καὶ περιθάλψεως προσ-
φύγων Κύπρου.

Βύρωνος 7 - Λευκωσία.

6. 4 Χαρτοκιβώτια γάλα ἐβαπορὲ Νουνοῦ.

Παραλήπτης: Μητροπολίτης Κιτίου κ. Χρυσόστομος

Διὰ τὸ Ταμεῖον Ἀγάπης τῆς Μητροπόλεως Κιτίου,
Λάρνακα.

Ἀτμόπλοιον «Κονίστρα» «Ἐπιφανειάδης»

Ναύλος: Δωρεάν.

(14 Αὐγούστου 1975)

40 Χαρτοκιβώτια σάπων

40 χαρτοκιβώτια ὑποδήματα

40 σάκκοι Ἀλευρα

16 δέματα καινουργῆ ὑφάσματα

9 σάκκοι ὑποδήματα

2 βαρέλια λάδι.

Βάρους περίπου 5 τόννοι

Παραλήπτης: Μητροπολίτης Κιτίου κ. Χρυσόστομος

Διὰ τὸ Ταμεῖον Ἀγάπης τῆς Ἱεραῆς Μητροπόλεως Κιτίου,
Λάρνακα.

1412 σάκκοι παντοειδοῦς ρουχισμοῦ καὶ κλινοσκεπασμά-
των.

Παραλήπτης: Ἐπιτροπὴ Μερύμνης καὶ Περιθάλψεως
προσφύγων Κύπρου, Βύρωνος 7, Λευκωσία.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Χριστόδουλος εἶχε
τὴν ἐμπνευσιν νὰ συγκαλέσῃ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἱεραῆς Μητρο-
πόλεως Δημητριάδος εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν Παναγίας Ξενιάς
πρὸς πνευματισμόν, περισυλλογὴν, ψυχικὴν τόνωσιν καὶ ἀνά-
παισιν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐφ' ἑτέρου διὰ νὰ γνωρισθοῦν μεταξὺ
τῶν καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου καλύτερον καὶ συζητήσουν ἐλευθέρως
τὰ διάφορα προβλήματα τῶν.

Τὸ πρόγραμμα τῶν συναντήσεων αὐτῶν ἦτο ἐλαφρὸν, διότι
ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν ἀνάπαισιν τῶν ἱερέων. Τὸ πρῶν
ἐτελεῖτο ὁ ὄρθρος καὶ ἡ θεία λειτουργία καὶ ἠκολούθει σύντομον
κήρυγμα. Μετὰ τὸ πρόγραμμα ἠκολούθει συζήτησις ὑπὸ τὴν
ἐποπτείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου ἐφ' ἑνὸς ἀγιογραφικοῦ θέματος.
Τὸ ἀγιογραφικὸν θέμα, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη εἰς τρεῖς περίπου
ὠριαίας συζητήσεις, ἦτο ὁ λόγος τοῦ Κυρίου «ἐάν τις ἐμοὶ
διακονῆ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ» (Ἰωάν. β' 26). Εἰς τὴν πρῶ-
την συζήτησιν ἀνεπτύχθησαν αἱ ιδιότητες Ἐκείνου, τὸν ὁ-
ποῖον διακονοῦμεν. Εἰς τὴν δευτέραν ποῖοι εἴμεθα ἡμεῖς, οἱ
ὁποῖοι διακονοῦμεν Αὐτόν, καὶ τέλος πῶς πρέπει νὰ διακονοῦ-
μεν Αὐτόν. Μετὰ τὸ ἀγιογραφικόν, οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἐλεύθεροι
μέχρι τοῦ γεύματος νὰ συζητήσουν μεταξὺ τῶν καὶ μετὰ τοῦ
Σεβασμιωτάτου τὰ διάφορα ἀτομικά, οἰκογενειακά ἢ ἐνοριακά
τῶν προβλήματα.

Κατὰ τὸ γεῦμα ἀνεγινώσκето ὑπὸ κληρικοῦ περικοπῆ ἐκ
τοῦ βιβλίου «Η ΚΑΙΜΑΞ» τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου,
ἀναφερομένη εἰς τὰς διαφόρους πνευματικὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι
πρέπει νὰ διακρίνουν τὸν χριστιανόν. Μετὰ τὴν ἀπογευματινὴν
ἀνάπαισιν καὶ τὸν καφέ, ἐγένετο συζήτησις ἐπὶ τελετουργικῶν
θεμάτων διὰ τὴν ὁμοιόμορφον τάξιν κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἀκο-
λουθιῶν καὶ τῶν Μυστηρίων ὑφ' ὧν τῶν ἱερέων. Τὸ ἑσπέρας
ἐψάλλετο ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ. Εἰς ὅλας τὰς ἱεράς
ἀκολουθίας ἐψάλεν ὁ Σεβασμιώτατος καὶ ὁμάς καλλιφώνων
ἱερέων. Μετὰ τὸ δεῖπνον ὁ Σεβασμιώτατος διὰ φωτεινῶν
διαφανειῶν ἐξενάγει τοὺς ἱερεῖς εἰς τοὺς ἱεροὺς χώρους τῆς
Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἡ ἡμέρα
κατελείετο διὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἀποδείπνου, ἡ ὁποία
ἀνεγινώσκето εἰς τὸ κατανυκτικὸν περιβάλλον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ
τῆς Μονῆς ὑπὸ τὸ ἡμίφως τῶν κανδηλῶν, αἱ ὁποῖαι ἐφώτιζον
τὰς μορφὰς τῶν Ἁγίων καὶ ἐδημιούργουν τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς
ὑπερκοσμίου χώρου.

Κατὰ τὸ τριήμερον αὐτὸ δὲν ἔλειψε καὶ ἡ εὐπρεπὴς ψυχα-
γωγία, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἱερεῖς ἐδημιούργησαν ἀτμόσφαιραν
ἀληθινῆς χαρᾶς.

Ἡ ἱκανοποίησις, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθησαν ὅλοι οἱ κληρικοί,
ἐδείχθη καὶ ἐκ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ὅλοι ἠγχαρίστησαν
εἰς τὸ τέλος τόσον τὸν ἐμπνευστὴν τῆς ὠριαίας αὐτῆς ἐκδηλώ-
σεως, τὸν Σεβασμιώτατον, ὅσον καὶ τὴν Ἠγουμένην καὶ τὰς
ἀδελφὰς τῆς Μονῆς διὰ τὴν ὠριαίαν καὶ δαψιλῆ περιποίησιν
τῶν.

Ἡ τριήμερος περισυλλογὴ ἱερέων ἀπέδωσε καὶ ἕνα ἄλλον
ὠραῖον καρπόν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἱ. Μητροπό-
λεως ὑπάρχουν εἴτε συνταξιοῦχοι, εἴτε καὶ ἐν ἐνεργείᾳ κληρι-
κοί, οἱ ὁποῖοι ἀντιμετωπίζουν οἰκονομικὰ προβλήματα, διὰ
τοῦτο κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου ἐλήφθη ἀπό-
φασις, ὅπως συσταθῆ ἡ «Ταμεῖον Ἀλληλεγγύης Κληρικῶν», τὸ
ὁποῖον συντηρούμενον ὑφ' ὧν τῶν κληρικῶν τῆς Μητροπό-
λεως θὰ ἐνισχύσῃ τοὺς πτωχοτέρους. Τὸ Ταμεῖον θὰ διοικῆται
ὑπὸ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβα-
σμιωτάτου. Ὡς πρώτη ἐνέργεια τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς συνε-
κεντρώθη τὸ ποσὸν τῶν 5.080 δραχμῶν, τὸ ὁποῖον ὁ Σεβασμιώ-
τατος καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ προσέφερον εἰς πτωχὸν συνταξιοῦχον
ἱερέα.

Ίερά Μητρόπολις Καστορίας

Από 25ης μέχρι 27ης Ιουνίου έλαβον χώραν εις την Ίεράν Μητρόπολιν Καστορίας αι έργασίαι του Α΄ Ίερατικού Συνεδρίου των Έφημερίων της Ίεράς Μητροπόλεως. Αι έργασίαι αὐται έπραγματοποιήθησαν υπό την αιγίδα του Σεβ. Μητροπολίτου Καστορίας κ. Γρηγορίου.

Το θέμα, το όποιον απησχόλησε τους Συνέδρους, ήτο «Η συμμετοχή στην Θεία Λατρεία». Εισηγηται του θέματος, ειδικώς προσκληθέντες υπό του Σεβ. Μητροπολίτου, ήσαν οι καθηγηται της Θεολογικής Σχολής του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ.κ. Γεώργιος Ματζαρίδης και Ιωάννης Φουντούλης, οι όποιοι με πολλήν γλαφυρότητα ανέπτυξαν τας εισηγήσεις των. Ο κ. Γ. Ματζαρίδης ώμίλησε με θέμα «Προϋποθέσεις συμμετοχής στην θεία Λατρεία» και ο κ. Ι. Φουντούλης με θέμα «τρόποι συμμετοχής στη θεία Λατρεία». Μετά τας ώμιλίας των κ.κ. καθηγητών επηκολούθησαν εύρεϊαι συζητήσεις, τας όποϊας κατέκλεισε τελικώς ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης, όστις και απηθύνη πατρικίας παραινέσεις και εύχας προς τους Συνέδρους.

Εις τὰ πλαίσια του Συνεδρίου διοργανώθη και διάλεξις το έσπερας της 25ης Ιουνίου προς το κοινόν της Καστορίας, εν τή αίθουση του Πνευματικού Κέντρου Καστορίας. Ο ώμιλήτης, καθηγητής της Χριστιανικής Ηθικής και Κοινωνιολογίας εις το Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης κ. Γ. Ματζαρίδης με πολλήν γλαφυρότητα και καθαρότητα νοημάτων ανέπτυξε το όντως επίκαιρον και ζωτικόν θέμα «ό άνθρωπος στον σύγχρονο τεχνοκρατούμενο κόσμο».

Ίερά Μητρόπολις Λαρίσης και Πλαταμώνος

Την Κυριακήν 20ην Ιουλίου έτελέσθη μετά πάσης επισημότητος εις τον Ίερόν Μητροπολιτικόν Ναόν του Άγ. Άχιλλίου της πόλεως Λαρίσης το μνημόσυνο των θυμάτων της τουρκικής θηριωδίας εις Κύπρον, επί τή συμπληρώσει έτους, παρουσία των πολιτικών, στρατιωτικών Άρχών και πλήθους κόσμου. Το μνημόσυνο έτελέσθη πρωτοβουλία της Έκκλησίας. Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Σεραφείμ έξεφώνησεν έμπνευσμένον έπιμνημόσυνο λόγον και έξηρε την μεγαλοφυχίαν και ανδρείαν της Έλληνικής φυλής, καταφερθείς άμα έναντίον των ύπούλων έχθρών της φυλής μας και ιδιαίτερα έναντίον των πλανηθέντων τέκνων της Όρθοδόξου πίστεως Χιλιαστών — Μαρτύρων του Ίεχωβᾶ —, τους όποιους και έχαρακτήρισεν ως άρνησιθρήσκους και άρνησιπατέριδας.

Την μεσημβρίαν της ίδιας ημέρας και περί ώραν 12.15΄ πληροφορηθείς όλως έκτάκτως ο Σεβασμιώτατος ότι εν τή πόλει και εν τῷ κινηματοθέατρο (Βικτώρια) γίνεται συνέδριον των Χιλιαστών, μετέβη εκεί και διεμαρτυρήθη εντόνος και ήξίωσε την διάλυσιν του συνεδρίου των έχθρών της πίστεως και της Πατρίδος μας.

Έν συνεχεία απέστειλεν το έξής τηλεγράφημα προς την Κυβέρνησιν και τον Τύπον.

«Κατώδυνοι την ψυχήν, καταγγέλλομεν προκλητικήν συγκέντρωσιν Χιλιαστών εις κινηματοθέατρον Λαρίσης STOP. Ούτοι κατόπιν άπαραδέκτου δια την ένδοξον ελληνικήν παράδοσιν και ιστορίαν συνταγματικής καλύψεως, άποθραυσθέντες εκ πρώτης έμφανίσεως εις πρωτεύουσαν, οργάνωνονται εις συνέχισιν προβολής των εις ιερόν Έλληνικόν χώρον STOP. Έν ύψει άπειλουμένης αλώσεως μοναδικού εν τῷ κόσμῳ όχηρου των ήθικων αξιών Χριστιανικής Όρθοδοξίας και μόνου ύπολογισμού έχθρου των σατανικών σκοτεινών ανατρεπτικών δυνάμεων, έφιστῶμεν προσοχήν ιδυόντων πατρίδος και θρησκείας ιερόν οικοδόμημα τρίξει STOP. «...στώμεν καλώς, στώμεν μετά φόβου...». Αναλάβωμεν έκαστος τας έαυτου εύθύνας ενώπιον Θεου και ανθρώπων STOP.»

Εις άπάντησιν του ως άνω τηλεγραφήματος του Σεβασμιωτάτου ο Ύπουργός Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Παν. Ζέπος απέστειλε προς την Βουλήν των Έλλήνων το ακόλουθον έγγραφον, το όποϊον έκοινοποιήθη και εις τον Σεβασμιωτάτον Λαρίσης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έν Αθήναις τῆ 1-8-1975.

Αριθ. Πρωτ. 5338.

ΘΕΜΑ: Συνέδριον Χιλιαστών ή Μαρτύρων του Ίεχωβᾶ.

Προς την Βουλήν των Έλλήνων.

Κοιν. Σεβ. Μητροπολίτην Λαρίσης κ. Σεραφείμ

εις Λάρισαν

Εις άπάντησιν του ύπ' αριθ. Π.Α. 7635/23-7-1975 ύμετέρου έγγραφου, δι' ού διεβιβάσθη ήμϊν ή κατατεθείσα εις την Βουλήν των Έλλήνων ύπ' αριθ. 2657/21-7-1975 τηλεγραφική άναφορά του Σεβ. Μητροπολίτου Λαρίσης κ. Σεραφείμ, περί του έν περιλήψει θέματος, έχομεν την τιμήν να πληροφορήσωμεν ύμᾶς, ότι ύπ' ήμῶν δέν έχορηγήθη άδεια δια την συγκέντρωσιν των Μαρτύρων του Ίεχωβᾶ εις το γήπεδον του Απολλωνος Ριζουπόλεως ή άλλαχού.

Προφανώς ή συγκέντρωσις αὐτη έπραγματοποιήθη συμφώνως προς το άρθρον 11 του έν ισχύϊ Συντάγματος, κατά το όποϊον «οι Έλληνες έχουσι το δικαίωμα, όπως συνέρχωνται ήσύχως και άόπλως».

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΝ. ΖΕΠΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Ν. Ίωνίας και Φιλαδελφείας

— Τῆ 30ῆ του μηνός Μαρτίου έ.ξ. ο Σεβ. Μητροπολίτης Ν. Ίωνίας και Φιλαδελφείας κ. Τιμόθεος έν σεμνή τελετῆ, παρουσία των Τοπικῶν Άρχῶν και πλήθους λαού, έθεσε τον θεμέλιον λίθον του ανεγερθησόμενου έν Καλογραλίξη Ν. Ίωνίας νέου Ένοριακού Ναού της Ζωοδόχου Πηγῆς.

— Οσαύτως τῆ 8ῆ Ιουνίου ο Σεβασμιώτατος έθεμελίωσεν έν Νεαπόλει Ν. Ίωνίας νέον Εύαγγελς Έκκλησι. Ίδρυμα, την «Έκκλησιαστικήν Στέγην Προνοίας Γερόντων Παναγία ή Έλεούσα», δυνάμεως 45 κλινῶν.

Το Ίδρυμα τουτο ανεγερθήσεται επί οικοπέδου, παραχωρηθέντος προς τον σκοπόν τουτον, υπό του Δήμου Ν. Ίωνίας.

Εις την τελετήν παρέστησαν οι Βουλευται κ.κ. Παπακωνσταντίνου και Παπαρρογγόπουλος, ο Γεν. Γραμματεὺς του Ύπουργείου Κοινων. Ύπηρεσιῶν κ. Φύσσας, ο Άρχηγός ΑΣΔΕΝ Στρατηγός κ. Σπ. Μαριόπουλος, αι Τοπικαι Άρχαι και πλήθος λαού.

— Εις την Ένοριαν Εύαγγελισμοῦ Θεοτόκου Νεαπόλεως Ν. Ίωνίας ήρέατο λειτουργοῦσα ή 8ῆ Ένοριακή Έστία Άγάπης, εις την όποιαν σιτίζονται περί τους 30 γέροντες και 20 πτωχά παιδία της περιοχής.

Την έναρκτήριον συνεστίασιν έτίμησε δια της παρουσίας αὐτου ο Σεβ. Μητροπολίτης κ. Τιμόθεος, όστις ώμίλησεν επίκαιρως, τονίσας την στοργήν της Έκκλησίας ύπερ των έχόντων ανάγκην βοήθειας τέκνων αὐτης.

— Τῆ 1ῆ του μηνός Ιουνίου έτελέσθησαν τὰ Έγκαινία του Ί. Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Πρασίνου Λόφου Ήρακλείου, παρουσία των Τοπικῶν Άρχῶν και πλήθους λαού.

— Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τοῦ Πάσχα ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Τιμόθεος ἐπισκέφθη τοὺς τροφίμους τῆς ἀ' Ἐκκλησιᾶς Στέγης Προνοίας Γερόντων ὁ Καλὸς Σαμαρείτης» ἐν Μαδύτῳ Ν. Φιλαδελφείας, παρακαθίσας εἰς τὴν Τράπεζαν αὐτῶν καὶ διανείμας πρὸς τοὺς τροφίμους τοῦ Ἰδρύματος διάφορα δῶρα.

Τοῦτ' αὐτὸ ἐπραξε καὶ πρὸς τοὺς τροφίμους τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου «Ἁγία Ὀλγα» Ἡρακλείου καὶ τὰ λοιπὰ Ἐκκλησιᾶς Ἰδρύματα τῆς περιφέρειας.

Ἱερά Μητρόπολις Μαρωνείας

Πρὸς

τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἄ θ ἡ ν α ς

Λαβόντες γνῶσιν τῆς ἀναπτυσσομένης δραστηριότητος τῶν Χιλιαστῶν ἢ Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2080/8-7-75 Ἐγκυκλίου τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, εὐσεβάστως παραγόμεθα, ὅπως πληροφορήσωμεν τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον σχετικῶς.

Πράγματι, εἶναι γεγονός, ὅτι τὸν τελευταῖον καιρὸν διαπιστοῦται μεγάλη κινητοποίηση τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά καὶ εἰς τὴν Ἐπαρχίαν ἡμῶν. Ἀπὸ τῆς πρώτης ὅμως στιγμῆς ἐσημάναμεν σταυροφορίαν τόσο ἐν τῇ πόλει τῆς Κομοτηνῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν περιοχὴν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀντιμετώπισιν τῆς κακοδοξίας αὐτῆς.

Πρώτη δὲ ἐνέργεια ἡμῶν ἦτο ἡ ἐκδοσις Ποιμαντορικῆς Ἐγκυκλίου πρὸς τὸ Χριστεπώνυμον Πλήρωμα, προκειμένου νὰ διαφωτισθῇ διὰ τὰς πλάνας καὶ τὴν μέθοδον τῶν Χιλιαστῶν. Ἐν συνεχείᾳ τὴν 17ην Ἰουνίου ἐ.ξ. ἐγένετο σύναξις ἱερατικῆ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, καθ' ἣν ἐδώσαμεν ὁδηγίας εἰς τοὺς ἐφημερίους σχετικῶς μὲ τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον ἔχουν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ διεξαγάγουν ἐναντίον τῆς λύμης αὐτῆς τοῦ Χιλιασμοῦ. Τὸ ἀποκορύφωμα δὲ τῆς ἀγωνιστικῆς προσπάθειας τῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά ἦτο ἡ διοργάνωσις ἑβδομάδος ἀντιχιλιαστικοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἡμῶν. Ἡ ἑβδομάς αὐτῆ ἤρχισε τὴν 15-6-75, Κυριακὴν τῶν Πατέρων, καὶ ἐπερατώθη τὴν 22-6-75, Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτῆς τῆς ἑβδομάδος ἐπραγματοποιήθησαν ὀμιλίαι σχετικῶς μὲ τὸν Χιλιασμόν ὑφ' ἡμῶν, τοῦ Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἱ. ἡμῶν Μητροπόλεως καὶ διαφόρων ἄλλων ὀμιλητῶν Θεολόγων Καθηγητῶν-Ἱεροκλήρων. Ἐκείνη δὲ ὀμιλία συνωδεύετο πάντοτε ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου, ὡς καὶ τῆς Βυζαντινῆς χορωδίας ἱεροψαλτῶν τοῦ Συλλόγου Φύλων Βυζαντινῆς Μουσικῆς «ἸΩΑΝΝΗΣ Ο ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ», ἡ ὁποία ἐξετέλει πρόγραμμα συναυλίας Ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Προγράμματος ἀπηυθύναμεν πάντοτε καταλλήλους νοουθεσίας πρὸς ἀποφυγὴν τῶν προβατοσχημῶν λύκων τοῦ Χιλιασμοῦ καὶ διαφώτισιν ὅλων διὰ τὸν καταχθόνιον ρόλον τῆς ἀντιχριστιανικῆς καὶ ἀντεθνικῆς αὐτῆς οργανώσεως.

Δὲν ἠρέσθημεν μόνον εἰς τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Θράκης ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Ἀρίσταρχος Τσαλπαρᾶς, Πρωτοσυγγέλλος τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως, ὁμίλησεν ἐπικαιρῶς καὶ ἀνέγνωσε τὴν ἐγκύκλιον ἡμῶν. Ὡσαύτως ἐκυκλοφόρησαν ἀνακοινώσεις καὶ φέγ βολὰν μὲ διάφορα συνθήματα, τόσο ἐν τὰς συγκεντρώσεις, ὅσον καὶ διὰ τοῦ τύπου, ὅπου καθημερινῶς κατεχωροῦντο.

Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐξορμήσεως 15-6-75, Κυριακὴν τῶν Πατέρων, περὶ ὥραν 9 βραδυνὴν ὁμίλησαμεν εἰς τὴν κεντρικὴν πλατείαν τῆς Κομοτηνῆς, σχετικῶς μὲ τὰς κακοδοξίας τῶν Χιλιαστῶν ἢ Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά ἐνώπιον μεγάλης συγκεντρώσεως. Ἡ ὀμιλία ἦτο θεμελιωμένη εἰς ἐπιχειρήματα ἀδιάσειστα, ἐπιδράσασα εὐμενῶς εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν. Τὰς ἐπολοίπους ἡμέρας ἐγένοντο ἐξορμήσεις εἰς κωμοπόλεις καὶ χωρία, ὅπου ὑπάρχουν πυρῆνες τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά. Αἱ ὀμιλίαι αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ὑπὸ Θεολόγων Καθηγητῶν εἶρον εὐμενῆ ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τονίζομεν ὅτι ἔχουν ληφθῆ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα καὶ ἐνδεδειγμένα μέτρα πρὸς περιορισμὸν τῆς Χιλιαστικῆς προπαγάνδας, ἡ ὁποία ἄλλως τε εἶναι ἐλαχίστη μειοψηφία, πλὴν ὅμως τόσο ἐπικίνδυνος.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ Ἀδελφός.

† Ὁ Μαρωνεὶας ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας

Πρὸς εὐλογίαν τῶν νέων Δημάρχων καὶ Κοινοταρχῶν Ἐπαρχίας Ὀλυμπίας, ὡς καὶ τῶν Συμβουλίων αὐτῶν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Στέφανος ἐτέλεσε τὴν Κυριακὴν 15ην Ἰουνίου ἐ.ξ. ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Κοιμ. τῆς Θεοτόκου Κρεστένων Θείαν Λειτουργίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρέστησαν πολλοὶ τῶν ἀνωτέρω, ὡς καὶ ὁ Προϊστάμενος αὐτῶν Νομάρχης Ἡλείας κ. Γεώργιος Νικηφορίδης. Ἐν τέλει τῆς Θείας Λειτουργίας ὁ Σεβασμιώτατος ἀνέπεμφεν εἰδικὴν εὐχὴν καὶ ὁμίλησε πρὸς τοὺς νέους αἰρετοὺς ἀρχοντας, παρουσιάσας τὸ ἔργον αὐτῶν ἀπὸ πλευρᾶς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, εὐχθεὶς εἰς αὐτοὺς εὐόδωσιν τῶν προσπαθειῶν τῶν καὶ τόνισας τὴν ἀνάγκην συνεργασίας αὐτῶν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ μέρους τῶν ἀνωτέρω ἀπήντησεν εὐχαριστήσας τὸν Σεβασμιώτατον ὁ Δήμαρχος Ζαχάρως Ἰατρὸς κ. Καραπαναγιώτης καὶ ὁ Πρόεδρος Κοινότητος Κρεστένων κ. Χαρ. Γαβῆς. Ἀκολούθως ὁ Σεβασμιώτατος προσέφερεν ἀνὰ μίαν μεγάλην εἰκόνα τοῦ Κυρίου διὰ τὰ Γραφεῖα τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων καὶ μικροτέραν εἰς ἕκαστον τῶν παραστάντων.

† Ὁ πρ. Πατρῶν Κωνσταντῖνος

Τὴν 13-6-1975 εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ Μητροπολίτης πρῶην Πατρῶν κυρὸς Κωνσταντῖνος. Ὁ ἀείμνητος Μητροπολίτης ἐγεννήθη εἰς Πάτρας τὸ 1900. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ πτυχίον τὸ 1928. Ἐχειροτονήθη διάκονος τὸ 1933 καὶ πρεσβύτερος τὸ 1934. Ὑπηρέτησεν ὡς Ἱεροκῆρυξ ἐν Θεσσαλονικίᾳ καὶ ἄλλαχού. Τὸ 1945 ἐξελέγη Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης, μετατεθεὶς τὸ 1957 εἰς τὴν Μητρόπολιν Πατρῶν. Ἐνεργείας του συνετελέσθη ἐν Πάτραις ἡ ἀνέγερσις τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Ρωμαιοῦ Ἐκκλησίας ἐπιστροφή, τὸ 1964, τῆς Τιμίας Κάρας τοῦ πολιοῦχου τῶν Πατρῶν, Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἐπεσκέφθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Ρουμανίας ὡς μέλος ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ ἀείμνητος πρῶην Πατρῶν κυρὸς Κωνσταντῖνος Πλατῆς ἐποίησε τὰς λαχούσας αὐτῷ Ἱεράς Μητροπόλεις ἐν συνειδήσει τῆς ὑψηλῆς καὶ ἁγίας αὐτοῦ ἀποστολῆς, ἀναλώσας τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας. Κύριος ἀναπαύσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν χώρᾳ ζώντων.

† Ὁ Γρεβενῶν Χρυσόστομος

Τὴν 23-7-1975 κατόπιν μακρᾶς ἀσθενείας, τὴν ὁποίαν ὀσίως ὑπέμεινε, ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γρεβενῶν κυρὸς Χρυσόστομος Παπαϊγνατίου εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν. Ὁ μεταστάς Μητροπολίτης ἐγεννήθη τὸ 1905 εἰς Κυδωνίας τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν, λαθὼν τὸ πτυχίον τὸ 1945. Ἐχειροτονήθη διάκονος τὸ 1926 καὶ πρεσβύτερος τὸ 1937. Ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος, Ἱεροκῆρυξ, στρατιωτικὸς ἱερεὺς καὶ γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Μητροπολίτης Γρεβενῶν ἐξε-

λέγη τὸ 1960. Ἐποίησε τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἀκριτικὴν Μητρόπολιν θεοφιλῶς καὶ ἐνουνηδῆτως. Εἶη ἡ μνήμη τοῦ μακαριστοῦ ἐν Ἱεράρχεις κυροῦ Χρυσόστομου Παπαϊγνατίου αἰωνία!

† Ὁ πρῶν Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης
Κυπριανός

Μετέστη εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς κοιμηθεὶς ἐν Κυρίῳ, τὴν 4-9-1975 ὁ Μητροπολίτης πρῶν Σπάρτης κυρὸς Κυπριανὸς Πουλάκος. Ὁ κοιμηθεὶς Ἱεράρχης ἐγεννήθη τὸ 1898 εἰς Σκιφιάνικα Μαλευρίου Λακωνίας. Ἐτελείωσε τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν τὸ 1923. Διάκονος ἐχειροτονήθη τὸ 1924 προσβύτερος δὲ τὸ 1928. Ὑπηρέτησεν ὡς ἱεροκῆρυξ Ἱ. Μητροπόλεων καὶ διευθυντὴς τοῦ Σώματος τῶν στρατιωτικῶν ἱερέων. Τὸ 1951 ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου, μετατεθεὶς τὸ 1959 εἰς τὴν Μητρόπολιν Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης. Ἐπεσκέφθη τὸ Πατριαρχεῖον Σερβίας ὡς μέλος τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Συνέγραψεν ἐποικοδομητικὰ ἔργα καὶ διηύθυνεν Ἐκκλησιαστικὰ περιοδικὰ ὡς τὸν «Φρουρόν» εἰς τὸ Γ.Ε.Σ., τὸ περιοδικὸν «Γαλήνη» τῆς Ἱ. Μητροπόλεως του. Τὸ 1971 ἀπεχώρησε τῆς ἐνεργοῦς ὑπηρεσίας του καταλήφθεισ ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας βάσει τοῦ ἰσχύοντος τότε Νόμου. Ἐκτοτε καὶ ἄχρι τῆς κοιμησεῶς του διέμενεν εἰς Ἀθήνας, ἐργαζόμενος πνευματικῶς διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσης Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος «Ἡ Ἑλπίς», ἐκδίδων ἅμα τὸ ὁμώνυμον Περιοδικόν. Γενικῶς εἶπεν ἡ καθ' ὅλου ζωῆ καὶ δράσει τοῦ μεταστάντος Ἱεράρχου ὑπῆρξε γόνιμος καὶ καρποφόρος ἐν τῷ Ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου.

Εἶθε ὁ Κύριος νὰ ἀναπαύσῃ αὐτὸν ἐκ τῶν κόπων αὐτοῦ καὶ καταστήσῃ αὐτὸν «ἐπὶ πολλῶν» ὡς δοῦλον ἀγαθὸν καὶ πιστόν.

† Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου
Νικηφόρος.

Τὴν πρωίαν τῆς 18ης Ἰουλίου 1975 ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης πρῶν Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου κυρὸς Νικηφόρος Συντζανάκης.

Ὁ ἐκλιπὼν ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1894 εἰς τὸ χωριὸν Κάϊνα Ἀποκορώνου Χανίων. Ἀνατραφεὶς εἰς περιβάλλον ἐντόνως θρησκευτικόν, ἐστράφη πρὸς τὴν Ἱερωσύνην, μετὰ δὲ τὴν ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ἀπόλυσίν του, κατὰ τὸ ἔτος 1919, χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Κυδωνίας Ἀγαθαγγέλου Νινολάκη ὡς ἕγγαμος κληρικός. Μετὰ ἐννέα ἐτῶν ἐφημεριακὴν διακονίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ὀψίμως ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς, ἐγγράφεται εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τυχὼν τοῦ πτυχίου αὐτῆς ἐν ἔτει 1934.

Μετὰ τεσσαρακονταετῆ ἱερατικὴν ὑπηρεσίαν (1919 - 1959) ἀφου ἐν τῷ μεταξὺ ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ἡ Πρεσβυτέρα αὐτοῦ, ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης Ἐπίσκοπος Χανίων καὶ χειροτονεῖται τὴν 29ην Μαρτίου 1959. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1962 τὸ Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 812 Πράξεως Αὐτοῦ προήγαγε τὸν Ἐπίσκοπον Νικηφόρον εἰς Μητροπολίτην, τιμῆς ἐνεκεν.

Διὰ Προεδρικοῦ Διατάγματος, ἐκδοθέντος τῆ 24ῃ Ἰουλίου 1974, ἀπεμακρύνθη τοῦ Θρόνου τῆς Μητροπόλεως Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου, ὡς συμπληρώσας τὸ 80ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς διακονίας του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς πᾶσαν ἀνάμειν εἰς ἀντιθέσεις ἢ φατρία, αἱ ὁποῖαι διχάζουν τὸν λαὸν καὶ προκαλοῦν μίση.

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Νικηφόρος Συντζανάκης ἐγένετο ὁ εὐγενής, ὁ ἄδολος ὁ χρηστοῦς, ὁ ἐξοχος Ἱεράρχης ἐν Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ. Ὁ τρόπος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀφιλόργουρος, πιστεύων εἰς τὸν λόγον τῆς Γραφῆς: «οὐ μὴ σὲ ἀνώ, οὐδ' οὐ μὴ σὲ ἐγκαταλείπω» (Ἐβρ. ιγ' 5).

Πάντοτε ἐφήρμοζε τὸ γραφικόν: «Ἡ φιλαδελφία μενέτω τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε» (Ἐβρ. ιγ' 1-2), εὐμενὲς δὲ καὶ εὐήκοον ἔτεινε τὸ οὖς εἰς τοὺς ἐν δοκιμασίαις καὶ περιστάσεσιν εὕρισκομένους ἀδελφοὺς ἡμῶν. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Νικηφόρος Συντζανάκης, ὁ Μητροπολίτης Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου (1959 - 1974), οὐτινος ἡ μνήμη εἶη αἰωνία.

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης, ἐδέχθη τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Κίτρους κ. Βαρνάβαν, Πρόεδρον τῆς Μονίμου Συνδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων Ἐξωτερικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀφιχθέντα εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν τὴν ἐσπέραν 30ην Ἰουνίου.

Τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομον καὶ Μύρων κ. Χρυσόστομον, ἐπανακείμενους ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ὑπαντηθέντας ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ ὑπὸ τοῦ Θεοφιλ. Πρωτοσυγκελλεῦντος κ. Ἰωακείμ.

Τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Αἴνου κ. Ἀπόστολον, Ἡγούμενον τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἱ. Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Βλατάδων.

Τὸν Αἰδεσιμολ. Δρα κ. Φίλιππον Πόττερ, Γεν. Γραμματέα τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς Εὐγενεστάτης συζύγου αὐτοῦ, ἀφιχθέντας εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν τὴν ἐσπέραν τῆς 4ης Ἰουλίου καὶ ὑπαντηθέντας ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. ὑπογραμματέως τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἑλλογμ. κ. Βασιλείου Σταυρίδου, Καθηγητοῦ.

Ἡ Α.Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης, τὸ ἀπόγευμα τῆς 8ης Ἰουλίου ἐδέχθη ἐν τῷ Γραφείῳ Αὐτοῦ τοὺς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἐντιμολ. Ἀρχοντος Μ. Σκευοφύλακος κ. Πιέρι Ντεμέτς, ἀφιχθέντας ἐξ Ἀμερικῆς Ὁρφικιάδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ τῶν οικειῶν αὐτῶν, οἵτινες ὑπέβαλον τῷ Πατριάρχῃ τὰ σέβη καὶ ἔλαβον τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης, ἐδέχθη:

Τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Διδυμοστειχίου καὶ Ὁρεστιάδος κ. Ἀγαθάγγελον, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Αἰδεσιμ. Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Κωνσταντίνου Ταμπουρατζάκη, τοῦ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Ἐμμανουὴλ Σχοινιωτάκη, καὶ τοῦ Ἐντιμολ. Ἀρχοντος Μ. Ἱερομνήμονος κ. Ἀριστείδου Πανώτη.

Ὁμίλον Δομηνικανῶν Ἱερέων καὶ Μοναχῶν ἐξ Ἰταλίας, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ὄσιολ. π. Γεωργίου Καλογερά, Ἡγούμενον τῆς ἐν τῇ Πόλει ἡμῶν Ἱ. Μονῆς τῶν Δομηνικανῶν Πατέρων.

Ἀφιχθῆσαν εἰς τὴν ἡμετέραν Πόλιν ἀεροπορικῶς, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης κ. Εὐγενίου, οἱ νεοεκλεγέντες καὶ ἐνθρονισθέντες Μητροπολίται τῶν ἀπὸ μακροῦ χηρευσῶν ἐν Κρήτῃ Ἱ. Μητροπόλεων Κισιάμου καὶ Σελίνου κ. Κύριλλος, Λάμπης καὶ Σφακιῶν κ. Θεόδωρος καὶ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου κ. Εἰρηναῖος ἐπὶ ὑποβολῇ εὐχαριστιῶν καὶ σεβασμάτων τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ.

Ἱερά Μητρόπολις Γαλλίας

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μηνῶν Μαΐου καὶ Ἰουνίου ὁ Σεβ. κ. Μελέτιος ἐπεσιέφθη ἐπανειλημμένως τὸ εἰς Σαρτρούβιλ Γηροκομεῖον τῆς Μητροπόλεως, τὸ εἰς Σατεναί-Μαλαμπρὺ Οἰκοτροφεῖον αὐτῆς, τοὺς ἐν φυλακαῖς καὶ νοσοκομείοις τῆς περιοχῆς τῶν Παρισίων εὐρισκομένους ὁμογενεῖς.

Τὴν 14ην Μαΐου προέστη εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῆς κηδείας τοῦ ἀειμνήστου Ρουμάνου Μητροπολίτου Θεοφίλου, ἀποβιώσαντος ἐν Παρίσις, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν Ρουμάνων Ἀρχιερέων Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Βανὰτ κ. Νικολάου καὶ τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Ἄντωνίου, Λουκιανοῦ καὶ Ἱερεμίου.

Τὴν 22αν Μαΐου προήδρυσσε συγκεντρώσεως Θεολόγων, Κληρικῶν καὶ Λαϊκῶν Ἀρμενίων, Διαμαρτυρομένων, Καθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων, καθ' ἣν δλόκληρον τὴν ἡμέραν ἀνεπτύχθη τὸ θέμα «Αἱ Ἐκκλησίαι ἐνώπιον τῆς συγχρόνου συζητήσεως τῶν συζύγων καὶ τοῦ γάμου».

Τὴν 28ην Μαΐου ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Λένινγκραντ κ. Νικολάου, Ἐξάρχου τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας διὰ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, καθὼς καὶ τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Χερσῶνος κ. Πέτρου.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ἀνακοινούται ὅτι ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 24ης Ἰουλίου 1975, προέβη εἰς τὴν καθαίρεσιν ἀπὸ παντὸς Ἱερατικοῦ βαθμοῦ καὶ τὴν ἐπιναφῶρᾶν εἰς τὰς τάξεις τῶν λαϊκῶν τῶν ἐκ τῶν κληρικῶν τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Πρεσβυτέρων Νικολάου Σαμπούλου, τῶς Ἐφημερίου τῆς Κοινοῦτης Μεγάλου Ρεύματος, καὶ Στυλιανοῦ Λαγοῦρα, τῶς Ἱερατικῶς Προϊσταμένου τῶν Ἠνωμένων Ἐνοριῶν Ὑψωμαθίων, καὶ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πριγκηποννήσου Πρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Στρατοπούλου, ἐπὶ ἐγκαταλείψει τῶν ἱερῶν αὐτῶν καθηκόντων καὶ ἀπειθεία πρὸς τὴν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας, καλεοῦσας αὐτοὺς ὡς ἐπιστρέψωσιν εἰς ταῦτα.

Ὅθεν ἔστω γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι οἱ ὡς ἄνω ἐξονομασθέντες τῶς κληρικοί, τυγχάνουσι καθήρημένοι ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.
τῆ 25ῃ Ἰουλίου 1975.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Ὁ Μητροπολίτης Μαυροβουνίου καὶ Παραθαλασσίας Δανιὴλ τὴν 20ὴν Ἰουλίου τρέχοντος ἔτους ἐώρτασε τὴν 55ετηρίδα ἱερατικῆς διακονίας καὶ 80 ἔτη ζωῆς, παρουσία τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, τοῦ Μητροπολίτου Νταμπροβόσνιας Βλαδισλάου, πολλῶν ἱερέων, ἐκπροσώπων τῶν Ἀρχῶν καὶ πλῆθους λαοῦ, καθὼς καὶ τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Βάρης Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Ἰσλαμικῆς κοινότητος τοῦ Μαυροβουνίου Σούκρια Μπακάλοβιτς. Προσφώνων τὸν ἐορτάζοντα Μητροπολίτην ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς ἐτόνισε μεταξύ τῶν ἄλλων ὅτι ὁ ἐορτασμὸς τοῦ Ἰωβηλαίου τοῦ Μητροπολίτου Δανιὴλ δὲν εἶναι μόνον ἰδικὸς τοῦ ἐορτασμοῦ, ἀλλ' εἶναι ἐορτασμὸς καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ἐπαρχίας του, συμπάσης τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν, οἱ ὅποιοι ἐκτιμοῦν καὶ σέβονται ἀνθρώπους ὡς ὁ Μητροπολίτης Δανιὴλ, ὁ ὁποῖος «ὡς ἄνθρωπος ὑψηλοῦ πνεύματος, καλῆς καρδίας, ἰσχυρᾶς ἐνεργείας, ἐπλήρωσε τὸν χρέον τοῦ βίου του δι' εὐγενοῦς, καρποφόρου καὶ ἐποικοδομητικοῦ ἔργου εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς μέχρι τοῦδε δράσεώς του».

Δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχισυντάκτης τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ὀρθοδόξου Σερβικῆς Ἐκκλησίας «Glasnik» διωρίσθη ὁ Διάκονος Ράντομιρ Ράκιτς, Γραμματεὺς εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἡ ἐφημερίς τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου «Pravoslavije» εἰσήλθε προσφάτως εἰς τὸ 9ον ἔτος τῆς κυκλοφορίας της καὶ τὴν 15ην Ἰουλίου ἐτυπώθη τὸ 200ὸν φύλλον. Τὸ πρῶτον φύλλον ἐτυπώθη τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν τοῦ 1967, «καὶ κυρίως ἔφερε καὶ φέρει καὶ μέχρι σήμερον τὸ γνώρισμα τοῦ Σταυροῦ», ὡς χαρακτηριστικῶς ἀναφέρει εἰς σχετικὸν σχόλιον ὁ Ἀρχισυντάκτης τοῦ Πρωθιερέως Μίλισαβ Πρότιτς.

Εἰς τὸ Σικάγον τῶν ΗΠΑ ἐτετέθησαν τὴν 14ην Ἰουνίου 1975 τὰ ἐγκαινία τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ περικαλλοῦς νέου Καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἐπαρχίας τῆς Κεντρικῆς - Δυτικῆς Ἀμερικῆς τῆς Ὀρθοδόξου Σερβικῆς Ἐκκλησίας, ἀφιερωμένου εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου. Εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ἐναπετέθησαν ἱερά λείψανα τοῦ Σέρβου Ἁγίου Λαζάρου, μαρτυροῦ τοῦ Κοσσυφοπεδίου, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλεν ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς μετὰ τὴν εὐχὴν, «οἱ Σέρβοι καὶ αἱ Σερβίδες εἰς τὴν Ἠπειρον αὐτὴν νὰ προσεύχωνται ἐνώπιον τῶν λειψάνων του καὶ νὰ μὴ λησμονοῦν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀποτελοῦν τμήμα τῆς σερβικῆς γῆς, τῆς ποτισμένης διὰ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων τοῦ Κοσσυφοπεδίου, καὶ νὰ μὴ λησμονοῦν ὅτι κατὰ τὴν πίστιν εἶναι τμήμα τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας, κατὰ δὲ τὸ αἶμα τέκνα ἐνὸς μεγάλου λαοῦ». Τὰ ἐγκαινία ἐτέλεσαν ὁ οἰκεῖος Ἐπίσκοπος Φινλικανὸς καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Δυτικῆς Ἀμερικῆς Γρηγόριος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ

Εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Τσεχοσλοβακίας ἔλαβον χώραν συνεδριάσεις τῶν ἐκκλησιαστικο-ιεραρχικῶν ὀργάνων, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Μητροπολιτικοῦ συμβουλίου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς 30-ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας. Διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἡ ἀπελευθέρωσις ἐσήμαινε καὶ ἀνανέωσιν τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ ἔργου της, δεδομένου ὅτι τὸ 1942 ὁ στρατὸς κατοχῆς εἶχε διατάξει τὴν κατάργησιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας λόγω τῆς συνεργασίας της μετὰ τὴν κίνημα ἀντιστάσεως. Μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου γάμος καὶ νεκρωσίμους ἀκολουθίας διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους ἐτέλουν οἱ ἱερεῖς ἄλλων Ἐκκλησιῶν, καὶ δὴ ἡ Χουσιτικὴ Ἐκκλησία τῆς Τσεχοσλοβακίας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ μεταφραστῶν καὶ σχολιαστῶν ἐτύπωσε εἰς δύο βιβλία νέαν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ συγκριμένως τῶν βιβλίων: Ἐξοδος, Δευτερικόν, Ἀριθμοὶ καὶ Δευτερονόμιον. Ἀναμένεται ἐφέτος νὰ τυπωθῇ καὶ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν.

Εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν μέγαρον τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Τσεχοσλοβακίας ἰδρύθη βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία περιλαμβάνει σήμερον ἄνω τῶν 8.000 βιβλίων μετὰ Διευθυντὴν τὸν Ράντιμ Πούλετς, ὁ ὁποῖος εἶναι συγχρόνως καὶ συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Χλάς Πραβόσλάβι» (= Ἡ Φωνὴ τῆς Ὀρθοδοξίας).

Ὁ Διευθυντὴς τῆς Τσεχοσλοβακικῆς Ὑπηρεσίας διὰ τὰ Θρησκευτικὰ ζητήματα Κάρελ Χρούζα ἐδήλωσε ὅτι εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν ὑπάρχουν 18 Θρησκευτικαὶ κοινότητες καὶ 35 αἰρετικαὶ παραφυάδες μετὰ 4.860 ἱερεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 3.310 ρωμαιοκαθολικοὶ, καὶ 8.200 νοαί. Εἰς τὰς 6 Θεολογικὰς πανεπιστημιακὰς σχολὰς φοιτοῦν 570 φοιτηταί, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 336 ρωμαιοκαθολικοὶ.

ΔΙΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Εἰς τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μυτιλήνης κ. Ἰάκωβος πρὸς τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Παλέρμου Καρδινάλιον Σαλθατόρε Παπαλόρη καὶ Θεοφ. Ἐπίσκοπον τῆς πεδιάδος τῶν Ἑλλήνων Ἰωσήφ Περνιτσιάρου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμπληρώσεως ἑττους, ἀπὸ τῆς γενομένης ἐν Σικελίᾳ, κατὰ Νοέμβριον τοῦ

1973, ιστορικής συναντήσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἐλήφθησαν δύο ἀπαντητικαὶ ἐπιστολαὶ μὲ ἀξιόλογον περιεχόμενον, ἀναφερόμενον εἰς τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν διὰ τὴν συνέχισιν τῶν τοιοῦτου εἶδους πνευματικῶν ἐπαφῶν, ἐπὶ σκοπῷ τῆς ἀμοιβαίας ἐμπειρίας καὶ τῆς σταθεροποιήσεως τῶν ιστορικῶν δεσμῶν, ποῦ ὑφίστανται μεταξὺ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ἐπιστολαὶ ἔχουσιν ὡς ἐξῆς:

1) Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Παλέρμου.

Ἐπισκοπικὸν Συνέδριον Σικελίας

Ὁ Πρόεδρος

Παλέρμον 5-11-1974

Σεβασμιωτάτη Ἐξοχότης,

Ἡ ἐπιστολή σας τῆς 9ης Ὀκτωβρίου ὑπῆρξεν ἀληθῶς εὐάρεστος, διότι μοῦ ἀνεπέωσε τὴν ἀνάμνησιν, τὴν κατὰ πάντα ἀνεξίτηλον, τῶν ἡμερῶν, αἱ ὁποῖαι μόλις συμπληρῶνουν ἐν ἔτος καὶ τὰς ὁποίας διηγήσαμεν ὁμοῦ μέσα εἰς ἀδελφικὴν ἀγάπην ἐν Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, κάτω ἀπὸ τὸν φωτισμὸν τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος καὶ μὲ τὴν εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς. Ὁφείλω νὰ εἶπω ὅτι παρὰ τὴν διαφορὰν τῶν παραδόσεών μας, ἡμεῖς ἠσθάνθημεν ἠνωμένοι, ἐν βαθείᾳ λατρεία ἐμπροσθεν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἰς ἐκείνας τὰς ἀληθμονήτους ἡμέρας εἶδομεν εἰς τὰ ἄξια πρόσωπά σας παρῶσαν ὀληντήν Ἑλλάδα, τὴν ὅποیان ἡμεῖς ἀγαπῶμεν πολὺ, εἰς αὐτὴν τὴν χώραν μας τῆς Σικελίας, ὅπως εἰς τοὺς περασμένους αἰῶνας. Δι' αὐτὸ δὲν Σας ἐθεωρήσαμεν ξένους, ἀλλὰ ἀδελφούς. Καὶ τοιοῦτους Σας θεωροῦμε, καίτοι εἴμεθα μεμακροσμένοι. Ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν ζωηρῶς ὄχι μόνον τὴν ἐξακολουθήσασιν τοῦ ἀδελφικοῦ διαλόγου, τὸν ὅποιον ἠρξίσαμεν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, αἱ σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σικελίας νὰ εἶναι πάντοτε περισσώτερον στεναί.

Κατὰ τὰ ἄλλα ἡμεῖς ἠδυνήθημεν νὰ ἀναγνώσωμεν εἰς τὰς καρδίας Σας καὶ Σεις ἠδυνήθητε νὰ ἀναγνώσητε εἰς τὰς ἰδικὰς μας ὅτι μία μόνον εἶναι ἡ ἐπιθυμία, ἰδική σας καὶ ἰδική μας, μὲ τὴν πλέον μεγάλην εἰλικρίνειαν: Ὅτι διὰ τῶν τοιοῦτου εἶδους ἐνεργειῶν πληροῦται ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ Λυτρωτοῦ. Βεβαίως ὁ ὕλισμός καὶ ἡ ἀθεΐα, ποῦ πολιοκοῦν τὰς ἰδικὰς Σας καὶ τὰς ἰδικὰς μας οἰκίας, πιέζουν περισσώτερον ἐπὶ τῶν συνειδήσεών μας καὶ μᾶς ὑποχρῶνουν νὰ προσφέρωμεν ὅλας τὰς δυνάμεις μας εἰς τὴν συνεργίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τὸν θρίαμβον τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Δι' αὐτὸ, Σεβάσιμί μου καὶ λίαν ἀγαπητὴ ἀδελφέ, τόσον ἐγὼ, ὅσον καὶ τὸ Ἐπισκοπᾶτον καὶ ὁ κληρὸς τῆς Σικελίας, μὲ ὅλον τὸν Πιστὸν λαὸν εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι, ὅταν ἐπίσης Σεις τὸ θεωρήσητε κατάλληλον (εὐκαιρον) εἰς τὸ νὰ συνδέσωμεν μαζὶ ἕνα πρόγραμμα κοινῆς ἐργασίας καὶ διὰ τὰς μελλοντικὰς μας συναντήσεις, διὰ νὰ ἀνταλλάξωμεν τὰς ἀμοιβαίας μας ἐμπειρίας καὶ νὰ σταθεροποιήσωμεν τοὺς δεσμούς μας. Ἡμεῖς εἴμεθα, δι' αὐτὸ, εὐγνώμονες εἰς τὴν ἐξοχότητά σας καὶ εἰς τὴν Ἁγίαν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἐκδηλώνει τὰς αὐτὰς προθέσεις.

Καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι δυνάμεθα ἐκ νέου νὰ συναντηθῶμεν, διὰ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὸν οὐράνιον δομητῆρα κάθε ἀγαθοῦ, ἐγὼ Σας χαίρετῶ καὶ Σας ἀσπάζομαι ἐν Κυρίῳ, ὑπογράφων

Τῆς Σεβασμιωτάτης Ἐξοχότητός Σας

ἀφωσιωμένος ἀδελφός

SALVATORE CARD. PAPALARDO

2) Ἡ δευτέρα ἐπιστολή.

PIANA DEGLI ALBANESI 10-11-1974

Πρὸς τὴν Α. Πανιερωτάτην Σεβασμιότητα

τὸν κ. ΙΑΚΩΒΟΝ Μυτιλήνης

Ἐξαρχον πάσης Λέσβου

Πανιερώτατε καὶ ἀγαπητὴ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Μετὰ μεγάλης χαρᾶς ἀνέγνωσα τὴν ἐπιστολήν σας, τῆς 9ης τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου, πεμφθεῖσαν εἰς ἐμὲ ἐπὶ τῆ ἐπετείῳ τῆς ἐπισκέψεως τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς προεδρευομένης ὑπὸ τῆς Πανιερότητός σας, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σικελίας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἐπαρχίαν.

Ἐπίσης καὶ ἐγὼ μαζὶ μὲ τὸν Κληρὸν τῆς PIANA (Πεδιάδος), ἐνεθυμήθημεν μὲ συγκίνησιν ἐκείνην τὴν εὐτυχὴ καὶ εὐλογημένην συνάντησιν μὲ τὴν πανιερότητά σας καὶ τοὺς ἀδελφούς τῆς Ἑλλάδος, μὲ μίαν θερμὴν εὐχὴν, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ εἰς ἄλλας συναντήσεις.

Ἐπεθύμουν νὰ σᾶς γράψω ἐγὼ πρῶτος, διὰ νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι εἰς τὰς 23 τοῦ περασμένου μηνός, ἡμέραν ἀφιερωμένην εἰς τὸν μέγαν Ἀπόστολον Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφόνθεον, ἡ μνήμη μου ἐστράφη εἰς τὸ ἀγαπητὸν πρόσωπον τῆς Πανιερότητός σας.

Δυστυχῶς ὅλον τὸν Ὀκτώβριον ἤμην εἰς τὸ νοσοκομεῖον διὰ νὰ ὑποβληθῶ εἰς μίαν σοβαρὰν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν. Εὐχαριστῶ τὸν Κύριον, τώρα εἶμαι καλύτερα καὶ ἐπέστρεψα εἰς τὴν ἔδραν μου.

Ἐκκληρῶν ἱερὸν καθῆκον σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι εἶμαι πάντοτε πλησίον σας μὲ τὴν προσευχήν, ζητῶν ἀπὸ τὸν Κύριον νὰ εὐλογῇ εὐρέως τὸ ἀποστολικόν σας ἔργον πρὸς χάριν τοῦ ποιμνίου τοῦ ἐμπειστημένου εἰς τὰς φροντίδας σας καὶ πρὸς δόξαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἀνανεῶν τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀδελφικῆς ἀφοσίωσως. ποῦ με συνδέει μὲ τὸ σεβαστὸν πρόσωπον τῆς Πανιερότητός σας, ἀπευθύνω εὐλαβῆ σεβάσματα, ἐπίσης ἐξ ὀνόματος τῶν Ἱερῶν αὐτῆς τῆς Ἐπαρχίας καὶ ὑπογράφω

Εἰλικρινῆς ἀδελφός σας ἐν Χριστῷ

ΙΩΣΗΦ ΠΕΡΝΙΤΣΙΑΡΟ

Ἐπίσκοπος τῆς Πεδιάδος τῶν Ἑλλήνων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν κάτωθι Ἱ. Ναῶν: 1) Ἁγίου Ἀθανασίου Διδυμοτείχου (Β' θέσις), 2) Κοιμήσεως Θεοτόκου Διδυμοτείχου (Β' θέσις), 3) Σωτήρος Χριστοῦ (Β' θέσις), 4) Ἁγίου Γεωργίου Ν. Βύσσης (Β' θέσις), 5) Ταξιαρχῶν Ρυζίων (Β' θέσις), 6) Ἀγ. Παρασκευῆς Ἀγριάνης, 7) Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀσπρονερίου, 8) Ἁγίας Παρασκευῆς Βρύσης, 9) Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Βάλτου, 10) Προφήτου Ἠλιῶ Γιατράδων, 11) Ἀναλήψεως Θουροῦ, 12) Ἀποστόλου Παύλου Κισσαρίου, 13) Ἁγίου Γεωργίου Μικροῦ Δερείου καὶ 14) Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Ρηγίου, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνός ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Δελτίῳ «Ἐκκλησία», ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου 1975

† Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Ν. Κρήνης και Καλαμαριάς

Προκειμένου να πληρώσωμεν τήν θέσιν τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς 'Ιερᾶς Μητροπόλεως Νέας Κρήνης και Καλαμαριάς, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν αὐτήν και ἔχοντας τὰ Κανονικά και Νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ ἐπίσημον Δελτίον τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9/1970 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Καλαμαριά τῆ 11ῃ Σεπτεμβρίου 1975

† Ὁ Ν. Κρήνης και Καλαμαριάς ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Μεσσηνίας

'Ἐχοντας ὑπ' ὄψει 1) τὰς διατάξεις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 112 τῆς 23ης Μαΐου 1973 Νομοθ. Διατάγματος (ΦΕΚ. 1398/19-5-1973) «Περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων διακόνων παρὰ τῆ 'Ιερᾶ Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν και ταῖς 'Ιεραῖς Μητροπόλεσι τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος», 2) τὴν ὑπ' ἀριθ. 45 τῆς 19ης 'Ιουλίου 1973 Ἀπόφασιν ἡμῶν και 3) τὸ ἄρθρον 33 τοῦ Κανονισμοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 «Περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν και Ἐφημεριῶν» προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ὀργανικῆς θέσεως Διακόνου διὰ τὸν Ἱερόν Ναόν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Καλαμάτας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους και ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων και Κανονισμῶν ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νόμιμα δικαιολογητικά και πιστοποιητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Καλαμάτα τῆ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1975

† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Περιστερίου

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Περιστερίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὴν θέσιν αὐτήν και ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς εἰκοσαήμερου (20), ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐκκλησία», ὑποβάλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως αἰτήσιν μεθ' ἀπάντων τῶν δικαιολογητικῶν.

Ἐν Περιστερίῳ τῆ 30ῃ Σεπτεμβρίου 1975

† Ὁ Περιστερίου ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Τρίκκης και Σταγῶν

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τῆς Ἐνορίας Ἀγίου Ἀθανασίου Βαλτινοῦ, καλοῦμεν τοὺς ἐπιθυμοῦντας και ἔχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, συμφώνως πρὸς τὰς κειμένας νομικάς διατάξεις, ὅπως ὑποβάλωσιν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ἅπαντα τὰ προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Τρικάλοις τῆ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1975

† Ὁ Τρίκκης και Σταγῶν ΣΤΕΦΑΝΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Χαλκίδος

'Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33-36 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/69 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱ. Ναῶν, ἐνοριῶν και ἐφημεριῶν», καλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα και βουλομένους, ὅπως καταλάβωσιν μίαν τῶν ἀκολουθῶν ἐφημεριακῶν θέσεων: 1) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Ἀγδινῶν, 2) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγ. Νικολάου Ἀγίας Σοφίας Ἀηλαντίων, 3) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγ. Γίου Ἀθανασίου Γαλατσάδων, 4) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους Ἑλληνικῶν, 5) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίας Παρασκευῆς Καστανιωτίσσης, 6) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίας Παρασκευῆς Καλλιθέας, 7) Ἱεροῦ Ναοῦ Παμμ. Ταξιαρχῶν Κοκκινόμηλις, 8) Ἱεροῦ Ναοῦ Πρ. Ἡλιοῦ Κοτσικίων, 9) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγ. Δημητρίου Κούτουρλου, 10) Ἱεροῦ Ναοῦ Παμμ. Ταξιαρχῶν Λάμαρης, 11) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγ. Δημητρίου Μίστρου, 12) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγ. Γεωργίου Πεισῶνος, 13) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Πολυλόφου, 14) Ἱεροῦ Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Λιχάδος, ἵνα ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ δελτίον «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν αἰτήσεις μετὰ τῶν νομίμων δικαιολογητικῶν διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Χαλκίδι τῆ 15ῃ Σεπτεμβρίου 1975

† Ὁ Χαλκίδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

'Ἐχοντας ὑπ' ὄψει 1) τὸ ὑπ' ἀριθ. 1398/3 Ν.Α. «Περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων διακόνων κ.λ.π.», 2) τὴν ὑπ' ἀριθ. 404/74 ἀπόφασιν ἡμῶν «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων» και 3) τὸν ὑπ' ἀριθ. 2 Κανονισμὸν «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, ἐνοριῶν και ἐφημεριῶν» και προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν ὀργανικῶν θέσεων Ἱεροδιακόνων τῶν ἐνοριακῶν Ναῶν: 1) Ἀγίου Ἰωάννου Μαντουδίου, 2) Τριῶν Ἱεραρχῶν Σκιάθου, 3) Ἀγίου Νικολάου Χαλκίδος, 4) Ἀγ. Δημητρίου Χαλκίδος, 5) Ἀγ. Ἀναργύρων Α. Αἰδηψοῦ, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους και ἔχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ σχετικά δικαιολογητικά μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως.

Ἐν Χαλκίδι τῆ 15ῃ Σεπτεμβρίου 1975

† Ὁ Χαλκίδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Λάμπης και Σφακίων

'Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰ ἄρθρα 33-36 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱ. Ναῶν και Ἐφημεριῶν», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους και ἔχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά πρὸς κατάληψιν τῆς κενῆς ὀργανικῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Δαριβιανῶν Ἀγ. Βασιλείου Ρεθύμνης.

Ἐν Σπηλίῳ τῆ 16ῃ Σεπτεμβρίου 1975

† Ὁ Λάμπης και Σφακίων ΘΕΟΔΩΡΟΣ

Πανελληνιον Ιερὸν Ἴδρυμα Εὐαγγελιστρίας Τήνου

Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἰδρύματος Εὐαγγελιστρίας Τήνου, προκειμένου νὰ προβῆ εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 8/70 Κανονισμοῦ προβλεπομένης θέσεως ἐπὶ συμβάσει πρωτοφάλτου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Εὐαγγελιστρίας, ἀνεγνωρισμένης ἀξίας, μὲ μηνιαίας ἀποδοχῆς δραχμῶν 15.000 καλεῖ τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ οὐσιαστικά καὶ τυπικά προσόντα, ὅπως ὑποβάλλωσι εἰς τὸ Ἱερὸν Ἰδρυμα ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία» σχετικὴν αἴτησιν μετὰ συντόμου βιογραφικοῦ σημειώματος.

Ἐν Τήνῳ τῇ 28ῃ Σεπτεμβρίου 1975

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς

† Ὁ Σύρου ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ἀττικῆς

Κ λ ῆ σ ι ς κ α τ η γ ο ρ ο υ μ ἔ ν ο υ

Π ρ ὸ ς

Τὸν Ἀρχιμ. Καλλίνικον Ζαχαρόπουλον

(ἀγνώστου διαμονῆς)

Ἐνεργῶντες ἔνορχον τακτικὴν ἀνάκρισιν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπ' ἀριθμ. 861/16-8-1975 ἐντολῆς τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀττικῆς κ. Δ ω ρ ο θ έ ο υ καλοῦμέν σε, ὅπως ἐμφανισθῆς ἐνώπιον ἡμῶν τὴν 18ην Νοεμβρίου 1975, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 10ην π.μ. ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἀττικῆς ἐν Κηφισίᾳ καὶ ἀπολογηθῆς δι' ἣν κατηγορεῖσαι αἰτίαν.

Ἐν Κηφισίᾳ τῇ 16ῃ Σεπτεμβρίου 1975

Ὁ Ἀνακριτῆς

Ὁ Γραμματεὺς

Ἀρχιμ. Δαμασκηνὸς Χαλιτίης

Ἱεροδ. Δημήτριος Σαρρῆς

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Β. Ν. Τατάκη: Σκέψη καὶ ἐλευθερία.

Ἔκδοσις «Ἀστέρως». Ἀθήναι 1975.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος τούτου βιβλίου εἶναι ἐκ τῶν κορυφαίων ἀκαδημαϊκῶν διδασκάλων τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὴν χώραν μας. Καθηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἔχει ἐκδώσει περισπούδαστα συγγράμματα, διακρινόμενα διὰ τὸν βαθὺν στοχασμὸν καὶ τὴν διαυγῆ γλώσσαν. Ἐκ τούτων, ὑπομνηστὰ τὰ: «Ἡ Βυζαντινὴ Φιλοσοφία» (γαλλιστί), «Φιλοσοφία καὶ Ἐπιστήμη», «Ὁ Σωκράτης», «Φιλοσοφικὰ Μελετήματα», «Ἡ Πορεία τοῦ Ἀνθρώπου».

Εἰς τὸ παρόν, νέον βιβλίον του, ὁ κ. Τατάκης ἔχει συγκεντρώσει μίαν σειράν μελετημάτων του, θιγόντων σπουδαῖα θέματα τοῦ συγχρόνου φιλοσοφικοῦ καὶ θεολογικοῦ προβληματισμοῦ. Μὲ μίαν δροσερὰν καὶ ποιητικῆς πνοῆς δημοτικὴν, καθιστῶσαν προσιτὰς ἀκόμη καὶ τὰς ὑψηλοτέρας ἐννοίας, ὁ σοφὸς συγγραφεὺς προσφέρει εἰς τὸν ἀναγνώστην ὄχι μόνον γνώσεις, ἀλλὰ καὶ εὐκαιρίας πρὸς ἴδιαν διανόησιν. Τὸ φάσμα τῶν θεμάτων τοῦ ἔργου εἶναι εὐρύ. Ἀπλοῦται ἀπὸ τῶν θεωρητικωτέρων στόχων ἕως τῶν πλέον πρακτικῶν, ἀπὸ τῶν ἰδεῶν ἕως τοῦ βιώματος.

Τὸ βιβλίον, δι' ὅσους διαθέτουν πνευματικὴν καὶ αἰσθητικὴν καλλιέργειαν, θ' ἀποβῆ ἀσφαλῶς ἐντρυφήμα. Ὅλαι αἱ σελίδες του φέρουν τὴν «σφραγίδα δωρεᾶς» ἐξόχου διαλεκτικοῦ πνεύματος καὶ σπανίας ψυχικῆς εὐγενείας, ὑπὸ τὸν ἀστερισμὸν τῶν ἐλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν ἰδεωδῶν. Χάρις εἰς τὸ ὕφος καὶ τὰ νοήματά του εἶναι ἀκριβῶς ἐλικυστικὸν καὶ—ὡς μορφή καὶ περιεχόμενον—τιμᾶ ὄντως τὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκ διδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Κ Ω Ν. Γ. Μ Π Ι Ο Ν Η Σ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) Ἐσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἑτησίως.

Β) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 12 ἑτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Σεραφεῖμ, Ποῦ
«τὸ πνεῦμα Μεδιολάνων»!

Δηλώσεις τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἴκ. Πατριάρχου
κ. Δημητρίου.

Γνωμοδοτήσεις ἐιδικῶν ἐπὶ τῶν σχέσεων
Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ὡς αὗται διαμορ-
φοῦνται ἐκ τε τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γράμ-
ματος τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νέου Συντάγματος.

Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Περίρρημα.

Βιβλιοκρισία.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, Ἱασιῶν 1 — Τηλ. 710.734

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 787.978.